

บทที่ 2

วรรณกรรมเด็กในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

การศึกษาวรรณกรรมเด็กในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอกล่าวถึงประเด็นต่างๆ ดังนี้ ลักษณะของวรรณกรรมเด็กในด้านเนื้อหาและวิธีการเล่าเรื่อง ทศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเยอรมันกับไทย เหตุการณ์ทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างของสถาบันครอบครัวและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความเปลี่ยนแปลงของปรัชญาการศึกษาที่มีผลต่อการเลี้ยงดูเด็ก การเข้าใจหัวข้อเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจลักษณะของวรรณกรรมเด็กที่มีความเปลี่ยนแปลงไปซึ่งสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านกรอบความคิดของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กในแต่ละสังคม

2.1 วรรณกรรมเด็กในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเยอรมัน

วรรณกรรมเด็กในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเยอรมันสามารถจำแนกเป็นสองยุค ได้แก่ ยุคแรก เป็นการให้ความสำคัญกับการนำเสนอโลกที่ปลอดภัยให้กับเด็ก ขณะเดียวกันเน้นการขีดเส้นเด็กอย่างชัดเจนในวรรณกรรมเด็กของเยอรมันตั้งแต่กำเนิด วรรณกรรมเด็กในคริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงช่วงก่อนเหตุการณ์ปฏิวัตินักศึกษาในปี ค.ศ. 1968^{*} ส่วนอีกยุคหนึ่งนั้นเป็นช่วงเวลาของการสร้างสรรค์วรรณกรรมเด็กหลังเหตุการณ์ปฏิวัตินักศึกษา ผลงานที่ตีพิมพ์ในช่วงนี้ คือ วรรณกรรมเด็กที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา โดยเฉพาะกลุ่มที่เรียกว่า "นวนิยายเด็กสมัยใหม่" ซึ่งให้ความสำคัญกับสุนทรียศาสตร์เชิงวรรณศิลป์ เห็นได้จากการนำเสนอเนื้อเรื่องที่หลากหลายและวิธีการเล่าเรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้น อันเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยอธิบายและยกตัวอย่างไว้ในหัวข้อ 2.1.2.1 และหัวข้อ 2.1.2.2

2.1.1 วรรณกรรมเด็กก่อนเหตุการณ์ปฏิวัตินักศึกษา

วรรณกรรมเด็กของเยอรมันในความหมายของการเป็นวรรณกรรมเด็กที่เขียนเพื่อเด็กโดยเฉพาะ¹ และมีสถานภาพที่ถูกแยกออกจากวรรณกรรมผู้ใหญ่กำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการในคริสต์ศตวรรษที่ 18² แต่มิได้หมายความว่าในช่วงระยะเวลาก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18

* สำหรับเหตุการณ์ปฏิวัตินักศึกษาและผลที่นำไปสู่การปฏิรูปทางความคิดและวัฒนธรรมของคนเยอรมัน เป็นประเด็นที่ได้กล่าวอย่างละเอียดในหัวข้อ 2.1.2

¹ Hans-Heino Ewers, *Literatur für Kinder und Jugendliche: eine Einführung in grundlegende*

ไม่มีวรรณกรรมเด็กในสังคมเยอรมัน ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18 ไม่ได้มีวรรณกรรมเด็ก โดยเฉพาะเพราะยังไม่ได้ให้ความสำคัญต่อเด็กในฐานะสมาชิกกลุ่มหนึ่งของสังคม เด็กเป็นเพียงอนุภาคของผู้ใหญ่ กล่าวคือ ในยุคกลางจนถึงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18 ไม่ได้ตระหนักถึงสถานะของความเป็นเด็กโดยเฉพาะ หรือไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติเฉพาะของความเป็นเด็ก เมื่อเด็กสามารถช่วยตนเองได้บ้าง ประมาณ 7-8 ขวบเด็กก็ถูกจับเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมเดียวกับผู้ใหญ่³ และไม่มีการแยกพื้นที่ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ เช่น คำว่าห้องเด็ก สนามเด็กเล่น ฯลฯ ล้วนเกิดขึ้นทีหลัง อาจกล่าวได้ว่า “เด็ก” ในยุคนั้นเป็นผู้ใหญ่ตัวเล็ก ๆ และเป็นช่วงแห่งวัยที่เตรียมตัวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่⁴ คือ สถานะแห่งวัยที่ต้องเรียนรู้หน้าที่และบทบาทของผู้ใหญ่ในสังคมเพื่อสามารถปฏิบัติตนได้เช่นผู้ใหญ่ให้เร็วที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ สืบเนื่องจากทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กดังกล่าวส่งผลให้วรรณกรรมเด็กก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18 ไม่ใช่วรรณกรรมเด็กที่มีระดับของภาษาและเนื้อหาซึ่งเหมาะสมสำหรับเด็กโดยตรง

วรรณกรรมเด็กในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18 ให้ความสำคัญกับบทบาทของการอบรมบ่มเพาะหรือการขัดเกลาทางสังคม⁵ ให้กับเด็ก ปรากฏในรูปแบบของแบบเรียนหรือวรรณกรรมคำสอน⁶ เรื่องที่โดดเด่นเป็นเรื่องแปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาเยอรมัน เช่น เรื่องเทเลมาค (Der Telemach, ค.ศ.1739) ของฟร็องซัว เดอ ซาลีนญัก เดอ ลา มอด เฟเนลอง (François de Salignac de la Mothe Fénelon) เรื่องอัศวินแห่งหอคอย (Der Ritter vom Turm, ค.ศ.1793) ของจอฟฟัว เชอวาลิเย เดอ ลาตูร์-ลองดรี (Geoffroy Chevalier de Latour-Landry) ต่อมาวรรณกรรมเด็กในยุคนี้ยังมีบทบาทเพื่อความบันเทิงด้วย ปรากฏในรูปแบบของนิทานพื้นบ้านและเรื่องราวการผจญภัยของอัศวิน⁷ และความรักกับสตรีสูงศักดิ์ พบได้ในเรื่องมาเจลлонаที่สวยงาม (Die schöne Magelona, ค.ศ.1535) ของไวท์ วาร์เบค และเรื่องด้ายทองคำ (Der Goldtfaden, ค.ศ.1557) ของเยอิก วิกครัม (Jörg Wickram)

Aspekte des Handlungs- und Symbolsystems Kinder und Jugendliteratur, mit einer Auswahlbibliographie Kinder- und Jugendliteraturwissenschaft (München: Fink, 2000), p. 24.

² Hans-Heino Ewers, “Germany”, *International Companion Encyclopedia of Children’s Literature* (2002): 735.

Hans-Heino Ewers, “Die Kinderliteratur – eine Lektüre auch für Erwachsene? Überlegungen zur allgemeinliterarischen Bedeutung der bürgerlichen Kinderliteratur seit dem ausgehenden 18. Jahrhundert”, *Wirkendes Wort* 6 (1986): 469

³ Philippe Aries, *Centuries of Childhood*, trans. Robert Baldick (New York: Alfred A. Knopf, 1962.), p.128.

⁴ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, pp. 8-10.

Otto Brunken, “Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick”, in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lang, p. 23.

Otto Brunken, “Mittelalter und Frühe Neuzeit”, in *Geschichte der Deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 2.

⁵ Otto Brunken, “Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick”, in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lang, p. 23.

⁶ Otto Brunken, “Mittelalter und Frühe Neuzeit”, in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, pp. 10-17.

⁷ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, pp. 25-27.

สรุปได้ว่าวรรณกรรมเด็กในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีบทบาทเพื่อความบันเทิงสำหรับเด็กและเพื่อการอบรมสั่งสอนเด็ก แต่ไม่ได้มีสถานภาพที่ถูกแยกออกจากวรรณกรรมของผู้ใหญ่ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็ก

2.1.1.1 วรรณกรรมเด็กกับโลกที่ปลอดภัย

ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในช่วงที่มีกระแสของความคิดแนวอ็ฟแฟคลรุ้ง* (Aufklärung) มีความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็ก จากเดิมที่ไม่เห็นความสำคัญของเด็กมาเป็นแนวคิดที่ว่าด้วย “เด็กมีธรรมชาติเฉพาะของความเป็นเด็ก” ที่ต้องได้รับการปกป้องดูแลหรือให้สภาพแวดล้อมสำหรับเด็กโดยเฉพาะเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการแห่งวัยอย่างต่อเนื่อง และได้รับการเลี้ยงดูอย่างเป็นอิสระจากการถูกกดขี่ เบียดเบียนด้วยความรักและความเอาใจใส่ ขณะเดียวกันเด็กก็ถูกแยกจากโลกของผู้ใหญ่⁸ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเกิดการแบ่งแยกประสบการณ์และสภาพแวดล้อมของเด็กออกจากประสบการณ์และสภาพแวดล้อมของผู้ใหญ่ ทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กที่เปลี่ยนแปลงไปนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปรัชญาการศึกษาและความเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปแบบของครอบครัว ได้แก่ การให้ความสำคัญกับแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กของรุสโซ^{**} ซึ่งเน้นความสำคัญกับการเลี้ยงดูเด็กตามธรรมชาติ ให้อิสระเสรีแก่เด็กและไม่กดขี่เด็กด้วยกฎเกณฑ์และระเบียบวินัยต่างๆ นอกจากแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กของรุสโซแล้ว ยังมีปรัชญาการศึกษาแบบฟิแลนทรอปิสมุส^{***} (Philanthropismus)

* กระแสของความคิดแนวอ็ฟแฟคลรุ้งเริ่มต้นเมื่อปลายศตวรรษที่ 17 ที่ประเทศอังกฤษ (Age of Enlightenment) และที่ประเทศฝรั่งเศส (siecle des lumieres) เข้ามามีบทบาทที่ประเทศเยอรมนีในระหว่างค.ศ.1720-ค.ศ. 1785 ความสำคัญของแนวคิดอ็ฟแฟคลรุ้ง คือ การเน้นเหตุผลและประสบการณ์เป็นเครื่องชี้มาปัญญา มนุษย์ควรใช้ปัญญาเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆในโลกเสียใหม่ ต่อจากนั้นทุกชีวิตก็จะมีแต่ความสุข ทั้งนี้มีข้อแม้ว่ามนุษย์ต้องได้รับการอบรมให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งว่าสิ่งใดถูกและอะไรคือเหตุผลที่แท้จริง (ถ้าภา โอคระกุล, *ร้อยกรองและร้อยแก้วในวรรณคดีเยอรมัน*, หน้า 58. และไอแซค ซโกลเท, *ประวัติวรรณคดีเยอรมันเบื้องต้น*, แปลโดยมุสตี ศรีเขียว นฤมล จ้าวสุวรรณและถนอมนวล โอเจริญ หน้า 75-76)

⁸ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, pp. 28-29.

** ซอง-ซาคส์ รุสโซ (Jean Jacques Rousseau) กล่าวว่า “ธรรมชาติต้องการให้เด็กเป็นเด็กก่อนที่พวกเขาจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่... ความเป็นเด็กมีธรรมชาติเฉพาะที่เห็นได้ คิดได้และรู้สึกได้...” ข้อความนี้อยู่ในหนังสือเรื่อง*เอมีลหรือเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก* (Émile ou de L'Éducation) ที่ตีพิมพ์ในค.ศ.1762 ประเด็นหลักของหนังสือเรื่องนี้ คือ การเรียกร้องให้เลี้ยงดูเด็กตามธรรมชาติและเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ของผู้ใหญ่และสังคม (Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p.28, Reiner Wild, “Mittelalter und Frühe Neuzeit”, in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p.53 and Otto Brunken, “Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick,” in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lange, p.24).

*** ปรัชญาการศึกษาแบบฟิแลนทรอปิสมุสของโยฮันน์ แบร์นฮาร์ด เบสโดว์ (Johann Bernhard Basedow) คือ การเชื่อมโยงแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กตามธรรมชาติของรุสโซกับการให้ความสำคัญกับการใช้เหตุผลและการเลี้ยงดูเด็กให้มีความสุข เขาก่อตั้งโรงเรียนแบบที่เมืองเดสซา (Dessau) ในค.ศ.1774 โรงเรียนของเบสโดว์เป็นโรงเรียนทางเลือกที่ยังคงสอนภาษากรีกและละตินรวมทั้งภาษาค้างประเทศสมัยใหม่ คือ ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสตลอดจนวิชาใหม่ๆ

ด้วยเช่นเดียวกันที่ให้ความสำคัญกับเด็กและการเลี้ยงดูเด็กในลักษณะที่ให้อิสระเสรีและความสุขแก่เด็ก

ยังมีอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลให้ทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กเปลี่ยนแปลง คือ การเกิดขึ้นของครอบครัวเดี่ยวขนาดเล็กของชนชั้นกลางระดับสูง* (Die Bürgerlichen) ซึ่งเป็นครอบครัวที่เน้นความสัมพันธ์ในลักษณะของการอยู่ร่วมกันระหว่างพ่อ-แม่-ลูก โดยมีเด็กเป็นศูนย์กลางที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างดีและมีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน** ส่วนพ่อในกลุ่มชนชั้นกลางระดับสูงในช่วงระยะเวลาที่มีแนวคิดอ็ฟเฟคลุงทำหน้าที่หารายได้มาจุนเจือครอบครัวและทำหน้าที่เป็นผู้อบรมสั่งสอนวิทยาการสมัยใหม่ ความคิดที่ถูกต้อง และพฤติกรรมที่ถูกต้องให้แก่ลูกๆ โดยผ่านบทสนทนาระหว่างพ่อกับลูก ในขณะที่พ่อมีหน้าที่อบรมสั่งสอนลูกทำให้พ่อสามารถบังคับลูกได้ ลูกต้องเชื่อฟังและทำตามสิ่งที่พ่ออบรม¹⁰ และแม่ในกลุ่มชนชั้นกลางระดับสูงในช่วงระยะเวลาที่มีแนวคิดอ็ฟเฟคลุงทำหน้าที่ดูแลงานบ้านและความ เป็นอยู่ของลูกๆ เท่านั้น แม่ไม่มีบทบาทในการอบรมสั่งสอนลูกๆ ในยุคนั้นเชื่อว่าหากแม่มอบความรักและความอ่อนโยนให้กับลูกจะทำให้เกิดผลเสียต่อการอบรมลูกให้เป็นคนดี แม่ในยุคนั้นจึงเย็นชาหรือไม่มีปฏิสัมพันธ์ใดๆกับลูก¹¹ จัดได้ว่าแม่เป็นผู้ดูแลงานในบ้านและดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของสามีกับลูกเท่านั้น

ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีการฝึกงานในไร่นา มีการเล่นกีฬาและการละเล่นอื่นๆด้วย โรงเรียนยังให้ความสำคัญกับความรัก มิตรภาพ และภราดรภาพระหว่างครูกับนักเรียน (Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 29; Reiner Wild, "Mittelalter und Frühe Neuzeit," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg., Reiner Wild, p. 53 and Otto Brunken, "Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick," in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lange, p. 24.)

* ชนชั้นกลางระดับสูงเริ่มมีบทบาทมากขึ้น มั่งคั่งขึ้นเพราะกุมอำนาจทางเศรษฐกิจในขณะที่ชนชั้นเจ้าขุนมูลนายในระบบศักดินาที่เป็นรากฐานของสังคมเริ่มเสื่อมลง ยากจนลง เนื่องจากผู้ที่อยู่ในระบบบังคับกล่าวประพฤติน่าไม่เหมาะสม ประกอบกับการค้นพบวิทยาการใหม่ๆ ความก้าวหน้าด้านการค้าและการผลิตเหรียญกษาปณ์ ล้วนเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้ชนชั้นกลางระดับสูงมีบทบาทเด่นในสังคม ชนชั้นกลางระดับสูงประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพ่อค้ากับช่างฝีมือที่มีฐานะเป็นนายทุนและเป็นผู้ควบคุมการผลิต และการจำหน่ายสินค้า ข้าราชการ ปัญญาชน เช่น แพทย์ ทนายความ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนระดับสูง รวมทั้งพระสงฆ์โดยเฉพาะจากนิกายโปรเตสแตนต์และนักเขียน อย่างไรก็ตาม ชนชั้นกลางระดับสูงยังไม่มีอำนาจสูงสุดในสังคมในขณะนั้น กลุ่มเจ้าขุนมูลนายยังมีอำนาจสูงสุด (Reiner Wild, "Mittelalter und Frühe Neuzeit," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, pp. 46-47).

⁹ Reiner Wild, "Mittelalter und Frühe Neuzeit," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 57

** การกล่าวถึงบทบาทของเด็กทางด้านการเรียนรู้ในโรงเรียนหมายถึง เฉพาะเด็กผู้ชายในกลุ่มชนชั้นกลางระดับสูงและชนชั้นเจ้าขุนมูลนาย ส่วนเด็กผู้หญิงในกลุ่มชนชั้นกลางระดับสูงหรือชนชั้นเจ้าขุนมูลนายและเด็กที่เป็นลูกของชาวนาและชนชั้นต้อยโอกาสในสังคมไม่ได้มีโอกาสเรียนในโรงเรียน (Reiner Wild, "Mittelalter und Frühe Neuzeit," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 56.)

¹⁰ Reiner Wild, "Mittelalter und Frühe Neuzeit," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 69, p. 71

¹¹ Ibid., p. 69.

การให้ความสำคัญกับแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กตามแบบของรุสโซและปรัชญาการศึกษาแบบฟิลันทรอฟีมุส รวมทั้งการเกิดขึ้นของครอบครัวเดี่ยวขนาดเล็ก ล้วนแต่ส่งผลให้ทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเด็ก ได้หันมาให้ความสำคัญกับเด็ก ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอวรรณกรรมเด็กด้วยวรรณกรรมเด็กในยุคนี้ให้ความสำคัญกับการเล่าเรื่องชีวิตหรือประสบการณ์ของเด็ก ซึ่งมีการจำกัดขอบเขตทางด้านเนื้อหาให้เหมาะสมกับเด็ก¹² นำไปสู่การเกิดวรรณกรรมเด็กที่เขียนสำหรับเด็กโดยเฉพาะ ผู้แต่งพยายามใช้น้ำเสียงแบบเด็ก ๆ หรือใช้วิธีการพูดแบบเด็ก ๆ หรือใช้วิธีการเล่าเรื่องที่มีความชัดเจนหรือความง่าย มีการปรับเนื้อเรื่องและวิธีการเล่าเรื่องในระดับที่เหมาะสมกับเด็ก การเกิดขึ้นของวรรณกรรมเด็กที่มีเนื้อหาเพื่อเด็กโดยเฉพาะและมีบทบาทในการสอนเด็กทำให้วรรณกรรมเด็กถูกแยกออกจากวรรณกรรมผู้ใหญ่¹³

ตัวอย่างวรรณกรรมเด็กในสมัยอัมพ์แคลรุ่งที่โดดเด่น คือ เรื่อง *หนุ่มน้อยโรบินสัน* (*Robinson der Jüngere*, ค.ศ.1779-1780) ของโจคิม ไฮน์ริช คัมเพ (Joachim Heinrich Campe) เป็นวรรณกรรมเล่มแรกที่ครองตำแหน่งทั้งหนังสือขายดีและวรรณกรรมคลาสสิกในกลุ่มวรรณกรรมเด็กและเยาวชน นับตั้งแต่การตีพิมพ์ครั้งแรกจนถึงปัจจุบันหนังสือเรื่องนี้ได้รับการตีพิมพ์มากกว่า 100 ครั้งและได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศจำนวน 25 ภาษา คัมเพได้ใช้เรื่อง *โรบินสัน ครูโซ* (*Robinson Crusoe*) ของแดเนียล เดโฟ (Daniel Defoe) ซึ่งเป็นนักเขียนชาวอังกฤษมาปรับเปลี่ยนเป็นวรรณกรรมเด็ก¹⁴

คัมเพยังคงใช้โครงเรื่องเดียวกับเดโฟ แต่ผู้แต่งสร้างตัวละครโรบินสันให้เป็นเด็กหนุ่มวัย 17 ปีที่เกิดและเติบโตในครอบครัวพ่อค้าที่ฮัมบวร์ก ออกจากบ้านและท่องเที่ยวผจญภัยทางทะเล ครั้งหนึ่งเกิดเรืออัปปางลง แต่ยังโชคดีที่เขารอดชีวิตอยู่ที่เกาะแคริบเบียนหนึ่งปีต่อมาเขาได้รับการช่วยชีวิตและพากลับเยอรมนี เขาได้พาฟรายตาก (Freitag) ซึ่งเป็นคนพื้นเมืองที่เป็นเพื่อนและผู้ดูแลเขาระหว่างที่อยู่บนเกาะ กลับมาพร้อมกันด้วย เมื่อกลับมาแล้วทั้งคู่เรียนวิชาความรู้ด้านการเป็นช่างไม้และได้เปิดกิจการร่วมกัน ในเรื่องนี้ให้ความสำคัญกับการสอนเด็กทางด้านวิชาการ โดยเฉพาะวิชาภูมิศาสตร์ ธรรมชาติวิทยาและวิชาช่างฝีมือ นอกจากนี้ยังสอนคุณธรรมให้กับเด็ก ได้แก่ การสอนให้เป็นคนดี คนใจบุญและเป็นคนที่พอใจกับวิถีทางที่อยู่ใต้พระหัตถ์ของพระเจ้า รวมทั้งการเรียนรู้ในการเป็นปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

¹² Otto Brunken, "Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick," in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lange, pp. 28-29.

¹³ Ibid., p. 29.

¹⁴ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, pp. 43-44

ในขณะที่วรรณกรรมเด็กในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ไม่เป็นที่รู้จักมากนักสำหรับผู้อ่านในปัจจุบัน แต่วรรณกรรมเด็กในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในสมัยจินตนิยม* (Romantik) ยังคงได้รับการตีพิมพ์จนถึงปัจจุบันและเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ เช่น นิทานของพี่น้องตระกูลกริมม์ ในปัจจุบันนักประพันธ์วรรณกรรมเด็กในสมัยจินตนิยมยังคงได้รับการกล่าวขวัญถึง ไม่ว่าจะเป็น ยาคอบกับวิลเฮล์ม กริมม์ (Jakob und Wilhelm Grimm) หรือคลีเมนส์ เบรนท์ทาโน (Clemens Brentano) และวิลเฮล์ม เฮาฟฟ์ (Wilhelm Hauff)

ในสมัยจินตนิยมมีการรื้อฟื้นวรรณกรรมพื้นบ้านในสมัยกลางของสังคมเยอรมันมาเป็นเนื้อเรื่องของวรรณกรรมเด็ก อันเป็นผลมาจากแนวคิดในสมัยจินตนิยมและบริบททางการเมืองในขณะนั้น** วรรณกรรมเด็กที่มีเนื้อเรื่องมาจากวรรณกรรมพื้นบ้านมีทั้งที่เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านของเก่ากับวรรณกรรมพื้นบ้านที่เขียนขึ้นใหม่¹⁵ นักเขียนวรรณกรรมเด็กในสมัยนี้ให้ความสำคัญกับเนื้อเรื่องที่เสริมสร้างจินตนาการและแสดงอารมณ์ความรู้สึกของเด็กมากกว่าเนื้อเรื่องที่เน้นการสอนเด็กเพราะนักจินตนิยมตระหนักถึงความเป็นตัวของตัวเองและความเป็นปัจเจกบุคคลของเด็ก¹⁶

นักจินตนิยมบางกลุ่มเสนอว่าเด็กมีความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาและใสสะอาด¹⁷ หรือเปรียบได้กับเทวดาตัวน้อย มีคุณธรรม ความสวยงาม และความจริงจังตามธรรมชาติ ความเป็นเด็ก คือ สภาวะพิเศษที่ปลอดจากภาระหรือปัญหาหรือความรับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น¹⁸

* วรรณคดีเยอรมันกำหนดสมัยจินตนิยมระหว่างค.ศ.1797- ค.ศ.1830 แนวความคิดที่สำคัญของสมัยจินตนิยม คือ การแสวงหาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ การใฝ่หาดินแดนที่ไกลโพ้น และไม่สามารถกำหนดขอบเขตไม่ได้ว่าสิ้นสุดที่ใด นักจินตนิยมมีความต้องการหลีกเลี่ยงโลกแห่งความจริงไปสู่โลกแห่งความฝันและจินตนาการ คือ เรื่องของจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึกของบุคคลกลับมามีความสำคัญอีกครั้ง นักจินตนิยมให้ความสำคัญต่อสมัยกลาง ซึ่งเป็นที่มาของวัฒนธรรมนั่นเอง ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ เห็นความสำคัญของวรรณกรรมพื้นบ้านของตน เริ่มมีการรวบรวมงานพื้นบ้าน เช่น นิทาน ตำนานและเพลงพื้นบ้านอย่างกว้างขวาง (นออาภา โอตะระกุล, *ร้อยกรองและร้อยแก้วในวรรณคดีเยอรมัน*, หน้า 66-67).

** การเมืองระหว่างค.ศ.1807/08-ค.ศ.1812 พระเจ้าเนโปเลียนที่ 1 ทรงนำกองทัพฝรั่งเศสยึดครองหลายประเทศในยุโรป รวมทั้งเยอรมัน ระหว่างที่อยู่ใต้การควบคุมของกองทัพฝรั่งเศส ทนชั้นกลางระดับสูงในเยอรมนีรู้สึกถึงความไม่มั่นคงและความเสื่อมสลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะในเรื่องของวิกฤตของกลุ่มปัญญาชน การโยกย้ายเอกภาพทางการเมืองและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีความพยายามในการกันหารากเหง้าทางวัฒนธรรมของชนชาติเยอรมัน ทำให้เกิดการหันกลับไปหากลุ่มวรรณกรรมของสมัยกลาง โดยเฉพาะพวกวรรณกรรมพื้นบ้าน (Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p.49. และ Fachredaktionen des Bibliographischen Instituts, "Napoleonische Kriege", *Schülerduden Die Geschichte* (1988): 284-285.)

¹⁵ Hans-Heino Ewers, "Romantik" in *Geschichte der Deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 109.

¹⁶ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 48.

¹⁷ Otto Brunken, "Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick", in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lang, p. 31

¹⁸ Deborah Thacker, "Imagining the Child", in *Introducing Children's Literature: From*

วัยเด็กคือวัยสำหรับการเล่น วัยเด็กเป็นวัยที่ต้องได้รับการปกป้องและคุ้มครองเพื่อเด็กได้รักษา
 ความบริสุทธิ์ ไร้เดียงสาไว้ให้นานที่สุดเท่าที่เป็นไปได้¹⁹ อาจกล่าวได้ว่านักจินตนิยมให้
 ความสำคัญกับแนวคิดที่ว่าเด็กคือผ้าขาวที่ดำเนินชีวิตอย่างสมดุลระหว่างการศึกษาล่าเรียนกับ
 การใช้ชีวิตอย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน²⁰

ในสมัยจินตนิยมหันมาให้ความสำคัญกับบทบาทของแม่และสายสัมพันธ์
 ระหว่างแม่กับลูกซึ่งจัดได้ว่าเป็นมุมกลับกันกับสมัยอ็ฟแคลรงที่เน้นบทบาทของพ่อและสาย
 สัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก ด้วยเหตุที่นักจินตนิยมเน้นเรื่องของจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึก
 ของบุคคล “แม่” จึง กลายเป็นศูนย์กลางของครอบครัวในด้านความรู้สึกเนื่องจากแม่มี
 ความเข้าใจ ความรักและความอบอุ่นให้แก่ลูก ทิศนคติที่มีต่อแม่เช่นนี้กลายเป็นอุดมคติแห่ง
 ความเป็นแม่ของชนชั้นกลางระดับสูงในคริสต์ศตวรรษที่ 19²¹ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ยังคงสืบทอดมา
 จนถึงปัจจุบัน

หลังจากสมัยจินตนิยมวรรณกรรมเด็กเปลี่ยนเข้าสู่สมัยบีเดอร์ไมเออร์
 (Biedermeier) ตามพัฒนาการทางความคิดในสังคมเยอรมัน วรรณกรรมเด็กในสมัย
 บีเดอร์ไมเออร์ได้หลอมรวมคุณสมบัติหรือลักษณะของแนวคิดอ็ฟแคลรงกับแนวคิดสมัย
 จินตนิยมไว้ด้วยกัน²² ซึ่งมีคุณสมบัติบางประเด็นที่ยังคงสืบทอดจนถึงปัจจุบัน คือ เนื้อเรื่อง
 ที่เหมาะสมกับเด็ก การนำเสนอโลกที่สวยงามและไร้ความขัดแย้ง²³ แนวคิดของอ็ฟแคลรงที่
 นำมาใช้ คือ บทบาทด้านการสั่งสอน ส่วนแนวคิดของจินตนิยมที่มักนำมาใช้ คือ รูปแบบของ
 นิทานและเรื่องราวของความมหัศจรรย์เหนือจริงตามแนวปรัชญาจินตนิยมที่ให้ความสำคัญต่อ
 แฟนตาซี (Phantasie)

Romanticism to Postmodernism, ed. Deborah Cogan Thacker and Jean Webb (London: Routledge, 2002), p. 75.

¹⁹ Otto Brunken, “Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick”, in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Güter Lang, pp. 31-32.

²⁰ Deborah Thacker, “Imagining the Child”, in *Introducing Children's Literature: From Romanticism to Postmodernism*, ed. Deborah Cogan Thacker and Jean Webb, p. 14.

²¹ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 56.

*
 ทางด้านศิลปะและวรรณคดีเยอรมันเรียกยะเวลาระหว่างค.ศ.1815 ไปจนถึงการปฏิวัติในค.ศ.1848
 ว่าสมัยบีเดอร์ไมเออร์ คือสมัยที่ผู้คนตกอยู่ในระหว่างความผันผวนทางการเมือง เกิดความเบื่อหน่ายและเหน็ดเหนื่อยต่อสภาพ
 ความปั่นป่วนทางการเมือง หันมาหาความสุขสงบภายในบ้าน ในครอบครัว ไม่สนใจเรื่องการเมือง คำว่า “บีเดอร์ไมเออร์” นี้
 เริ่มแรกใช้เป็นคำประชดล้อเลียน คนชั้นกลางที่มีลักษณะสุภาพ หัวอ่อน เคารพเชื่อฟังพระเจ้า พอใจในสถานภาพของตน มี
 ความสุขอยู่ในบ้าน ไม่สนใจปัญหาภายนอก (อำภา โอตระกุล, *ร้อยกรองและร้อยแก้วในวรรณคดีเยอรมัน*, หน้า 69-70.)

²² Klaus- Ulrich Pech, Hrsg. *Kinder- und Jugendliteratur vom Biedermeier bis zum Realismus* (Stuttgart: Philipp Reclam, 1985), p. 6.

²³ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 54.

วรรณกรรมเด็กสมัยบีเดอร์ไมเยอร์ให้ความสำคัญกับการนำเสนอความรู้สึกและอารมณ์ของเด็ก²⁴ และเน้นการสอนคุณธรรมของกลุ่มชนชั้นกลางระดับสูงด้วย คือ ความศรัทธาต่อศาสนา ความขยันหมั่นเพียร การเชื่อฟัง การมีระเบียบวินัย การยึดมั่นขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรม²⁵ นอกจากนี้ยังคงนำเสนอภาพลักษณ์ของเด็กที่เป็นคนดีน่ารัก บริสุทธิ์ และอ่อนโยน ส่วนภาพลักษณ์ของพ่อแม่เป็นภาพตามแบบฉบับ²⁶ โดยมีพ่อทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัว ส่วนแม่ดูแลงานในบ้าน พบได้ใน เรื่องป่าสุขสันต์ของเด็กผู้ชาย (*Der Knaben Lustwald*, ค.ศ.1821/22) เรื่องสวนสุขสันต์ของเด็กผู้หญิง (*Der Mägdlein Lustgarten*, ค.ศ.1822/23) และเรื่องทุ่งสุขสันต์ของเด็กๆ (*Der Kinder Lustfeld*, ค.ศ.1827) ของไฮน์ริช ดิทท์มาร์ (Heinrich Dittmar) เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเด็กตั้งแต่ช่วงที่มีแนวคิดอิมเพรสชันนิสม์จนถึงสมัยบีเดอร์ไมเยอร์ ได้พัฒนาลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมเด็กซึ่งยังคงสืบทอดมาจนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในแง่มุมของเนื้อหาให้ความสำคัญกับการนำเสนอโลกที่ปลอดภัยและไร้ปัญหาให้กับเด็ก ในแง่มุมของสถานภาพ วรรณกรรมเด็กมีสถานะที่ถูกจับแยกออกจากวรรณกรรมผู้ใหญ่ ในแง่มุมของบทบาท วรรณกรรมเด็กมีบทบาทด้านการสั่งสอนเด็กและความบันเทิงสำหรับเด็ก ในแง่มุมของทัศนคติที่มีต่อเด็ก ยังคงมองว่าเด็กคือผ้าขาวที่ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กมีความสุข และดำเนินชีวิตโดยปราศจากปัญหาและความรับผิดชอบ การแยกเด็กจากประสบการณ์และสภาพแวดล้อมของผู้ใหญ่มีผลให้ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เห็นว่าสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่สุด คือ บ้านกับโรงเรียน

2.1.1.2 วรรณกรรมเด็กกับแนวคิดสังคมนิยมและภาพสังคมเมือง

วรรณกรรมเด็กประเภทที่เน้นการอบรมสั่งสอนเด็กเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของวรรณกรรมเด็กในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ 19 อย่างไรก็ตาม พัฒนาการวรรณกรรมเด็กในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ช่วงทศวรรษ 1920* มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากยุคสมัยที่ผ่านมา

²⁴ Otto Brunken, "Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick", in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lange, p. 38.

²⁵ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 55.

²⁶ Klaus- Ulrich Pech, Hrsg. *Kinder- und Jugendliteratur vom Biedermeier bis zum Realismus*, p. 17.

* เยอรมนีในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ช่วงทศวรรษ 1920 มีความผันแปรทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมหลายด้าน เสถียรภาพทางการเมืองของสาธารณรัฐไวมาร์เริ่มสั่นคลอน (เยอรมนีใช้ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในนาม "สาธารณรัฐไวมาร์" ระหว่างค.ศ.1918-ค.ศ.1933) พรรคนาซีและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งชาติเยอรมันเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในสังคม แนวคิดสังคมนิยมมีอิทธิพลต่อการเมืองและการเขียนวรรณกรรม พันธะจากสนธิสัญญาแวร์ซาย หลังจากพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 1 ในค.ศ.1918 (ถูกตัดแผ่นดินบางส่วน ถูกควบคุมกองทหารและต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม) ทั่วโลกเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ (เงินเฟ้อ) จำนวนคนตกงานมากขึ้น ความช่วยเหลือทางการเงินจากรัฐอเมริกา เกิดความแตกต่าง

คือ เป็นวรรณกรรมเด็กที่มีลักษณะสมจริงมากขึ้น ซึ่งสามารถพบได้ในกลุ่มวรรณกรรมเด็กที่นำเสนอแนวคิดสังคมนิยมและกลุ่มวรรณกรรมเด็กที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับเด็กในเมืองใหญ่ วรรณกรรมเด็กทั้ง 2 กลุ่มเน้นการนำเสนอชีวิตเด็กตามที่เป็จริงมากขึ้นซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากความเคลื่อนไหวที่เรียกร่องให้มีการปรับปรุงงานเขียนสำหรับเยาวชน²⁷ (Jugendschriftenbewegung)

ในค.ศ.1893 มีความเคลื่อนไหวที่เรียกร่องให้มีการปรับปรุงงานเขียนสำหรับเยาวชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ การกีดกันวรรณกรรมตลาดให้ห่างจากกลุ่มเด็กและเยาวชน ขณะเดียวกันต้องสร้างสรรค์ผลงานที่มีศิลปะการประพันธ์ให้กับพวกเขา²⁸ ตัวแทนที่โดดเด่นที่สุดของแนวคิดดังกล่าว คือ ไฮน์ริช โจคิม โวลกัสท์ (Heinrich Joachim Wolgast) ซึ่งตีพิมพ์หนังสือเรื่องความบกพร่องของวรรณกรรมเยาวชน (*Das Elend unserer Jugendliteratur*) ในค.ศ. 1896 ประเด็นหลักจากหนังสือเล่มนี้ คือ งานเขียนสำหรับเยาวชนในรูปแบบของวรรณกรรมต้องเป็นผลงานที่มีศิลปะการประพันธ์²⁹ โวลกัสท์เรียกร่องให้ผู้ใหญ่สอนเด็กโดยใช้ศิลปะในการเข้าถึงศิลปะ³⁰ เขาปฏิเสธวรรณกรรมเด็กที่มีเนื้อหาเหมาะสมกับเด็กแต่ขาดศิลปะการประพันธ์ เขายังเรียกร่องให้มีการสร้างสรรค์วรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องสมจริงมากขึ้น นอกจากนี้เขายังเรียกร่องให้มีการทบทวนวิถีปฏิบัติที่แบ่งแยกวรรณกรรมเด็กออกจากวรรณกรรมผู้ใหญ่³¹

ระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทมากขึ้น เกิดช่องว่างระหว่างนายทุนกับผู้ใช้แรงงาน เมืองเบอร์ลินเป็นศูนย์กลางทางการเมืองและวัฒนธรรม เป็นยุคทองของศิลปะและวิทยาการแขนงต่างๆ โดยเฉพาะด้านสื่อ คือ เกิดสื่อด้านภาพยนตร์และวิทยุกระจายเสียง ([http://de.wikipedia.org/wiki/Weimarer Republik](http://de.wikipedia.org/wiki/Weimarer_Republik); Fachredaktionen des Bibliographischen Instituts, Hrsg., "Weimarer Republik," *Schülerduden Die Geschichte* (1988): 436-437, A. Hoffman, *Tatsachen über Deutschland* (Frankfurt/M: Societäts, 1992), pp.83-84, Inge Stephan, "Literatur in der Weimarer Republik," in *Deutsche Literatur Geschichte: Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, 5.Auf. (Stuttgart: Metzler, 1994), p.344, p.352, Barbara Baumann und Birgitta Oberle, *Deutsche Literatur in Epochen*, 2.Auf. (Donauwörth: Max Hueber, 1996), p.203.)

²⁷ Juliane Eckhardt, "Imperialismus und Kaiserreich," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 212.

Winfred Kaminski, "Weimarer Republik," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 257.

²⁸ Juliane Eckhardt, "Imperialismus und Kaiserreich," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 203.

Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 85.

*

ไฮน์ริช โจคิม โวลกัสท์ (ค.ศ.1860-1920) เป็นครูและนักเขียนชาวอัมบวร์ก

²⁹ Otto Brunken, "Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick," in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lang, p.63. และ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 86.

³⁰ Otto Brunken, "Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick," in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lang, p. 61.

³¹ Juliane Eckhardt, "Imperialismus und Kaiserreich," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 203.

ความคิดเห็นของไวลด์ที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มนักเขียนวรรณกรรมเด็กประเภทที่นำเสนอแนวคิดสังคมนิยมซึ่งเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในยุโรป กลุ่มนักเขียนวรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้ได้เสนอว่าวรรณกรรมที่เหมาะสมกับเด็กต้องสามารถพัฒนาและกระตุ้นจิตวิญญาณและศิลปะให้กับเด็ก³² ดังนั้นวรรณกรรมเด็กประเภทที่นำเสนอแนวคิดสังคมนิยมที่ดีควรสามารถพัฒนาและกระตุ้นจิตสำนึกของชนชั้นกรรมาชีพให้กับพวกเด็กๆที่เป็นลูกของชนชั้นกรรมาชีพ วรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้จึงมีบทบาททางด้านกรรมาชีพเป็นเครื่องมือเพื่อต่อสู้ทางชนชั้นและเปลี่ยนแปลงทางสังคม³³ ผู้อ่านวรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้ไม่ได้มีแต่พวกเด็กๆเท่านั้น แต่พวกผู้ใหญ่สามารถอ่านโดยได้สาระและความเพลิดเพลิน เนื้อเรื่องของวรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้มักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและปัญหาของเด็กๆที่เป็นลูกของชนชั้นกรรมาชีพ เช่น เรื่องเอเดอกับอุณคุ (*Ede und Unku*) ของอเล็กซ์ เวดดิ้ง (Alex Wedding) เรื่องฮันส์ ยูเรียน (*Hans Urian*, ค.ศ. 1931) ของลิซ่า เททซ์เนอร์ (Lisa Tetzner) เป็นต้น

นอกจากวรรณกรรมเด็กประเภทที่เน้นแนวคิดสังคมนิยมแล้ว ยังมีวรรณกรรมเด็กประเภทที่นำเสนอสังคมเมืองซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของไวลด์ด้วยเช่นกัน³⁴ วรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้มีเนื้อเรื่องและวิธีการเล่าเรื่องที่สมจริงมากขึ้น ในแง่มุมของเนื้อเรื่องมีการนำเสนอสังคมร่วมสมัยและจำลองภาพเมืองใหญ่ตามที่จริง³⁵ นอกจากนี้ยังใช้บทสนทนาที่เหมือนกับชีวิตประจำวัน³⁶ รวมทั้งเน้นการนำเสนอบทบาทของเด็ก ความรู้สึกและปัญหาของเด็กในสังคมเมือง เช่น เรื่องเอมิลกับนักสืบ (*Emil und die Detektive*) ของเอริค เคสเนอร์** (Erich Kästner) เรื่องเพเทอร์ ชไตล (*Peter Stoll*, ค.ศ. 1925) ของคาร์ล ดานทซ์ และเรื่องไคออกจากหีบ (*Kai aus der Kiste*, ค.ศ. 1926) ของโวล์ฟ ดูเรียน (Wolf Durian) เป็นต้น

วรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้ยังคงให้ความสำคัญกับการอบรมเด็กให้เป็นคนที่มีความมั่นใจในตัวเอง เข้ากับคนอื่นได้ง่าย ฉลาด มีเหตุผล³⁷ คุณสมบัติเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นคุณสมบัติ

³² Ibid., p. 213.

³³ Ibid., p. 213.

³⁴ Winfred Kaminski, "Weimarer Republik," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 251.

³⁵ Otto Brunken, "Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick," in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lang, p. 76.

³⁶ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 121.

* เมืองในเรื่องนี้เป็นสถานที่ซึ่งเกิดอาชญากรรมและเป็นสถานที่ซึ่งเด็กๆได้รู้จักกัน เด็กๆได้เรียนรู้ความเป็นตัวของตัวเองและการเป็นอิสระจากผู้ใหญ่ มีเหตุการณ์หลายตอนที่แสดงให้เห็นว่าเด็กมีศักยภาพมากกว่าผู้ใหญ่ เรื่องนี้ใช้รูปแบบนวนิยายอาชญากรรมสืบสวนสอบสวนของผู้ใหญ่ทำให้เนื้อเรื่องน่าสนใจชวนติดตาม ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ชอบอ่านนวนิยายเรื่องนี้

** เอริค เคสเนอร์ (ค.ศ. 1899 - ค.ศ. 1974) เรียกผลงานที่เป็นวรรณกรรมเด็กของตนว่า "นวนิยายสำหรับเด็ก" (Roman für Kinder) ซึ่งให้ความสำคัญกับการนำเสนอบทบาทและความคิดเห็นของเด็ก

³⁷ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 123.

ของตัวละครเอกที่แตกต่างจากตัวละครเอกของวรรณกรรมเด็กในยุคที่ผ่านมาซึ่งมักเน้นให้เป็นเด็กที่เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายที่ลักษณะของวรรณกรรมเด็กที่เน้นความจริงและเน้นบทบาทของเด็กที่เป็นตัวของตัวเองมากขึ้นต้องหยุดชะงักลงหลังจากที่รัฐบาลนาซีปกครองเยอรมัน

ในสมัยรัฐบาลนาซี* ที่ปกครองเยอรมันด้วยระบอบเผด็จการทางทหารระหว่าง ค.ศ.1933-ค.ศ.1945นั้นได้มีการควบคุมสื่อมวลชน รัฐบาลนาซีมีหน่วยงานพิเศษ** สำหรับควบคุมการตีพิมพ์เผยแพร่วรรณกรรมเด็ก วรรณกรรมเด็กในยุคนี้ถูกใช้เป็นกระบอกเสียงในการเผยแพร่โลกทัศน์ตามแบบนาซี³⁸ เช่น การอบรมเด็กให้เป็นคนรักชาติ นักสู้และเป็นทหารเพื่อชาติในอนาคต³⁹ หรือมีจิตวิญญาณในการต่อสู้⁴⁰ เพื่อชาติและผู้นำ ความเป็นชาติมันคงได้หากพลเมืองมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อยู่ในระเบียบวินัยและเชื่อฟังผู้นำ⁴¹ เป็นต้น เนื้อเรื่องของวรรณกรรมเด็กสมัยนี้มีทั้งที่เป็นตัวบทวรรณกรรมเด็กของเก่าและนำมาเสริมแต่งอุดมการณ์นาซีกับของที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์นาซี เช่น เรื่อง*ฮิตเลอร์ยุงเงอควอกซ์* (*Hitlerjunge Quex*) ของคาร์ล อะลอยส์ เซนซิงเงอร์ (Karl Aloys Schenzinger) และเรื่อง *ขบวนยวชน 2* (*Jungzug 2*) ของอัลเฟรด ไวเดนมันน์ (Alfred Weidenmann)

* รัฐบาลนาซี (คำว่านาซีมาจากคำว่า Nationalsozialismus) ที่นำโดยอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ มีนโยบายในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของชนชาติเยอรมัน ด้วยการสนับสนุนลัทธิชาตินิยมที่นำโดยทหารต่อต้านแนวคิดเสรีนิยม แนวคิดสังคมนิยม ความเป็นปัจเจกบุคคลและแนวคิดสันตินิยม รัฐบาลนาซีและกองทัพเยอรมัน ก่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นใน ค.ศ. 1939 และสิ้นสุดใน ค.ศ. 1945 เมื่อเยอรมันเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ (<http://de.wikipedia.org/wiki/Nationalsozialismus>; Fachredaktionen des Bibliographischen Instituts, "Nationalsozialismus" und "Zweiter Weltkrieg," *Schülerduden Die Geschichte* (1988): 287-289, 450-454.)

** หน่วยงานพิเศษ คือ กระทรวงศึกษาธิการ สหพันธ์ครูแห่งชาติและขบวนการยวชนแห่งราชอาณาจักรมีบทบาทในการตรวจสอบเนื้อหาของวรรณกรรมเด็ก และมีบทบาทในการประกาศรายชื่อนักเขียนและผลงานต้องห้าม ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ค.ศ.1933 มีการประกาศผลงานที่มีลักษณะของ "มาร์กซิสต์" "คอมมิวนิสต์" "วัตถุนิยม" "การต่อต้านสงคราม" และ "มีผลกระทบต่อระเบียบกฎเกณฑ์ของรัฐ" ล้วนเป็นผลงานต้องห้าม (Otto Brunken, "Kinder- und Jugendliteratur von den Anfängen bis 1945: Ein Überblick," in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lang, p.80. and Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 126.) ทำให้มีหนังสือจำนวนมากกลายเป็นหนังสือต้องห้าม หรือต้องถูกเก็บออกจากห้องสมุด หรือต้องถูกเผาไฟ (Inge Stephan, "Literatur im dritten Reich," in *Deutsche Literatur Geschichte: Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, pp.389-340.)

³⁸ Winfred Kaminski, *Einführung in die Kinder- und Jugendliteratur: Literarische Phantasie und gesellschaftliche Wirklichkeit*, p. 26.

³⁹ Winfred Kaminski, "Faschismus," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 284.

⁴⁰ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 131.

⁴¹ *Ibid.*, p. 127.

วรรณกรรมเด็กในช่วงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ต้องเผชิญกับการขาดแคลนกระดาษและตัวบทใหม่ๆ เป็นช่วงเวลาที่เรียกกันว่า "ระยะเวลาของลินชัคที่ว่างเปล่าของนักเขียน"⁴² อย่างไรก็ตาม หลังจากการปฏิรูปเงินตราในปีค.ศ. 1948* เป็นต้นมา วรรณกรรมเด็กและตลาดหนังสือเข้าสู่สภาวะปกติ⁴³ ด้วยเหตุที่เยอรมันตะวันตกอยู่ใต้การกำกับดูแลของฝ่ายพันธมิตรทำให้วรรณกรรมเด็กเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ถูกควบคุม การตีพิมพ์วรรณกรรมเด็กต้องได้รับอนุญาต และต้องถูกตรวจสอบต้นฉบับจากฝ่ายพันธมิตร ต้นฉบับที่เนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองและอุดมการณ์ทางการเมืองไม่ได้รับอนุญาตให้ตีพิมพ์เผยแพร่⁴⁴ ด้วยเหตุนี้ระหว่างค.ศ. 1946-ค.ศ. 1949 จึงมีการนำวรรณกรรมเด็กในอดีตกลับมาตีพิมพ์ใหม่ โดยเฉพาะวรรณกรรมเด็กในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เช่น นิทานพี่น้องตระกูลกริมม์ เรื่องเชษฐาเวลเพเทอร์ (*Struwwelpeter*) ของไฮน์ริช ฮอฟมันน์ (Heinrich Hoffmann) เป็นต้น และมีการแปลวรรณกรรมเด็กของฝ่ายสัมพันธมิตร ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนของอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส เช่น เรื่องเกาะมหาสมบัติ (*The Treasure Island*) ของโรเบิร์ต หลุยส์ สตีเวนสัน (Robert L. Stevenson) เรื่องทอม ซอเยอร์ (*Tom Sawyer*) ของมาร์ค ทเวน (Mark Twain) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการอนุญาตให้ตีพิมพ์งานเขียนของนักเขียนเยอรมันที่ถูกสั่งห้ามตีพิมพ์ในเยอรมนีในช่วงการปกครองของรัฐบาลนาซี คือ วรรณกรรมเด็กของเอरिक เคสเนอร์ เช่น เรื่องห้องเรียนที่บินได้ (*Das Fliegende Klassenzimmer*) เรื่องเอมิลกับนักสืบ เรื่องพังก์เซนกับอังตวน (*Pünktchen und Anton*) และ เรื่องวันที่ 35 พฤษภาคม (*Der 35. Mai*) เป็นต้น ในช่วงนี้ยังมีนักเขียนหน้าใหม่เกิดขึ้นซึ่งมักนำเสนอเรื่องราวหรือประสบการณ์หลังสงคราม⁴⁵ หรือยุคสมัยแห่งซากปรักหักพัง** เช่น เรื่องธงสีดำ (*Die schwarze Fahne*) ของคาร์ล บร็อนเนอ

⁴² Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 136.

Jörg Steinz and Andrea Weinmann, "Die Kinder- und Jugendliteratur der Bundesrepublik nach 1945," in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lang, pp. 99.

* เยอรมันตะวันตกมีการปฏิรูปเงินตราในค.ศ. 1948 อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศสและอังกฤษ เพื่อแก้ไขสถานการณ์เงินเฟ้อในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และยกเลิกการใช้สกุลเงินไรชมาร์ค (Reichsmark) โดยเปลี่ยนมาเป็นสกุลเงินดอยช์มาร์ค (Deutsche Mark) ([http://de.wikipedia.org/wiki/W%C3%A4hrungsreform#Die_W.C3.A4; Fachredaktionen des Bibliographischen Instituts, Hrsg., "Währungsreform," Schülerduden Die Geschichte \(1988\): 432.\)](http://de.wikipedia.org/wiki/W%C3%A4hrungsreform#Die_W.C3.A4; Fachredaktionen des Bibliographischen Instituts, Hrsg.,))

⁴³ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 136.

⁴⁴ Jörg Steinz and Andrea Weinmann, "Die Kinder- und Jugendliteratur der Bundesrepublik nach 1945," in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lang, pp. 98-99.

⁴⁵ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 150. and Jörg Steinz and Andrea Weinmann, "Die Kinder- und Jugendliteratur der Bundesrepublik nach 1945," in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lang, p. 100.

** ยุคสมัยแห่งซากปรักหักพังเป็นคำสำคัญคำหนึ่งที่ใช้บรรยายช่วงเวลาซึ่งชาวเยอรมันตะวันตกหลายล้านคนที่รอดชีวิตจากสงครามต้องอยู่ท่ามกลางซากปรักหักพังของอาคารบ้านเรือน ขาดแคลนทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภคทำให้ต้องเผชิญกับความหิวโหย โรคภัยไข้เจ็บและความเหน็ดเหนื่อย (Manfred Görtemaker, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland: Von der Gründung bis zur Gegenwart* (Frankfurt/M: Fischer Taschenbuch, 2004), pp.28-29)

(Karl Brüne) เรื่อง *ฟลุนกีและกลุ่มเอาฮา (Flunki und der Au-Ha-Klub)* ของฮันส์กินเทอร์ เทบี (Hansgünter Thebi) เป็นต้น

2.1.1.3 วรรณกรรมเด็กกับจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก

หลังจากที่เยอรมันผ่านพ้นวิกฤติหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และสามารถฟื้นฟูประเทศจนมีศักยภาพทางเศรษฐกิจซึ่งเรียกกันว่า "ยุคแห่งความมหัศจรรย์ทางเศรษฐกิจ" ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนกลับมาดีขึ้นอีกครั้ง ผลจากเศรษฐกิจที่ดีขึ้นทำให้เห็นความสำคัญของการเขียนและการตีพิมพ์วรรณกรรมเด็ก นับตั้งแต่นั้นมา ตลาดหนังสือสำหรับเด็กกลับมาคึกคักอีกครั้งหนึ่ง

ช่วงทศวรรษ 1950 มีการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการอ่านที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน⁴⁶ โดยเน้นการนำเสนอวรรณกรรมเด็กที่มีเนื้อเรื่องและวิธีการเล่าเรื่องที่เหมาะสมกับเด็ก⁴⁷ ในแง่มุมมองของเนื้อเรื่องเน้นเรื่องราวที่สนุกสนานระหว่างเด็กกับบุคคลรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ พี่น้อง ผองเพื่อน หรือเรื่องราวระหว่างเด็กกับสัตว์เลี้ยง หรือเรื่องราวระหว่างเด็กกับชีวิตในโรงเรียน⁴⁸ ส่วนวิธีการเล่าเรื่องเน้นวิธีการเล่าเรื่องที่ไม่ซับซ้อน ใช้ง่าย และถ้อยคำที่เข้าใจง่าย ในแง่มุมมองการสร้างตัวละครเป็นตัวละครแบบฉบับ คือ เป็นผู้ที่รักพ่อแม่ เกรงครัดศาสนา รักถิ่นฐานบ้านเกิดและมองโลกในแง่ดี⁴⁹ ในส่วนของฉากมักใช้หมู่บ้าน หรือเมืองเล็กๆ เป็นที่ตั้งของบ้านของตัวละครเอก ซึ่งเติบโตในครอบครัวขยายขนาดใหญ่อย่างมีความสุขโดยมีพ่อเป็นหัวหน้าครอบครัว กล่าวได้ว่าวรรณกรรมเด็กในช่วงเวลานี้เน้นการนำเสนอสภาพแวดล้อมที่ปราศจากปัญหา หรือสภาพแวดล้อมที่มีแต่ความสุขและความปลอดภัย⁵⁰ อันเป็นผลมาจากแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กที่ต้องการเลี้ยงดูเด็กให้ปลอดภัยจากความทุกข์หรือไม่ให้รับรู้ความหม่นหมองของชีวิต

⁴⁶ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 141.

⁴⁷ Jörg Steinz and Andrea Weinmann, "Die Kinder- und Jugendliteratur der Bundesrepublik nach 1945," in *Taschenbuch der Kinder und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lange, p. 103.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 103.

⁴⁹ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 141.

⁵⁰ Carsten Gansel, *Moderne Kinder- und Jugendliteratur: Ein Praxishandbuch für den Unterricht*, p. 54

Carsten Gansel, "Zwischen Einstiegsliteratur und literarischer Autonomie?: Kinder- und Jugendliteratur und ihre Chancen im Literaturunterricht," *Der Deutsch Unterricht* 3 (1997): 81.

Winfred Kaminski, "Neubeginn, Restauration und antiautoritärer Aufbruch," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 299.

Hans-Heino Ewers, "Themen-, Formen- und Funktionswandel der westdeutschen Kinderliteratur seit Ende der 60er, Anfang der 70er Jahre," *Zeitschrift für Germanistik* V (1995): 261.

ขณะเดียวกันเกิดกระแสต่อต้านวรรณกรรมตลาด เช่น นวนิยายรัก นวนิยายผจญภัย การ์ตูน ว่าเป็นงานเขียนที่ไม่มีคุณค่า สกปรกและไร้สาระ เนื่องจากงานเขียนเหล่านี้เป็นผลิตผลเพื่อการค้าไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสั่งสอนเด็กจึงถูกประเมินคุณค่าในแง่ลบ สำหรับงานเขียนที่สอดแทรกการอบรมสั่งสอนเด็กเท่านั้นจะได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือเด็กที่ดี นอกจากนี้ในค.ศ. 1953 ยังมีการออกกฎหมายควบคุมการเผยแพร่งานเขียนที่มีอันตรายต่อเยาวชน ต่อมาในค.ศ. 1954 จึงตั้งศูนย์เพื่อกิจกรรมข้างต้น และในช่วงกลางทศวรรษ 1950 มีการกำหนดคุณสมบัติของวรรณกรรมเด็กที่ดี⁵¹ ซึ่งมีลักษณะต่างๆ ดังนี้ คือ การใช้ภาษาเนื้อหาในวรรณกรรมเด็กแต่ละกลุ่มให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุและนำเสนอโลกที่สวยงาม⁵² รวมทั้งการจบเรื่องต้องเป็นการจบแบบมีความสุข⁵³ ต้องหลีกเลี่ยงการนำเสนอเนื้อเรื่องที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมหรือเนื้อเรื่องเชิงจิตวิทยาที่เจาะลึกเข้าไปในจิตใจของตัวละครเพราะคิดว่าเด็กไม่เข้าใจประเด็นที่ยากและซับซ้อน⁵⁴ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ครอบงำการสร้างสรรควรรณกรรมเด็กที่ดี

วรรณกรรมเด็กที่ดีว่าเป็นหนังสือเด็กที่ดีต้องเป็นหนังสือที่เหมาะสมกับวัย ความสนใจและความสามารถในการอ่านของเด็ก คุณสมบัติข้างต้นเป็นข้อกำหนดของวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับอิทธิพลจากวิธีคิดของจิตวิทยาพัฒนาการเกี่ยวกับเด็กที่มองว่าเด็กอยู่ในวัยบริสุทธ์ควรให้สิ่งที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก และยังคงคิดว่าเด็กมีความสามารถในการอ่านที่แตกต่างจากผู้ใหญ่จึงต้องมีวรรณกรรมสำหรับเด็กโดยเฉพาะ นอกจากนี้วรรณกรรมเด็กยังได้รับการคาดหวังให้มีบทบาทหลักในการอบรมสั่งสอนเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ตามที่สังคมต้องการ⁵⁵ ข้อเรียกร้องต่างๆ เป็นทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานทางความคิดที่มาจากมุมมองของนักการศึกษาซึ่งสามารถครอบงำทิศทางและแนวโน้มในการสร้างสรรค์วรรณกรรมเด็กของเยอรมันตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา

อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเด็กของเยอรมันตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงช่วงก่อนเหตุการณ์ปฏิวัตินักศึกษาอยู่ในฐานะที่เป็นวรรณกรรมเพื่อเด็กและสำหรับเด็ก แนวโน้มใน

⁵¹ Jörg Steinz and Andrea Weinmann, "Die Kinder- und Jugendliteratur der Bundesrepublik nach 1945," in *Taschenbuch der Kinder und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lange, pp. 103.

Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 141.

Winfred Kaminski, "Neobeginn, Restauration und antiautoritärer Aufbruch," in *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 307.

Hans-Heino Ewers, "Kinderliteraturtheorie der Nachkriegszeit: Progressive Aspekte der Theorie des "guten Jugendbuchs" der 50er und 60er Jahre," in *Theorien der Jugendliteratur*, Hrsg. Bernd Dolle-Weinkauff, Hans-Heino Ewers, (Weinheim: Juventa, 1996) pp. 165-175.

⁵² Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, p. 141.

⁵³ Ibid., p. 104.

⁵⁴ Ibid., p. 104.

⁵⁵ Bettina Kuemmerling-Maubauer, *Kinderliteratur, Kanonbildung und literarische Wertung*.

การจำกัดกลุ่มผู้อ่านที่คับแคบเช่นนี้ย่อมทำให้วรรณกรรมเด็กถูกแยกออกจากวรรณกรรมผู้ใหญ่หรือกลายเป็นเพียงวรรณกรรมชั้นรอง อันที่จริงแล้วหนังสือสำหรับเด็กไม่จำเป็นต้องเน้นเฉพาะกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็ก แต่ควรคำนึงถึงกลุ่มผู้อ่านทุกวัย⁵⁷ การไม่จำกัดกลุ่มผู้อ่านช่วยขยายสถานภาพของวรรณกรรมเด็กของเยอรมันให้อยู่ในฐานะของการเป็นวรรณกรรมที่มีความสำคัญทัดเทียมกับวรรณกรรมผู้ใหญ่ซึ่งให้ความสำคัญกับประเด็นและวิธีการเล่าเรื่องที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นกว่าวรรณกรรมเด็กช่วงก่อนเหตุการณ์ปฏิวัตินักศึกษา หลังเหตุการณ์ปฏิวัตินักศึกษาเห็นได้ว่าลักษณะของวรรณกรรมเด็กของเยอรมันเปลี่ยนแปลงไปเป็นวรรณกรรมเด็กที่อยู่ในฐานะวรรณกรรมที่มีใช้สำหรับเด็กเท่านั้นซึ่งได้เริ่มต้นอย่างจริงจังตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา

2.1.2 วรรณกรรมเด็กหลังเหตุการณ์ปฏิวัตินักศึกษา

มิชาเอล เอนเดอ (Michael Ende) นักเขียนวรรณกรรมเด็กของเยอรมันกล่าวว่า การสร้างสรรค์หนังสือสำหรับเด็กไม่ควรเริ่มต้นด้วยการได้รับอิทธิพลจากกรอบความคิดที่เน้นการสอนหรือการอบรมเด็ก นอกจากนี้ยังไม่ควรประเมินค่าของหนังสือเด็กว่า 'ดีหรือไม่ดี' โดยใช้เกณฑ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางด้านการศึกษา หรือสังคม หรือการเมือง แต่ควรใช้เกณฑ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวรรณกรรม⁵⁸ เช่นเดียวกับเอนเดอยังมีนักเขียนวรรณกรรมเด็กของเยอรมันคนอื่นๆอีก ได้แก่ คริสทีเนอร์ นอสลิงเงอร์ (Christine Nöstlinger) เพเทอร์ แฮร์ทลิง (Peter Härtling) เรนาเทอ เวลช์ (Renate Welsh) กูดรูน เมบส์ (Gudrun Mebs) มิเรียม เพรสเลอร์ (Mirjam Pressler) และเคียร์สเทิน โบเย่ (Kirsten Boie) ที่ต้องการให้วรรณกรรมเด็กเน้นอรรถรสหรือสุนทรียศาสตร์เชิงวรรณศิลป์แทนการเน้นการสอนเด็กหรือเน้นเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัยเท่านั้น นักเขียนเหล่านี้ได้เรียกร้องให้มีการสร้างสรรค์วรรณกรรมเด็กที่มีลักษณะใกล้เคียงกับวรรณกรรมผู้ใหญ่ รวมทั้งการให้ความสำคัญต่อเด็กเท่าผู้ใหญ่ พวกเขาต้องการให้วรรณกรรมเด็กเป็นวรรณกรรมที่นำอ่านสำหรับคนทุกวัย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่⁵⁹ ตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมานักเขียนกลุ่มนี้จึงได้สร้างสรรค์วรรณกรรมเด็กขึ้นมากลุ่มหนึ่งโดยใช้ชื่อว่า "นวนิยายเด็กสมัยใหม่" ซึ่งมีเนื้อหาและวิธีการเล่าเรื่องที่มีลักษณะแตกต่างจาก"

⁵⁶ Deborah Thacker, "Introduction," in *Introducing Children's Literature from Romanticism to Postmodernism*, Deborah Cogan Thacker and Jean Webb, eds. p. 7.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 7.

⁵⁸ Walter Pape, *Formen und Typen deutscher Kinderliteratur I: Systematischer Teil* (Hagen: FernUniversität-Gesamthochschule in Hagen, 1985), p. 22.

⁵⁹ Hans-Heino Ewers, "Ein Stiefkind der eigenen Kultur? Deutschsprachige Kinderliteratur zwischen eigenkultureller literarischer Wertschätzung und Missachtung", in *Kinder- und Jugendliteraturforschung 1996/1997*, Hrsg. Hans-Heino Ewers, Ulrich Nassen, Karin Richter und Rüdiger Steinlein (Stuttgart: J.B.Metzler, 1997), pp. 81-82.

วรรณกรรมเด็กตามชนบ^{*} ขณะเดียวกันหันมาเน้นเนื้อเรื่องและวิธีการเล่าเรื่องที่คล้ายคลึงกับวรรณกรรมผู้ใหญ่ อาจเรียกได้ว่า "นวนิยายเด็กสมัยใหม่" เป็นนวัตกรรมของวรรณกรรมเด็ก

วรรณกรรมเด็กกลุ่มหนึ่งตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาโดยเฉพาะกลุ่มที่เรียกว่า "นวนิยายเด็กสมัยใหม่"^{**} (moderner Kinderroman) มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาและวิธีการเล่าเรื่องให้มีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ทำให้มีลักษณะใกล้เคียงวรรณกรรมผู้ใหญ่มากขึ้น⁶⁰ อันเป็นผลมาจากสภาพทางสังคมและแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กที่เปลี่ยนแปลงไป ความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติการศึกษาของเยอรมนีในค.ศ.1968 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเรียกร้องเสรีภาพและความเสมอภาคให้กับกลุ่มคนทุกชนชั้น ทุกเพศและทุกวัย ผลจากการเรียกร้องข้างต้นนำไปสู่การปฏิรูปโครงสร้างหรือระบบของสถาบันต่างๆ ได้แก่

* วรรณกรรมเด็กตามชนบมีบทบาทหลักในการบ่มเพาะหรือปลูกฝังคุณธรรมและเจตคติให้กับเด็กตัวละครเด็กในวรรณกรรมเด็กตามชนบเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่พึงประสงค์สำหรับกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็ก ขณะเดียวกันหลีกเลี่ยงปัญหาหรือสถานการณ์ที่คุกคามชีวิตของเด็ก หรือนำเสนอชีวิตเด็กที่มีความสุขและความปลอดภัย นอกจากนี้ยังเน้นเนื้อเรื่องและภาษาที่เข้าใจได้ง่าย รวมทั้งการจบเรื่องที่ลงเอยอย่างมีความสุข

** หนังสือบางเล่มได้จำแนกประเภทย่อยให้กับนวนิยายเด็กสมัยใหม่เฉพาะกลุ่มที่มีเนื้อเรื่องสมจริงสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ นวนิยายเด็กแนวสะท้อนปัญหาหรือแนววิพากษ์วิจารณ์สังคม (problemorientierter/sozialkritischer Kinderroman) มีลักษณะเด่นในด้านการนำเสนอชีวิตเด็กที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ นวนิยายเด็กแนวจิตวิทยา (psychologischer Kinderroman) มีลักษณะเด่นในด้านการนำเสนอความรู้สึกและความนึกคิดของเด็ก และนวนิยายเด็กแนวตลกหรือแปลก (komischer Kinderroman) เน้นการนำเสนอสถานการณ์ในครอบครัวหรือบทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่แปลกไปจากชนบเดิม การแบ่งประเภทเช่นนี้ มิใช่การจำแนกประเภทที่ตายตัวเพราะทั้งสามประเภทไม่ได้มีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่านวนิยายเด็กสมัยใหม่ที่สมจริงมีลักษณะของประเภทย่อยทั้ง 3 ประเภทผสมผสานกัน นวนิยายเด็กเรื่องใดที่มีลักษณะเด่นของประเภทย่อยประเภทใดเป็นพิเศษ จัดว่าเป็นประเภทย่อยประเภทนั้น (Carsten Gansel, *Moderne Kinder- und Jugendliteratur: Ein Praxishandbuch für den Unterricht*, p.58, Carsten Gansel, "Moderne Kinder- und Jugendliteratur im Deutschunterricht," in *Lektüreeempfehlungen für den Deutschunterricht in der Orientierungsstufe*, Hrsg. Landesinstitut für Schule und Ausbildung Mecklenburg-Vorpommern, p. 25 and Elvira Armbröster-Groh, *Der moderne realistische Kinderroman* (Frankfurt/M:Peter Lang, 1997), p. 22, p. 27 and p. 34. ในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่ได้จำแนกนวนิยายเด็กดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น)

⁶⁰ Carsten Gansel, "Moderne Kinder- und Jugendliteratur im Deutschunterricht," in *Lektüreeempfehlungen für den Deutschunterricht in der Orientierungsstufe*, Hrsg. Landesinstitut für Schule und Ausbildung Mecklenburg-Vorpommern, p. 23.

Carsten Gansel, *Moderne Kinder- und Jugendliteratur: Ein Praxishandbuch für den Unterricht*, p. 54.

การปฏิรูปโครงสร้างของสถาบันครอบครัว* การปฏิรูปการศึกษา** ขบวนการสิทธิสตรีและการปฏิวัติทางเพศ*** การแสวงหาการดำเนินชีวิตทางเลือก† และการส่งเสริมการเลี้ยงดูเด็กในลักษณะที่ให้อิสระ ไม่ถูกกดตันจากอำนาจของผู้ใหญ่และสังคม ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านบทบาทของเด็กและความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่

บทบาทของเด็กและความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่ปิดกั้นเด็กจากการมีส่วนร่วมกับเรื่องราวในครอบครัวมาเป็นการยอมให้เด็กมีสิทธิในการรับรู้ปัญหาหรือความขัดแย้งต่างๆร่วมกับผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ให้ความเคารพในการเป็นบุคคลคนหนึ่งของเด็ก และสนับสนุนให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเอง⁶¹ เมื่อทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้มุมมองในการสร้างสรรค์วรรณกรรมเด็กเปลี่ยนแปลงด้วย วรรณกรรมเด็กตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาให้ความสำคัญกับการนำเสนอชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กต้องเผชิญหรือความรู้สึกนึกคิดที่เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นกับชีวิตของเด็ก⁶² ทำให้นักเขียนนวนิยายเด็กสมัยใหม่ไม่นิยมการ

* การปฏิรูปโครงสร้างสถาบันครอบครัว เช่น ความเปลี่ยนแปลงต่อรูปแบบครอบครัว ครอบครัวไม่ได้จำกัดเฉพาะครอบครัวสมบูรณ์ที่มีทั้งพ่อ-แม่-ลูก และครอบครัวในรูปแบบการสมรสเท่านั้น แต่ได้เปิดกว้างให้กับครอบครัวนอกแบบการสมรส ครอบครัวที่มีแม่หรือพ่อดูแลลูกตามลำพัง ครอบครัวหลอมรวมของผู้ที่เคยหย่าร้างและแต่งงานใหม่อีกครั้ง (ลูกจัน-ลูกเชอ-ลูกเวา) และครอบครัวของคนรักร่วมเพศ เป็นต้น

** การปฏิรูปการศึกษาเป็นการส่งเสริมให้การศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม ขณะเดียวกันรัฐบาลพยายามแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาและขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงคนทุกกลุ่ม

*** ขบวนการสิทธิสตรีและการปฏิวัติทางเพศส่งผลให้เกิดการแก้ไขกฎหมายที่ระบุให้ผู้หญิงและผู้ชายมีความเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ยังมีผลให้ผู้หญิงตระหนักถึงศักยภาพของตน สิทธิของตน และความต้องการของตน ทำให้ผู้หญิงเรียนสูงขึ้นและมีโอกาสในการประกอบอาชีพมากขึ้น ขณะเดียวกันเกิดการส่งเสริมเสรีภาพทางเพศหรือปฏิเสธความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ผู้ชายมีเหนือผู้หญิง นอกจากนี้ยังมีความเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างครอบครัวแบบพ่อเป็นใหญ่ซึ่งแบ่งงานตามบทบาททางเพศ โดยผู้ชายอยู่ในฐานะของผู้หาเลี้ยงครอบครัวหรือหารายได้เข้าบ้าน ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ดูแลลูกและทำงานบ้าน การแบ่งงานตามบทบาททางเพศดังกล่าวมีแนวโน้มลดลง

† การแสวงหาการดำเนินชีวิตทางเลือก เช่น การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวโดยไม่มี ความเกี่ยวข้องกันทางสายเลือด (Wohngemeinschaft) เป็นการปฏิเสธการสร้างครอบครัวแบบชนชั้นกลางที่ให้ความสำคัญกับความเกี่ยวข้องกันทางสายเลือด

⁶¹ Christa Preissing, Ulf Preuss-Lausitz and Helga Zeiher, "Veränderte Kindheitsbedingungen: Neue Freiheiten, neue Zumutungen, neue Chancen?" in *Selbständigkeit fuer Kinder- die grosse Freiheit?*, Hrsg. Ulf Preuss-Lausitz, Tobias Ruelcker and Helga Zeiher (Weinheim: Beltz, 1990), p.10 และ Heike Neuhaeuser, *Autorität und Partnerschaft: Wie Kinder ihre Eltern sehen*, (Weinheim: Deutscher Studien, 1993), p.12.

⁶² Carsten Gansel, "Moderne Kinder- und Jugendliteratur und Deutschunterricht," in *Lektüreeempfehlungen für den Deutschunterricht in der Orientierungsstufe*, Hrsg. Landesinstitut für Schule und Ausbildung Mecklenburg-Vorpommern (Schwerin: die Schweriner Buchhandelsgesellschaft, 2001), p.24.

Carsten Gansel, "Unendliche Geschichten und Pluralität der Formen: Literatur für Kinder und junge Leser im vergangenen Jahrhundert," *Julit* 1(2000): 10.

Carsten Gansel, *Moderne Kinder- und Jugendliteratur: Ein Praxishandbuch für den Unterricht*, p.54.

นำเสนอเนื้อหาซึ่งมีแต่โลกที่ปลอดภัย หรือมีแต่ความรื่นรมย์ สวยงามและไร้ปัญหา หรือเรียกกันว่า "โลกสีขาว" เกิดวรรณกรรมกลุ่มสะท้อนปัญหา (problemorientierte Kinderliteratur) คือ การตีแผ่ปัญหาในครอบครัว เช่น การหย่าร้าง ความตาย ความพิการ เป็นต้น และปัญหาในสังคม เช่น การว่างงาน ความยากจน การทำลายสิ่งแวดล้อม สงคราม เป็นต้น นอกจากนี้ นักเขียนนวนิยายเด็กสมัยใหม่ยังไม่นิยมกำหนดว่าหัวข้อใดเป็นหัวข้อต้องห้าม ที่ไม่ควรนำเสนอในนวนิยายเด็กอีกต่อไป ทำให้หัวข้อที่นำเสนอในนวนิยายเด็กมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นหรือมีแนวโน้มที่ใกล้เคียงวรรณกรรมผู้ใหญ่

2.1.2.1 หัวข้อที่ใกล้เคียงวรรณกรรมผู้ใหญ่

นวนิยายเด็กสมัยใหม่มีทิศทางและแนวโน้มในการนำเสนอหัวข้อต่อไปนี้ คือ เรื่องต่างๆที่เกิดขึ้นรอบตัวเด็ก ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและปัญหาในครอบครัว รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนเป็นสิ่งที่นักเขียนนำเสนอ นอกจากนี้นักเขียนยังได้นำเสนอชีวิตความเป็นอยู่และความรู้สึกของเด็กต่อโอกาสในสังคม เช่น เด็กกำพร้า ลูกบุญธรรม เด็กพิการและเด็กต่างชาติ เหตุการณ์ในอดีต ได้แก่ สงครามโลกครั้งที่ 2 และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่นักเขียนนำเสนอด้วย เรื่องที่ใกล้ตัวเด็ก เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในต่างแดนเป็นหัวข้อที่นำเสนอไว้ด้วยเช่นเดียวกัน บทบาทของผู้สูงอายุ และปัญหาเกี่ยวกับความชราเป็นสิ่งที่ปรากฏในนวนิยายเด็กด้วย การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่นักเขียนให้ความสำคัญ ผู้อ่านยังได้พบเรื่องราวที่เป็นนามธรรม เช่น ความรัก ความตาย ความวิกลจริตและปรัชญาในนวนิยายด้วย

Carsten Gansel, "Authentizität-Wirklichkeitserkundung-Wahrheitsfindung: Zu aktuellen Entwicklungslinien in der Literatur für Kinder und junge Erwachsene," *Fundevogel* 129 (1998): 6.

Carsten Gansel, "Neue Probleme tauchen auf und erfordern neue Mittel - Kinder- und Jugendliteratur als Gegenstand von Literaturwissenschaft und - didaktik," in *Zwischen Märchen und modernen Welten: Kinder- und Jugendliteratur im Literaturunterricht*, Hrsg. Carsten Gansel und Sabine Keiner (Frankfurt/M: Peter Lang, 1998), p.37.

Carsten Gansel, "Zwischen Einstiegsliteratur und literarischer Autonomie: Kinder- und Jugendliteratur und ihre Chancen im Literaturunterricht," *Der Deutsch Unterricht* 3 (1997): 82. unz

Wilhelm Steffens, "Beobachtungen zum modernen realistischen Kinderroman," in *Moderne Formen des Erzählens in der Kinder- und Jugendliteratur der Gegenwart unter literarischen und didaktischen Aspekten*, Hrsg. Günter Lange und Wilhelm Steffens (Würzburg: Königshausen und Neumann, 1995), p.25.

* หัวข้อที่เคยเป็นหัวข้อต้องห้ามในวรรณกรรมเด็กตามขนบ ได้แก่ การหย่าร้าง ความตาย ความพิการ ความรุนแรงและการทารุณกรรมเด็ก การตกเป็นทาสของสุรานและการคิดสารเสพติดของผู้ปกครอง การว่างงานของผู้ปกครอง ความยากจน ออกคิตต่อเชื้อชาติและสงคราม เป็นต้น (Carsten Gansel, *Moderne Kinder- und Jugendliteratur: Ein Praxishandbuch für den Unterricht*, p.55.)

สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก:สังคมในครอบครัวและในโรงเรียน

สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมสมัยใหม่ โดยเฉพาะการล่มสลายของระบบครอบครัวที่มีโครงสร้างแบบชายเป็นใหญ่ การส่งเสริมเสรีภาพทางเพศและการดำเนินชีวิตทางเลือก ส่งผลให้วรรณกรรมเด็กที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัวปรากฏในแง่มุมของความเปลี่ยนแปลงทางด้านรูปแบบของครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว ได้แก่ การนำเสนอรูปแบบของครอบครัวที่มีแม่เลี้ยงดูลูกคนเดียว* เป็นรูปแบบครอบครัวที่พบบ่อยครั้งในนวนิยายเด็ก เช่น เรื่อง *มงกุฎกระดาษ* (*Krone aus Papier*, ค.ศ. 1992) ของเรนาเทอ เวลช์ (Renate Welsh) เรื่อง *ความฝันของลีอันเดอร์* (*Leanders Traum*, ค.ศ. 1994) ของดอริส ไมสเนอร์-โยฮันเนคท์ (Doris Meissner-Johannknecht) เรื่อง *นูนแดงแต่สุดท้าย* (*Nun red doch endlich*, ค.ศ. 1984) และเรื่อง *แมวเดือนพฤศจิกายน* (*Novemberkatzen*, ค.ศ. 1982) ของมิเรียม เพรสเลอร์ (Mirjam Pressler) เรื่อง *ฉันแจ่ม* (*Ich ganz cool*, ค.ศ. 1992) ของเคียร์สเทิน โบเย่ (Kirsten Boie) เรื่อง *พองซล์จ้องมองอีกแล้ว* (*Ponzl guckt schon wieder*, ค.ศ. 1988) ของดักมาร์ จิโดลู (Dagmar Chidolue) เป็นต้น ในนวนิยายสองเรื่องแรกนักเขียนนำเสนอความสัมพันธ์ของลูกกับแม่ที่มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน ส่วนเรื่องอื่นๆนักเขียนนำเสนอปฏิสัมพันธ์ระหว่างลูกกับแม่ที่ห่างเหินกันและต้องประสบกับปัญหาด้านการเงิน

สำหรับรูปแบบครอบครัวหย่าร้างเป็นรูปแบบของครอบครัวอีกรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมเด็กด้วยเช่นกัน เช่น ในเรื่อง *เลนาอยู่บนหลังคา* (*Lena auf dem Dach*, ค.ศ. 1993) ของเพเทอร์ แฮร์ทลิง (Peter Härtling) เรื่อง *ไฮนี หมายเลข 1-5* (*Heini ein bis fünf*, ค.ศ.1991) ของอาคิม เบรอกเกอร์ (Achim Bröger) และเรื่อง *สุข-เศร้าคลุกเคล้ากันไป* (*Schön und traurig und alles zugleich*, ค.ศ.1997) ของซีกริด แซเวท (Sigrid Zeevaert) เป็นการนำเสนอความรู้สึกของเด็กที่มีแต่ความเครียด ความสับสนและความทุกข์ซึ่งเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ที่มีความตึงเครียดในช่วงเวลาก่อนการหย่าร้าง ส่วนในเรื่อง *บันทึกลับของซุซซีและพอล* (*Susis/Pauls geheimes Tagebuch*, ค.ศ. 1993) ของคริสทีเนอร์ นอสลิงเงอร์ (Christine Nöstlinger) นำเสนอพฤติกรรมของเด็กที่ก้าวร้าว และรู้สึกแปลกแยกต่อครอบครัวหลังจากที่

* สำหรับครอบครัวที่มีแม่เลี้ยงดูลูกตามลำพังซึ่งมีหลายลักษณะ มีทั้งแม่ที่หย่าร้าง แม่ที่แยกทางกับพ่อของเด็ก แม่ที่นอกรูปแบบการสมรส และแม่ที่เป็นหม้ายเพราะสามีเสียชีวิต เพิ่มจำนวนมากขึ้นในแต่ละปี เช่น ในค.ศ.1990 มีแม่ที่รับผิดชอบครอบครัวตามลำพังประมาณ 1,600,000 คน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่ามีครอบครัวที่แม่รับผิดชอบเพียงคนเดียวประมาณ 85% (Bruno Hamann, *Familie und Familienerziehung in Deutschland* (Donauwörth: Auer, 2000), p. 46 และ Klaus Hurrelmann, "Familie heute - neue Herausforderungen fuer die Politik," in *Familien: Lebensformen fuer Kinder*, Hrsg. Hans Bertram, Wassilios E. Fthenakis and Klaus Hurrelmann (Weinheim: Beltz, 1993),p. 63.)

พ่อแม่หย่าร้าง* ทว่าเด็กบางคนก็มีความสุข และสนุกสนานโดยไม่ได้รู้สึกทุกข์หรือมีปมด้อยที่เป็นเด็กในครอบครัวหย่าร้าง และในขณะเดียวกันยังคิดว่าพ่อแม่หย่าร้างกันก็มีข้อดี เพราะมีบ้าน 2 หลังให้สลับกันอนอยู่ พบได้ในเรื่องฉันเองก็มีพ่อด้วยเหมือนกัน (*Einen Vater hab ich auch*, ค.ศ. 1993) ของเนอสลิงเงอร์

นอกจากนี้ยังมีรูปแบบครอบครัวผสมผสาน หรือครอบครัวหลอมรวมระหว่างผู้ที่เคยหย่าร้างและแต่งงานใหม่อีกครั้ง (ลูกฉัน-ลูกเธอ-ลูกเรา) พบได้ในเรื่องเราไม่ควรผลัดไขความสุข (*Man darf mit dem Glück nicht drängelig sein*, ค.ศ. 1997) ของโบเย่ เป็นการนำเสนอการกระทำและความรู้สึกของเด็กที่พยายามปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวใหม่ของพ่อที่มีทั้งแม่เลี้ยง ลูกของแม่เลี้ยง และลูกของพ่อกับแม่เลี้ยง

รูปแบบของครอบครัวรักร่วมเพศเป็นรูปแบบครอบครัวอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจในวรรณกรรมเด็กด้วย คือ เรื่องความฝันของลีอันเดอร์ซึ่งเป็นเรื่องราวของแม่ที่เป็นเลสเบียน แม่เองก็บอกกับลูกชายตามตรงว่าตนเป็นเลสเบียน ลูกชายสามารถยอมรับได้ถ้าเป็นความสุขของแม่ นอกจากนี้ลูกกับคนรักของแม่สามารถเข้ากันได้ดี

สืบเนื่องจากความเคลื่อนไหวของขบวนการสิทธิสตรี เกิดความสับสนในบทบาทของผู้หญิงระหว่างงานนอกบ้านและงานในบ้าน ได้นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางด้านบทบาทของพ่อแม่ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏในนวนิยายเด็ก เช่น ในเรื่องเมื่อมีयाคอบทุกอย่างก็เปลี่ยนไป (*Mit Jakob wurde alles anders*, ค.ศ. 1986) ของโบเย่ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการสลับบทบาทระหว่างพ่อกับแม่ พ่ออยู่บ้านเลี้ยงลูกและทำงานบ้าน ส่วนแม่ออกไปทำงานนอกบ้าน ส่วนเรื่องเกริทเช่น ชัคไมเยอร์ (*Gretchen Sackmeier*) ของเนอสลิงเงอร์ นำเสนอภาพแม่ที่ปฏิเสธบทบาทแม่บ้าน แต่หันมาให้ความสำคัญกับสิ่งที่ตนสนใจเท่านั้น คือ การกลับไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ในเรื่องกับเด็กอย่างเราใครเขาจะพูดด้วย (*Mit Kindern redet ja keiner*, ค.ศ. 1990) ของโบเย่ ซึ่งนำเสนอตัวละครแม่ที่ป่วยเป็นโรคซึมเศร้า เนื่องจากรู้สึกไม่พอใจและคับข้องใจกับการเป็นแม่บ้านที่ต้องดูแลครอบครัวจนไม่สามารถทำอะไรเพื่อตัวเองได้

นอกจากนี้นักเขียนยังนำเสนอความเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็ก ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับพ่อแม่เปลี่ยนแปลงด้วย แนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กแบบ

* ในแต่ละปีอัตราการหย่าร้างของชาวเยอรมันเพิ่มมากขึ้น ในช่วงทศวรรษ 1950 มีอัตราการหย่าร้างไม่ถึง 10% ในค.ศ.1990 มีอัตราการหย่าร้างมากกว่า 30% (Klaus Hurrelmann, "Familie heute – neue Herausforderungen für die Politik," in *Familien: Lebensformen für Kinder*, Hrsg. Hans Bertram, Wassilios E. Fithenakis and Klaus Hurrelmann, p. 62.)

ใหม่ คือ การปล่อยให้เด็กมีอิสระทางความคิด และกล้าแสดงความคิดเห็น เพื่อให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเอง เนื่องจากพ่อแม่ตระหนักถึงความเป็นปัจเจกบุคคลของลูก และยอมรับดูแลลูก โดยให้มีเสรีภาพทางความคิดและมีความเสมอภาคกับผู้ใหญ่ พบได้ในเรื่องฉันเองก็มีพ่อด้วยเหมือนกัน และเรื่องรีอดี รัสเซล เจ้าหมูนักวิ่ง (*Rennschwein Rudi Rüssel*, ค.ศ. 1989) ของอูเวอ ทิมม์ (Uwe Timm) เป็นต้น

ปัญหาในครอบครัวเป็นสิ่งที่ปรากฏบ่อยในนวนิยายเด็ก ปัญหาแรก คือ ปัญหาในจิตใจของเด็กซึ่งเกิดจากความรู้สึกที่ถูกพ่อทอดทิ้ง พบในเรื่องมารีปัสสาวะรด (*Pischmarie*, ค.ศ. 1990) ของจิลโล เป็นเรื่องราวของเด็กหญิงมารี ที่ไม่ได้รับความรักและความเอาใจใส่จากพ่อซึ่งเลิกเอาใจใส่ลูก และใช้เวลาอยู่กับที่ทำงานและร้านขายเหล้า ทำให้มารีรู้สึกท้อแท้และโดดเดี่ยว จนทำให้เธอเกิดปัญหาในจิตใจ โดยแสดงออกในลักษณะของอาการปัสสาวะรดทุกครั้งที่มาวิ่งตื่นเต้นหรือกังวล

นอกจากนี้ยังพบปัญหาที่เกิดจากความห่างเหินระหว่างพ่อแม่กับลูกๆ เพราะพ่อแม่ทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานจนไม่มีเวลาให้ลูก พบได้ใน เรื่องมีพ่อ 2 คนดีกว่าไม่มีเลย (*Zwei Väter sind besser als keiner*, ค.ศ. 1993) ของนอร์ทรูต โบเกอ-เออร์ลี (Nortrud Boge-Erli) เวททีกับบับส์ (*Wetti und Babs*, ค.ศ. 1988) เรื่องอะนาโตลกับเวียร์ชเทลเฟรา (*Anatol und die Wurschtelfrau*, ค.ศ. 1983) ของเนอสลิงเงอร์

เรื่องราวเกี่ยวกับเด็กที่ถูกทำร้ายร่างกาย และเด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศจากคนในครอบครัว โดยเฉพาะผู้ที่เป็นพ่อเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่นักเขียนนำเสนอไว้ในนวนิยายเด็ก พบได้ในเรื่องสัญญาของเดวิด (*David's Versprechen*, ค.ศ. 1993) ของเยอเกน บันเชอรัส (Jürgen Branscherus) ซึ่งเป็นเรื่องราวของเด็กชายเดวิดที่ถูกพ่อทำร้ายร่างกาย

การตกงานของผู้ปกครองเป็นอีกหนึ่งปัญหาที่นักเขียนนอกเล่าไว้ในนวนิยายเด็ก พบได้จากเรื่องรีอดี รัสเซล เจ้าหมูนักวิ่ง และเฟรนเซอ (*Fränze*, ค.ศ. 1989) เป็นต้น เรื่องแรกเล่าเรื่องเกี่ยวกับความคิดและความสีกของลูกๆ ที่ต้องช่วยกันประหยัดค่าใช้จ่ายในบ้านเนื่องจากพ่อตกงาน ส่วนลูกอย่างเฟรนเซอในเรื่องเฟรนเซอต้องรู้สึกผิดหวังและเสียใจ ที่พ่อทอดทิ้งตนกับแม่ไปเพียงเพราะพ่อรู้สึกอับอายที่ตัวเองกลายเป็นคนว่างงาน

ในเรื่องราวของเด็กในโรงเรียนไม่ได้มีแนวโน้มในการนำเสนอเฉพาะเด็กไปโรงเรียนอย่างมีความสุข แต่นำเสนอบทบาทครูและปัญหาที่เกิดในโรงเรียน บทบาทของครูมีการนำเสนอบทบาทครูที่พร้อมจะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักเรียน กับบทบาทครูที่วางตน

เป็นผู้มีอำนาจ เด็กต้องทำตามเท่านั้น ครูประเภทนี้เป็นตัวร้ายในเรื่อง ในฐานะที่ปฏิบัติตนไม่สอดคล้องกับกระแสความคิดในสังคมที่ต่อต้านอำนาจ เราเห็นได้ชัดว่าเขาไม่ส่งเสริมระบบที่เข้มงวดในการดูแลเด็ก เช่น นวนิยายเรื่องอังตวน ไปซัส ตัวตลกประจำห้อง(*Anton Pochatz, Klassenclown*, ค.ศ.1989) ของจีโดลู

ในนวนิยายเด็กสมัยใหม่นำเสนอบทบาทของเด็กนักเรียนที่เป็นตัวเอกของเรื่อง เป็นเด็กที่รู้จักการวิพากษ์วิจารณ์ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดต่อต้านชนบ ส่วนเด็กนักเรียนตามชนบเป็นตัวละครที่น่าเบื่อและล้าสมัย เช่น นวนิยายเรื่องคอนราต-นักร้องรักษ์ *สิ่งแวดล้อม* ของเนอสลิงเงอร์

นวนิยายเด็กสมัยใหม่มีแนวโน้มในการนำเสนอบทบาทของโรงเรียนในแง่มุมของการเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ของเด็กวัยเดียวกัน* มากกว่าที่เป็นสถานที่ของการแสวงหาความรู้ พบได้ในนวนิยายเรื่องฉันทน์แจ้ง และเรื่องฉันทน์เองก็มีพ่อด้วยเหมือนกัน ในแง่มุมของปัญหาที่เกิดในโรงเรียนเป็นอีกแง่มุมหนึ่งที่ได้รับการนำเสนอ คือ ปัญหาที่เด็กจับกลุ่มใช้ความรุนแรง พบในเรื่อง *ไมจันก็เป็นแก (Sonst bist du dran*, ค.ศ.1994) ของเวลซ์ เรื่องที่นี้ไม่ใช่ชิคาโก ไม่ใช่ที่นี่(*Nicht Chicago.Nicht hier*, ค.ศ.1999)ของโบเย่ เรื่องบอริส ครอบครัวยุโรปวัย 12 ปี (*Boris, Kreuzberg, 12 Jahre*, ค.ศ.1988) ของโจเซน ซีม (Jochen Ziem) เป็นต้น

ชีวิตความเป็นอยู่และความรู้สึกของเด็กด้อยโอกาสในสังคม: เด็กกำพร้า-ลูกบุญธรรม
เด็กพิการ-เด็กต่างชาติ

เรื่องราวเกี่ยวกับเด็กกำพร้าเป็นสิ่งที่ปรากฏในนวนิยายเด็ก ในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอก้าวถึงนวนิยายเด็ก 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องเด็กวันอาทิตย์ (*Sonntagskind*, ค.ศ. 1983) ของเมบส์ กับเรื่องเมื่อโชคมา ต้องหาเก้าอี้ให้หนึ่ง (*Wenn das Glück kommt, muss man ihm einen Stuhl hinstellen*, ค.ศ. 1994) ของเพรสเลอร์ ทั้งสองเรื่องบอกเล่าความนึกคิด ความต้องการ และความรู้สึกของเด็กกำพร้าที่มีต่อคำว่า "พ่อแม่"

* ปรากฏการณ์หนึ่งซึ่งส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อรูปแบบของครอบครัวของชาวเยอรมัน คือ การเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆของจำนวนของครอบครัวที่มีลูกเพียงคนเดียวหรืออยู่ร่วมกันโดยไม่ต้องมีการมีลูก ทำให้อัตราของเด็กเกิดใหม่น้อยลงและจำนวนครอบครัวที่มีพี่น้องหลายคนลดลง เด็กบางคนเติบโตในฐานะลูกโอรสและบริเวณรอบๆบ้านไม่มีเพื่อนบ้านที่เป็นเด็กรุ่นราวคราวเดียวกันเป็นเพื่อนเล่น สถานที่เดียวซึ่งเด็กจะได้มีเพื่อนรุ่นเดียวกัน คือ โรงเรียน ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนจึงกลายเป็นสถานที่ซึ่งเด็กจะได้มาพบปะสังสรรค์กัน (Bruno Hamann, *Familie und Familienerziehung in Deutschland*, p.42 และ Ulf Preuss-Lausitz, *Die Kinder des Jahrhunderts: Zur Pädagogik der Vielfalt im Jahr 2000* (Weinheim: Beltz, 1993), p.59.)

'ฉัน' ในเรื่องเด็กวันอาทิตย์ยอมรับสถานภาพของการเป็นเด็กกำพร้า เธอเล่าให้ผู้อ่านฟังว่าเธออยู่ที่สถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าแห่งนี้มานานแล้ว เด็กกำพร้าคือเด็กที่ไม่มีพ่อแม่เหมือนเธอ ตอนที่เธอเกิดพ่อแม่ไม่สามารถเลี้ยงเธอได้ หรืออาจไม่ยอมเอาไปเลี้ยง เธอเลิกสนใจเรื่องนี้แล้ว เพราะสถานรับเลี้ยงที่นี้ไม่ได้เลวร้ายอะไรนัก ส่วนฮาลินคาในเรื่องเมื่อไซคมา ต้องหาเก้าอี้ให้หนึ่งมาอยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กเนื่องจากถูกแม่ทำร้ายร่างกาย ผู้อ่านจับได้จากคำบอกเล่าของเธอว่าผู้คนได้เห็นหลังและขาของเธอมีสภาพเป็นอย่างไร แล้วผู้หญิงจากองค์กรของผู้เยาว์ได้จัดการถอนสิทธิการดูแลจากแม่ของเธอ ด้วยเหตุนี้ฮาลินคาจึงไม่ยอมรับรู้เกี่ยวกับแม่อีกต่อไป

เด็กทั้งสองคนไม่รู้สึกละอายใจหากการอยู่ร่วมกับพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดไม่มีความหมายสำหรับเด็กทั้ง 2 คนนี้ ด้วยเหตุที่ไม่มีความผูกพันต่อกัน อย่างไรก็ตาม พวกเธอยังปรารถนาการมีพ่อแม่ซึ่งสามารถดูแลเอาใจใส่พวกเธอได้ 'ฉัน' ในเรื่องเด็กวันอาทิตย์รู้สึกอิจฉาเพื่อนๆ ที่มีพ่อแม่อุปถัมภ์เฉพาะวันอาทิตย์ และฮาลินคาในเรื่องเมื่อไซคมา ต้องหาเก้าอี้ให้หนึ่ง รู้สึกโกรธมากเวลาเห็นเด็กที่เดินระหว่างกลางโดยมีพ่อแม่จูงมือทั้งสองข้าง

เด็กทั้งสองคนต้องการความรักและความเอาใจใส่จึงปรารถนาการมีพ่อแม่บุญธรรม 'ฉัน' รักอุลลาซึ่งเป็นแม่อุปถัมภ์เฉพาะวันอาทิตย์มากและอยากให้อุลลารับเธอมาอยู่ด้วยตลอดไป ความฝันของ 'ฉัน' เป็นจริง อุลลาตั้งใจจะรับเธอไปอุปการะ ส่วนฮาลินคาไม่แตกต่างจาก 'ฉัน' เธอรักป้าลูซึ่งเป็นพี่สาวของแม่ และป้าลูรักเธอเช่นกัน ดังนั้นฮาลินคาอยากให้ป้าลูรับเธอเป็นลูกบุญธรรม แต่ป้าลูไม่สามารถรับเธอเป็นลูกบุญธรรมได้ เนื่องจากป้าลูขาดคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดจึงถูกปฏิเสธจากองค์กรของผู้เยาว์

ชีวิตของเด็กที่เป็นลูกบุญธรรมเป็นสิ่งที่ปรากฏในนวนิยายเด็ก ในที่นี้ขอกกล่าวถึงนวนิยาย 2 เรื่อง คือ เรื่องใบหน้าในกระจก (*Das Gesicht im Spiegel*, ค.ศ. 1979) และเรื่องเพาเลคือสัมผัสแห่งความสุข (*Paule ist ein Glücksgriff*, ค.ศ. 1985) ทั้งสองเรื่องเป็นเรื่องราวของความรักและความผูกพันระหว่างลูกบุญธรรมกับพ่อแม่บุญธรรม เด็กทั้งคู่ได้รับการบอกเล่าจากพ่อแม่บุญธรรมว่าพวกตนเป็นลูกที่ขอมมาเลี้ยงตั้งแต่ยังเป็นทารก

แม้ว่าเด็กทั้งคู่ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างดี แต่ยังมีปัญหา เล่าราในนวนิยายเรื่องแรกอยากรู้จักแม่ที่ให้กำเนิด เธออยากรู้ว่าทำไมต้องยกเธอให้คนอื่น วันหนึ่งเธอจึงตัดสินใจเขียนจดหมายไปหาและบอกว่าเธออยากพบ ต่อมาเธอได้จดหมายตอบกลับมาจากแม่ที่ให้กำเนิดยังไม่ต้องการพบเธอ เล่ารา รู้สึกผิดหวัง อันที่จริงแล้วเล่าราไม่รู้ว่ามีเหมือนกันว่าตัวเอง

คาดหวังอะไร ทว่าเธอรู้สึกดีใจที่ได้เขียนจดหมายไปหา ส่วนเพาเลมีความขัดแย้งกับบุคคลนอกครอบครัว เนื่องจากเพาเลมึนรูปลักษณะที่คล้ายคลึงกับคนอัฟริกันมากกว่าคนเยอรมัน แม้ว่าเขาเป็นลูกครึ่งเยอรมันอัฟริกัน เช่น ในการคัดเลือกนักแสดงสำหรับละครโรงเรียน เพาเลอยากแสดงเป็นเทวดากาบรีเอล แต่เพื่อนๆ ไม่ยอมรับเพราะเพาเลเป็นคนผิวสีต้องแสดงเป็นคาสพาร์ที่เป็นกษัตริย์ผิวสี นอกจากนี้ เมื่อเพาเลไปตลาดหรือศูนย์การค้า เขาถูกจ้องมองราวกับเป็นตัวประหลาดหรือได้ยื่นคำชวนเกี่ยวกับสีผิวของเขา

นวนิยายทั้งสองเรื่องช่วยขยายความเข้าใจของกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็กเกี่ยวกับการรับเด็กมาเลี้ยง บางคนอาจเข้าใจว่าการรับเด็กมาเลี้ยง คือการไปเลือกหยิบเด็กจากเปล ซึ่งไม่แตกต่างอะไรจากการไปซื้อของในห้างสรรพสินค้า อันที่จริงแล้วการรับบุตรบุญธรรมมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและซับซ้อน พ่อแม่ที่ต้องการมีลูกแต่ไม่สามารถมีลูกเองได้จึงขอเด็กมาเลี้ยง แม่บุญธรรมของเราได้ยืนยันกับเราว่าทั้งพ่อและแม่ไม่ได้มาเลือกหยิบเรา พวกเขาทั้งคู่ดีใจมากที่ได้รับเรามาเลี้ยง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นของแม่ที่ต้องทอดทิ้งลูก คนในสังคมส่วนใหญ่ที่ยังยึดติดกับแนวคิดปิตาธิปไตยคาดหวังให้ผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องมีความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูลูก นอกจากบทบาทของการเป็นผู้ให้กำเนิด สำหรับแม่ที่ทอดทิ้งลูกกลายเป็นแม่ที่ไม่ดีหรือแม่ใจร้าย เช่น แม่ของเพื่อนของเพาเลที่ดำเนินแม่ที่ให้กำเนิดของเพาเลว่าเป็นแม่ที่ไม่ดีเพราะทอดทิ้งเพาเล แม่บุญธรรมได้อธิบายให้เพาเลฟังว่า การเลี้ยงดูไม่ใช่ทำงานที่ง่ายทำให้แม่หลายคนต้องประสบปัญหาเมื่อมีลูก เช่น แม่ที่ต้องอยู่ตัวคนเดียวและไม่มีใครคอยช่วยเหลือ หรือแม่ที่ป่วยและไม่สามารถดูแลลูกได้ หรือแม่ที่ยังไม่โตเป็นผู้ใหญ่ ทำให้เธอไม่พร้อมที่เป็นแม่ อันที่จริงแล้วการยกลูกให้สถานเลี้ยงเด็กกำพร้าอาจช่วยให้เด็กได้พบครอบครัวใหม่ที่สามารถเลี้ยงดูเด็กให้มีชีวิตที่ดีกว่าการอยู่กับเธอ ขณะเดียวกันช่วยให้พ่อแม่ที่ต้องการมีลูกแต่ไม่สามารถมีลูกของตัวเองได้มีโอกาสในการรับอุปการะเด็กกำพร้า เช่น พ่อแม่บุญธรรมของเพาเล สำหรับคนที่คิดว่าแม่ที่ยกลูกให้คนอื่นนั้นเป็นแม่ที่ไม่รักลูกจัดได้ว่าเป็นคนที่ไม่เข้าใจอะไรเลยเพราะพวกเขามีทุกอย่างพร้อมจึงมีลูกเองได้และสามารถเลี้ยงลูกได้เอง

นวนิยายเด็กที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับคนพิการเป็นการนำเสนอชีวิตและปัญหาของเด็กพิการ พบได้ใน คือเรื่องเฮียร์เบล (*Das war der Hirbel*, ค.ศ. 1973) ของแฮร์ทลิ่ง เรื่องแก็งจระเข้ (*Vorstadt Krokodile*, ค.ศ. 1976) ของมักซ์ ฟอน แดร์ กรีน (Max von der Grün) ส่วนเรื่องปีกมังกร (*Drachenflügel*) ของเวลซ์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการมีสมาชิกในครอบครัวเป็นคนพิการ

นวนิยายเรื่องแรกเป็นเรื่องราวของเด็กชายเฮียร์เบลซึ่งเป็นเด็กออทิสติกและถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง เฮียร์เบลมีปัญหาในการเรียนรู้และการติดต่อสื่อสาร เขาพูดได้เป็นคำๆ เท่านั้น แม้ว่าเขาอายุ 10 ขวบแล้ว ทำให้คนส่วนใหญ่ที่ไม่รู้จักโรคออทิสติกเข้าใจว่าเขาเป็นเด็กโง่ อันที่จริงแล้วเขาฉลาดกว่าที่เราคิดไว้ เขาใช้อุปายก้านแก่งการโรงที่เคอร์ริงแกเขา นอกจากนี้ เฮียร์เบลสามารถเล่นเกมที่นักจิตวิทยา ให้เขาฝึกเล่นมาใช้เพื่อบอกเล่าว่าเขาถูกเพื่อนแก่ง เพราะเขาไม่สามารถบอกเล่าออกมาได้ เฮียร์เบลมีพรสวรรค์ทางด้านการร้องเพลง ทุกคนประทับใจการร้องเพลงของเฮียร์เบลมาก พฤติกรรมของเฮียร์เบลในแต่ละตอนทำให้ผู้อ่านรู้สึกสงสาร หมั่นไส้ และเอ็นดู

นอกจากการนำเสนอพฤติกรรมของเด็กที่เป็นออทิสติก นักเขียนยังเล่าเกี่ยวกับเฮียร์เบลด้วยว่าใครก็ตามที่รักและเอ็นดูเขา ทำให้เขาอยากไปอยู่ด้วย นั่นแสดงว่าเฮียร์เบลเองก็ต้องการความรักความเอาใจใส่ซึ่งเขาไม่ได้รับ เป็นไปได้ว่านักเขียนต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นใจเด็กที่เป็นออทิสติก และในขณะที่เด็กเรียกกร้องให้พ่อแม่มอบความรักและความรับผิดชอบให้กับเด็กกลุ่มนี้ มิใช่การทอดทิ้งเมื่อรู้ว่ามีลูกพิการ

ในขณะที่เฮียร์เบลเป็นเด็กพิการทางสมอง ส่วนเคิร์ทในแก๊งจะเข้าเป็นเด็กพิการทางกายต้องนั่งรถเข็น ซึ่งทำให้คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าเป็นคนไร้สมรรถภาพ อันที่จริงแล้วเคิร์ทเพียงแต่เดินไม่ได้เท่านั้น เขามีความคิดดี ๆ มากมาย ด้วยความที่เป็นคนช่างสังเกตและฉลาดเฉลียว จึงสามารถเปิดเผยตัวขโมยได้ นั่นแสดงว่าเคิร์ทเป็นคนมีศักยภาพ แม้ว่าเขาเป็นเด็กพิการ นอกจากนี้เคิร์ทยังสามารถทำอะไรได้ด้วยตนเอง และต้องการฟังฟังผู้อื่นให้น้อยที่สุด เมื่ออยู่ในบ้านเขาสามารถถนัดตัวไปไหนมาไหนได้บนพื้นพรม สามารถขึ้นบนรถเข็นเองได้ และเข้าห้องน้ำได้เองด้วย

จากการอ่านเรื่องนี้เรายังได้เห็นปัญหาของเด็กพิการที่ขาดโอกาสในการใช้เวลาว่างเช่นเด็กทั่วไป เช่น การขี่จักรยาน ทั้งๆที่มีจักรยานพิเศษที่สามารถบังคับรถได้ด้วยการใช้มือโยกแทนการใช้ขำปั่นแบบจักรยานทั่วไป แต่ราคาแพงมาก พ่อแม่ของเขาไม่มีเงินพอจะซื้อให้ ส่วนบริษัทประกันสุขภาพและสำนักประกันสังคมเห็นว่าสิ่งนี้เป็นของฟุ่มเฟือย อันที่จริงแล้วเด็กพิการควรได้สิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการเช่นเด็กปกติ นอกจากนี้เคิร์ทยังมีปัญหาเวลาไปเที่ยวเพราะสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งมักไม่ได้จัดให้เหมาะสมสำหรับเด็กที่ต้องนั่งในรถเข็น นั่นเท่ากับว่านักเขียนสื่อเนื้อหาของกรเรียกร้องสิทธิจากสถานที่ท่องเที่ยวให้จัดสถานที่ซึ่งอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการประเภทที่ต้องนั่งรถเข็น

นักเขียนนวนิยายเด็กทั้งสองเรื่องให้เด็กพิการเป็นตัวละครเอก ส่วนนักเขียนเรื่อง *ปีกมังกร* ไม่ได้ให้เด็กพิการเป็นตัวละครเอก เด็กที่เป็นตัวละครเอกเป็นเด็กปกติ แต่มีพี่ชายเป็นเด็กพิการซ้ำซ้อน นวนิยายเรื่องนี้เน้นการนำเสนอชีวิตและปัญหาของเด็กที่มีพี่น้องเป็นคนพิการ แม้ว่าแอนเน่รักและห่วงใยพี่ชายของเธอมาก แต่เธอรู้สึกว่าเธอเป็นภาระให้กับครอบครัว ทว่าเธอยินดีช่วยดูแลพี่ชายของเธออย่างดี แอนเน่มีปัญหาตรงที่เธอปิดกั้นตัวเองและไม่ยอมคบหากับเพื่อน ๆ ร่วมชั้นเรียนเพราะเธอไม่ต้องการความสงสารหรือความเวทนาให้กับเธอหรือพี่ชายของเธอ ถ้าเพื่อน ๆ รู้ว่าเธอมีพี่ชายพิการ นอกจากนี้แอนเน่ยังรู้สึกอับอายที่มีพี่ชายเป็นคนพิการ แอนเน่สามารถคลายความรู้สึกสับสนและเลิกปิดกั้นตัวเอง เมื่อรู้จักเลอาซึ่งพยายามผูกมิตรกับเธอ และช่วยเธอเปิดใจเรื่องพี่ชายของเธอ

การอ่านนวนิยายเด็กที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับคนพิการอาจช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นใจคนพิการมากขึ้น ขณะเดียวกันควรตระหนักถึงสิทธิของคนพิการอันพึงได้รับเช่นคนปกติ นอกจากนี้ยังได้รู้ว่าคนปกติสามารถอยู่ร่วมกับคนพิการได้อย่างมีความสุข

ในนวนิยายเด็กยังมีเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ความรู้สึกและปัญหาของเด็กที่เป็นลูกของชาวต่างชาติที่อพยพมาหางานทำในเยอรมนี มักปรากฏเรื่องราวในลักษณะของความยากลำบากในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ และในการเรียนรู้ภาษาเยอรมัน รวมทั้งการนำเสนอความรู้สึกคิดถึงถิ่นฐานบ้านเกิด ความรู้สึกแปลกแยกในสังคมเยอรมัน ความรู้สึกเจ็บปวดจากอคติและการถูกดูหมิ่นดูแคลนจากชาวเยอรมันบางคน พบได้ในเรื่อง *อัลคือเด็กผู้หญิงต่างชาติ* (*Ulku, das fremde Mädchen*, ค.ศ. 1973) ของเวลซ์ เรื่อง *เบนเวนโตหมายความว่ายินดีต้อนรับ* (*Benvenuto heißt Willkommen*, ค.ศ. 1973) ของฮันส์ โนอัคส์ (Hans Noack) เรื่อง *สปาเก็ตตี้ สปาเก็ตตี้* (*Spaghetti, Spaghetti*, ค.ศ. 1974) ของบาร์บารา ชะวินด์ (Barbara Schwindt) เรื่อง *เซลิมกับซูซานเนอ* (*Selim und Susanne*, ค.ศ. 1978) ของอุเทอ เคียร์ทแบร์ก (Ute Kirchberg) เรื่อง *ผักโขมในรถเข็น* (*Spinat auf Rädern*, ค.ศ. 1991) ของเวลซ์ และเรื่อง *ข้างฉันยังมีที่ว่าง* (*Neben mir ist noch Platz*, ค.ศ. 1996) ของพอล มาร์ เรื่อง *ดินแดนที่มีช็อกโกแลตกับกล้วย* (*Im Land der Schokolade und Bananen*, ค.ศ. 1987) ของคาริน กินดิช* (Karin Gündisch) กับเรื่อง *ชิริน* (*Shirin*, ค.ศ. 1996) ของนัสริน ซีเกอ** (Nasrin Siege) เป็นต้น

* คาริน กินดิชเป็นชาวโรมาเนียเชื้อสายเยอรมันที่อพยพมาอยู่เยอรมันช่วงทศวรรษ 1980

** นัสริน ซีเกอเป็นชาวอิหร่านที่อพยพมาอยู่เยอรมันช่วงทศวรรษ 1960

เรื่องราวเกี่ยวกับเด็กต่างชาติยังนำเสนอในลักษณะของความพยายามในการเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนาและความเชื่อของคนเยอรมันกับคนชาติอื่นๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบ พบได้ใน เรื่องเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สวมอัญญาบ (Die Kopftuchklasse, ค.ศ. 1989) ของอินกริด เคิทเทอร์ (Ingrid Kötter) และเรื่องข้างฉันทันยังมีที่ว่าง

เหตุการณ์ในอดีต: สงครามโลกครั้งที่ 2 และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์

สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นเรื่องราวที่ปรากฏในนวนิยายเด็กซึ่งนำเสนอเหตุการณ์ในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์เกี่ยวกับการกวาดต้อนชาวยิวและชาวยิปซีเพื่อส่งเข้าค่ายกักกัน ยังมีเหตุการณ์เกี่ยวกับการอพยพลี้ภัยของชาวยิว นอกจากนี้ยังนำเสนอเหตุการณ์เกี่ยวกับความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของผู้คนระหว่างสงครามและหลังสิ้นสุดสงคราม

ตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีแนวคิดที่ไม่ควรให้เด็กอ่านงานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เลวร้ายต่างๆที่เกิดขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้นเหตุการณ์ดังกล่าวจึงยังไม่มีนักเขียนเยอรมันนำเสนอในวรรณกรรมเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ทศวรรษ 1950 มีการแปลวรรณกรรมเด็กและเยาวชนของเนเธอร์แลนด์ที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความโหดร้ายของนาซี และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวเป็นภาษาเยอรมัน ได้แก่ เรื่องบันทึกของแอนน์ แฟรงค์ (Tagebuch der Anne Frank, ค.ศ. 1947 แปลเป็นภาษาเยอรมันใน ค.ศ.1950) ของแอนน์ แฟรงค์ และเรื่องเด็กยิว (Sternkinder, ค.ศ. 1946 แปลเป็นภาษาเยอรมัน ค.ศ.1961) ของคลารา อัสเซอร์-ฟิงค์ฮอฟส์

เหตุการณ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวปรากฏในวรรณกรรมเด็กและเยาวชนโดยนักเขียนเยอรมันเป็นครั้งแรกในค.ศ. 1961 คือ เรื่องในครั้งนั้นก็ปรีดิริช (Damals war es Friedrich) ของฮันส์ เพเตอร์ ริคเทอ (Hans Peter Richter) เรื่องนี้เล่าเกี่ยวกับชีวิตของเด็กชายฟริดิริชซึ่งเป็นชาวเยอรมันที่มีเชื้อสายยิวที่ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข แต่เขากับพ่อแม่ต้องเผชิญกับการถูกคุกคามรูปแบบต่างๆจากพวกนาซี หลังจากที่นาซีปกครองเยอรมัน สำหรับเรื่องนี้ไม่เพียงแต่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการทำร้ายและฆาตกรรมชาวยิว หากยังได้ตั้งคำถามถึงอคติ ความเพิกเฉยและมนุษยธรรม⁶³ ของผู้คนในสมัยนั้นเกี่ยวกับการกระทำของพวกนาซีที่มีต่อชาวเยอรมันเชื้อสายยิว

⁶³ Isa Schikorsky, *Kinder- und Jugendliteratur*, pp. 150-151.

เหตุการณ์เกี่ยวกับการจับกุมชาวยิวและกวาดต้อนขึ้นรถไฟเพื่อเข้าค่ายกักกัน พบได้ในเรื่องการเดินทางในเดือนสิงหาคม (*Reise im August*, ค.ศ. 1992) ของกูดรูน เพาเซอวัง (Gudrun Pausewang) ซึ่งเล่าผ่านเรื่องราวของเด็กหญิงอลิซ อับส์กีที่เดินทางโดยรถไฟไปค่ายกักกันพร้อมกับปู่และชาวเยอรมันเชื้อสายยิวคนอื่นๆ ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1942 เหตุการณ์เกือบทั้งเรื่องเกิดขึ้นในตู้รถไฟ ในแต่ละตู้รถไฟมีคนเยอรมันเชื้อสายยิวเบียดเสียดอัดเยียดอยู่ พวกเขาต้องเดินทางประมาณ 20 กว่าชั่วโมงในขบวนรถไฟที่ใช้สำหรับขนส่งของ ไม่ใช่รถไฟสำหรับผู้โดยสาร พวกนาซีปฏิบัติต่อคนเยอรมันเชื้อสายยิวราวกับเป็นวัตถุสิ่งของ มิใช่คนแต่อย่างใด

มีคนยิวจำนวนมากมายังที่ถูกพวกนาซีละเมิดสิทธิมนุษยชนและคร่าชีวิต แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ยังมีคนยิวบางส่วนที่สามารถหลบหนีออกจากเยอรมันได้ก่อนที่ถูกกวาดจับ พบได้ในเรื่องเมื่อฮิตเลอร์ขโมยกระต่ายสีชมพู (*Als Hitler das rosa Kaninchen stahl*, ค.ศ. 1971) ของจูดิธ แคร่ (Judith Kerr) และเรื่องมิตรภาพตลอดไปและตลอดกาลหรือ (*Freundschaft für immer und ewig?*, ค.ศ. 1989) ของฮิลเดอ เคลเลอร์ ทิมม์ (Hilde Kähler Timm) เรื่องแรกเรียกได้ว่าเป็นนวนิยายกึ่งอัตชีวประวัติของตัวนักเขียนเองที่ได้เล่าชีวิตในวัยเด็กที่ต้องลี้ภัยออกจากเยอรมันและอพยพไปอยู่สวีเดนและฝรั่งเศส ส่วนเรื่องที่สองไม่เพียงแต่เล่าเรื่องการลี้ภัยออกจากเยอรมันของครอบครัวของเอสเซอร์ และยังสะท้อนความคิดของคนเยอรมันที่แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่เห็นด้วยกับนโยบายของนาซีที่มีอคติต่อชาวยิว ส่วนอีกฝ่ายเป็นผู้ที่กลัวและรังเกียจนโยบายนี้ นอกจากนี้ยังนำเสนอปัญหาการว่างงานและบรรยากาศก่อนการเลือกตั้งจนกระทั่งพรรคนาซีชนะการเลือกตั้ง และได้เป็นรัฐบาลในค.ศ. 1933

นวนิยายเด็กที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ได้นำเสนอเฉพาะเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชาวยิวและชาวยิปซีเท่านั้น ยังมีการนำเสนอเกี่ยวกับความยากลำบากของผู้คนระหว่างสงครามและหลังสิ้นสุดสงคราม พบได้ในเรื่องไมเคเฟอ บินลี (*Maikäfer, Flieg*, ค.ศ. 1973) ของเนอสลิงเงอร์ และเรื่องลูกตัวน (*Krücke*, ค.ศ. 1986) ของแฮร์ทลิง เรื่องแรกสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ที่อดขัดขาดแคลนและความอดอยากรวมทั้งอันตรายจากเครื่องบินทิ้งระเบิดระหว่างสงคราม นอกจากนี้ยังเล่าถึงกองทัพรัสเซียที่สามารถบุกยึดเมืองเวียนนาได้ หลังจากที่เยอรมันแพ้สงคราม ส่วนอีกเรื่องหนึ่งนั้นเน้นการนำเสนอความแร้นแค้นของผู้คนหลังสิ้นสุดสงคราม พวกเขาต้องอาศัยอยู่ที่ท่ามกลางซากปรักหักพัง ไม่มีน้ำ ไม่มีไฟ แต่ละคนต้องดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอด แต่ถึงกระนั้นก็ตามยังมีมิตรภาพที่สวยงามระหว่างเด็กชายโทมัสที่พลัดหลงกับแม่และชายแปลกหน้าที่เป็นคนพิการ

และเรื่องทำไมพ่อถึงเป็นยิวชนนาซี: 4 คำถามสำหรับพ่อ (*Warum warst du in der Hitlerjugend?: Vier Fragen an meinen Vater*, ค.ศ. 1976) ของฮอร์สต์ เบอเกอ (Horst Burger) สำหรับเรื่องนี้ต่างจากนวนิยายเรื่องต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นตรงที่นักเขียนให้ตัวละครลูกตั้งคำถามกับพ่อของตนเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ และประสบการณ์ของพ่อในช่วงที่นาซีปกครองเยอรมัน เหตุการณ์เกี่ยวกับการฆ่าล้างชาวยิว การเป็นยิวชนนาซีระหว่างสงครามจนถึงหลังสิ้นสุดสงคราม คำถามดังกล่าวทำให้พ่อต้องทบทวนความทรงจำต่างๆในอดีต

วรรณกรรมเด็กที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ล้วนแต่นำเสนอความเลวร้ายของสงคราม และความโหดร้ายของพวกนาซี จัดได้ว่าวรรณกรรมเด็กที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นวรรณกรรมต่อต้านสงคราม หรือเป็นวรรณกรรมประจักษ์พยานถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนของพวกนาซีที่มีต่อประชาชนเชื้อสายยิวและชาวยิปซี วรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้ช่วยให้กลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็กรับรู้ว่าสงครามและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นการกระทำที่เราสามารถหลีกเลี่ยงได้ หากเราให้ความสำคัญกับสันติภาพ เพื่อมิให้ประวัติศาสตร์ที่โหดเหี้ยมเกิดซ้ำรอยได้อีกครั้ง

สังคมไกลตัวเด็ก: ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในแดนอื่น

การเล่าเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่และปัญหาของผู้คนในแดนอื่นเป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่ปรากฏในนวนิยายเด็ก นำเสนอในลักษณะของการตีแผ่ปัญหาต่างๆ ได้แก่ อคติต่อเชื้อชาติ ความยากจน และช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน พบได้ในรวมเรื่องสั้นชุดทุ่งหญ้าสีเทาและทุ่งหญ้าสีเขียวของเวิลเฟล เรื่องสมบัติในหมู่บ้านของคนจน (*Der Schatz im Dorf der Armen*, ค.ศ. 1972) ของสะเวน แวนชเตริม (Sven Vanstroem) เรื่องปีของงู (*Im Jahr der Schlange*, ค.ศ. 1977) ของอุททา วิกเคิร์ท (Utta Wickert) เรื่องความยากลำบากของครอบครัวคาลเดรา (*Die Not der Familie Caldera*, ค.ศ. 1978) ของเพาเซอร์วิง

วรรณกรรมเรื่องต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแต่นำเสนอสภาพแวดล้อม และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาด้วยสายตาของนักเขียนเยอรมัน ช่วงปลายทศวรรษ 1980 เริ่มมีนักเขียนจากประเทศกำลังพัฒนาที่อพยพมาอยู่เยอรมันหรือเติบโตที่เยอรมันได้เขียนเกี่ยวกับชีวิตของผู้คนในประเทศของตนเป็นภาษาเยอรมัน พบได้ในเรื่องมือที่เต็มไปด้วยดวงดาว (*Eine Hand voller Sterne*, ค.ศ. 1987) ของราฟิก ชามี (Rafik Schami) ซึ่งนำเสนอความคิดและความรู้สึกของเด็กชายชาวซีเรียคนหนึ่งเกี่ยวกับความเป็นคริสต์และมุสลิม การเปลี่ยนแปลงของประเทศที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศและเศรษฐกิจแบบทุนนิยม นอกจากงานเขียนของชามียังมีงานเขียนของกาซีย์ อับเดล-คาเดีย (Ghazi

Abdel-Qadir) ที่พูดถึงความยากจน สงคราม และความขัดแย้งทางศาสนาในดินแดนตะวันออกกลาง เช่น เรื่องอัปดัลลาห์กับฉัน (*Abdallah und ich*, ค.ศ. 1991) เรื่องหินที่พูดได้ (*Die sprechenden Steine*, ค.ศ. 1992) และเรื่องของขวัญจากยายซารา (*Das Geschenk von Großmutter Sara*, ค.ศ. 1999) สำหรับเรื่องแรกดำเนินเรื่องอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจอร์แดน ส่วนเรื่องที่สองดำเนินเรื่องในชุมชนปาเลสไตน์บนฝั่งเวสต์แบงก์ และเรื่องที่สามดำเนินเรื่องในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเลบานอน⁶⁴

บทบาทของผู้สูงอายุและความชรา

ความสัมพันธ์ระหว่างหลานกับญาติผู้ใหญ่สูงอายุ คือ ปู่ย่าตายาย ปรากฏในนวนิยายเด็กด้วย ในเรื่องย่า (*Oma*, ค.ศ.1975) ของแฮร์ทลิ่งเป็นเรื่องราวของหลานที่ต้องมาอาศัยอยู่กับย่าเพราะพ่อแม่เสียชีวิต ทั้งย่ากับหลานต้องพยายามเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และปรับตัวเข้าหากัน เพื่อสามารถอยู่ร่วมกันได้ ส่วนเรื่องอื่นๆ นำเสนอในลักษณะที่คล้ายคลึงกับเรื่องย่า เช่น เรื่องเฒ่าจอห์น (*Alter John*, ค.ศ. 1981) ของแฮร์ทลิ่ง เรื่องลาก่อนครีปป์ มุมพูดเบาๆ (*Servus Opa, sagte ich leise*, ค.ศ.1977) ของเอลฟี ดอนเนลลี (Elfie Donnelly) เรื่องย่ากับฉัน (*Oma und ich*, ค.ศ. 1986) ของเบรอกเกอ เป็นต้น เรื่องต่างๆ ข้างต้นล้วนแต่นำเสนอความผูกพันระหว่างหลานกับปู่ย่าตายาย

การนำเสนอบทบาทของปู่ย่าตายายนั้น ปู่ย่าตายายส่วนใหญ่อยู่ในฐานะพ่อแม่บุญธรรม หรือพ่อแม่ชั่วคราวที่เข้ามาสวมบทบาทแทนพ่อแม่ของเด็ก และให้ความช่วยเหลือเด็กในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความรักความอบอุ่นและการดูแลเอาใจใส่ การให้วัตถุสิ่งของ การให้กำลังใจและการให้คำแนะนำ พบได้ในเรื่องย่า เรื่องมารีปีสสาวะราด เรื่องปีกมังกร (*Drachenflügel*, ค.ศ.1988) ของเวลช์ เรื่องย่ากับฉัน เรื่องพองซล์จ้องมองอีกแล้ว เรื่องยายของมานอง (*Manons Mama*, ค.ศ.1994) ของเบททีน่า โอเบเรคซ์ (Bettina Obrecht) เรื่องวันสีฟ้าและวันสีเทา (*Die blauen und die grauen Tage*, ค.ศ.1996) ของโมนิก้า เฟธ (Monika Feth) เรื่องมงกุฎกระดาษ เรื่องแมวเดือนพฤศจิกายน เรื่องอนาโตลกับเว็ชท์เทลเฟรา ปู่ย่าตายายเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผู้สูงอายุซึ่งยังมีศักยภาพที่สามารถดูแลตัวเองได้และกระทำสิ่งต่างๆ ให้หลาน หรือแสดงความคิดเห็น หรือให้ข้อคิดที่มีประโยชน์แก่หลาน ภาพของผู้สูงอายุที่ปรากฏในนวนิยายเด็กเหล่านี้ เป็นผู้สูงอายุที่กระตือรือร้นและกระฉับกระเฉง มิใช่ผู้สูงอายุที่ไร้ศักยภาพ

⁶⁴Gina Weinkauff, "Kinderliteratur in der Fremde: Orte der deutschsprachigen Migrantenliteratur für junge Leserinnen und Leser" *JuLit* 2/2000: 18-24

การที่นักเขียนนักคิดนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผู้สูงอายุเขียนเพื่อวิจารณ์สังคม และชี้จุดบกพร่องของสังคมในการดูแลผู้สูงอายุ พบได้ในนวนิยายเด็กที่มีการนำเสนอภาพของ ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากความชราและความเจ็บป่วย โดยเฉพาะโรคอัลไซเมอร์ พบในเรื่องยายของมานองกับเรื่องวันสีฟ้าและวันสีเทา นวนิยายเด็ก ทั้งสองเรื่องไม่ได้มีเฉพาะการตีแผ่อาการของโรคอัลไซเมอร์ให้เด็ก ๆ รู้จัก อีกทั้งยังได้ตั้งคำถาม เกี่ยวกับการส่งต่อผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยให้อยู่ในความดูแลของบ้านพักคนชรา ยายของมานองถูก ลูกหลานส่งต่อไปอยู่บ้านพักคนชราทั้งๆที่เธอไม่เต็มใจไป ส่วนย่าของเอวีในเรื่องวันสีฟ้าและวัน สีเทาเต็มใจไปอยู่บ้านพักคนชรา แต่เอวีเสนอให้ย่ากับเพื่อน ๆ ของย่าอีกสามคนลองมาอยู่ ด้วยกันและดูแลซึ่งกันและกัน ย่าของเอวีโชคดีกว่ายายของมานองเพราะมีทางเลือกมากกว่า บ้านพักคนชรา อาจเป็นไปได้ที่นวนิยายเด็กทั้งสองเรื่องถามผู้อ่านเกี่ยวกับความอาหารต่อ ผู้สูงอายุยามที่ต้องกลายเป็นคนไร้สมรรถภาพ บ้านพักคนชราเป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งสำหรับ ลูกหลานที่ไม่มีเวลาดูแลผู้สูงอายุ แต่ไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุด เนื่องจากบ้านพักคนชราที่ปรากฏในนวนิยายทั้งสองเรื่อง มีสภาพที่คับแคบ บรรยากาศที่หดหู่และอึดอัด จัดได้ว่าเป็นบ้านที่ไม่น่าอยู่ คงเป็นการวิจารณ์สวัสดิการของรัฐทางด้านการจัดบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุซึ่งยังมีคุณภาพต่ำ และควรปรับปรุงให้น่าอยู่กว่านี้

นวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุทำให้เด็กได้รู้ว่าผู้สูงอายุยังมีพลังกำลัง และสติปัญญาทำให้สามารถเป็นผู้ช่วยเหลือเด็กได้ นอกจากนี้เรื่องราวที่แสดงความผูกพัน ระหว่างเด็กกับผู้สูงอายุช่วยให้เด็กได้ตระหนักว่าอายุที่แตกต่างกันอาจไม่มีช่องว่างระหว่างวัย หากมีความเข้าใจให้กันและกัน ในส่วนของเรื่องราวเกี่ยวกับความเจ็บป่วยของผู้สูงอายุ ทำให้เด็ก ๆ ได้ถามตัวเองว่าพวกเขาสามารถทำอะไรให้กับผู้สูงอายุได้บ้าง

เรื่องราวที่เป็นนามธรรม: ความรัก ความตาย ความวิกลจริตและปรัชญา

ความรักครั้งแรกของเด็กเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่พบในนวนิยายเด็ก เช่น เรื่องเบน รักอันนา (*Ben liebt Anna*, ค.ศ. 1979) ของเพเทอร์ แอร์ทลิง เรื่องพระจันทร์เต็มดวงแล้วก็ กลายเป็นเสี้ยวอีก (*Der Mond wird dick und wieder dünn*, ค.ศ. 1991) ของกูดรูน เม็บส์ (*Guadrün Mebs*) เรื่องเมื่อมีयाคอบทุกอย่างก็เปลี่ยนไป และเรื่องมินิกำลังมีความรัก (*Mini ist verliebt*, ค.ศ. 1999) ของเนอสลิงเงอร์

ผู้ใหญ่บางคนบอกว่าเด็กไม่รู้จักความรักระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย พวกเขารู้จัก ความรักเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ อันที่จริงแล้วเด็กรู้จักและมีประสบการณ์เกี่ยวกับความรัก เช่น มินิที่มีความรักครั้งแรกตั้งแต่อายุ 8 ขวบ เรื่องราวเกี่ยวกับความรักครั้งแรก มักนำเสนอใน

แง่มุมของความรู้สึก และการแสดงออกของเด็กที่มีต่อคนพิเศษ แพนนี่ในเรื่องพระจันทร์เต็มดวง แล้วยังกลายเป็นเสี้ยวอีกคิดถึงคนพิเศษจนรู้สึกตื่นเต้นราวกับมีลูกบอลสองลูกลอยอยู่ในตัวฉัน ลูกหนึ่งอยู่ในหัว ส่วนอีกลูกหนึ่งอยู่ในท้อง ทั้งสองลูกชื่อลูโก้ แพนนี่กับลูโก้แสดงความรักต่อกัน ด้วยการจับมือและมองตาซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ลูโก้ยังจุมพิตแพนนี่ที่หน้าผาก ส่วนฉันหาจุมพิตเบนที่ริมฝีปาก

ความรักของเด็กไม่ถูกปิดกั้นจากผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันอยู่ในสายตาของพ่อและแม่ ความรักครั้งแรกของเด็ก ไม่เพียงแต่ทำให้เด็กได้รู้จักความรัก และได้รู้จักความผิดหวัง ความรักครั้งแรกของเด็กในนวนิยายแต่ละเรื่องลงเอยด้วยการเลิกรากันหรือการจากกัน เด็กได้ตระหนักว่าความรักเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถรักษาไว้กับเราได้ตลอดไป และการเรียนรู้ความผิดหวังย่อมทำให้เด็กรับรู้ว่าการรักและความผิดหวังเป็นเหรียญสองด้านที่มาคู่กันเสมอ เป็นไปได้ที่เด็กได้รู้จักความรักโดยไม่ตกเป็นเหยื่อของความรัก

นวนิยายเด็กสมัยใหม่ที่นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับความตาย มีแนวโน้มในการนำเสนอในลักษณะของการสูญเสียสมาชิกในครอบครัว โดยเปิดเรื่องด้วยชีวิตในครอบครัวที่มีความสุข ต่อมาพบว่าตัวละครในครอบครัวป่วย ตัวละครที่ป่วยมีทั้งผู้ใหญ่และเด็ก จากนั้นเหตุการณ์ได้ดำเนินเรื่องเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วย และจบเรื่องเมื่อตัวละครที่ป่วยเสียชีวิต พบได้ในเรื่อง *ลาก่อนครีปปู ผมพุดเบาๆ* (Servus Opa, sagte ich leise, ค.ศ.1977) ของเอลสปี ดอนเนลลี่ (Elfie Donnelly) เรื่อง *ทะเลที่มีแต่ดวงดาว* (Ein Meer voller Sterne, ค.ศ.1998) และเรื่อง *มักซ์-น้องชายของฉัน* (Max, mein Bruder, ค.ศ.1986) ของซิกริด แซแเวท (Sigrid Zeevaert) *แม่ที่เป็นดวงจันทร์* (Die Mondmutter, ค.ศ.1989) ของซูซาน กิลเลียน (Susanne Kilian) เรื่อง *แม่จ๋า ลาก่อน* (Auf Wiedersehen, Mama, ค.ศ.1994) ของเอลิซาเบท เชิลเลอร์ (Elisabeth Zöller) เรื่อง *ต้นไม้ให้แม่* (Ein Baum für Mama, ค.ศ.1995) ของโซฟี บรันเดส (Sohie Brandes) เรื่อง *เมื่อย่าเสียชีวิตกระทันหัน* (Wenn Oma plötzlich fehlt, ค.ศ.1997) ของมันเฟรด ไม เรื่อง *ดวงดาวที่ชื่อแม่* (Ein Stern namens Mama, ค.ศ.1999) ของคาเรน ชูซาน เฟสเซล (Karen-Susan Fessel) และเรื่อง *แม่ไปแล้ว* (Mama ist gegangen, ค.ศ.2003) ของคริสตอฟ ไฮน์ (Christoph Hein) นวนิยายเด็กที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและความตายได้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลหรืออธิบายเกี่ยวกับโรคมะเร็งไข้เจ็บให้กับผู้อ่านที่เป็นเด็กได้รู้จัก หรือเลิกปิดบังเด็กเกี่ยวกับอาการเจ็บป่วยของสมาชิกในครอบครัว

เช่นตัวอย่างจากเรื่อง *ดวงดาวที่ชื่อแม่* มีการอธิบายโรคมะเร็งเต้านมที่แม่ป่วยเป็นโรคนี้นี้ให้ลูกสาวที่ชื่อหลุยเซ่ได้รับรู้ ในตอนแรกแม่ใช้คำว่า 'เนื้องอก' (Knoten) แทนคำว่า 'มะเร็ง' (Krebs) ในการอธิบายอาการป่วยของแม่

เนื้องอกที่หน้าอกก็เป็นก้อนเนื้อที่ผิวหนังก้อนเล็กๆ ที่โตขึ้นโตขึ้น และทำให้เราป่วย และเนื้องอกแบบนี้แหละที่คุณหมอพบในหน้าอกของแม่ คุณหมอได้เอ็กซเรย์หน้าอกของแม่ และจากภาพเอ็กซเรย์ทำให้เราเห็นเจ้าเนื้องอกนี้

ต่อมาเมื่อลูกสาวถามสาเหตุที่แม่ต้องไปพบแพทย์เป็นประจำ คำว่า 'มะเร็ง' จึงปรากฏออกมาเป็นครั้งแรก

'เป็นการตรวจหาโรคมะเร็งซึ่งต้องทำบ่อยๆ เพื่อเราจะได้ตรวจจนรู้ว่าไม่มีอะไร' ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่แม่พูดคำที่เลวร้ายออกมา คำว่า 'มะเร็ง' แน่นอนฉันเคยได้ยินคำนี้มาก่อน

ลูกยังรับรู้ต่อไปอีกว่าแม่ต้องเข้ารับการรักษา อย่างไรก็ตาม หลังการผ่าตัดเชื่อมะเร็งยังคงอยู่ แม่จึงต้องเข้ารับการรักษาที่คลินิกเฉพาะทางด้านโรคมะเร็งซึ่งลูกรับรู้โดยตลอด

คำว่ามะเร็งปรากฏหลังจากที่เล่าเกี่ยวกับอาการต่างๆ เก้าวันมาก่อนเพื่อให้ผู้อ่านคาดเดาโรคที่ตัวละครต้องเผชิญ ขณะเดียวกันเป็นการนำเสนอโรคมะเร็งอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ทั้งตัวละครเด็กและผู้อ่านเด็กเตรียมใจรับคำนี้ เป็นความพยายามในการนำเสนอสิ่งที่น่าตกใจหรือน่ากลัว โดยไม่ให้เกิดความตกใจหรือความกลัวในระดับที่รุนแรงมาก จึงไม่ปรากฏรายละเอียดของอาการเจ็บป่วยที่เลวร้าย

เนื้อหาของนวนิยายไม่ได้มีเฉพาะการตีแผ่ประเด็นของโรคมะเร็งไข้เจ็บเท่านั้น หากยังบอกให้เด็กรับรู้พร้อมกับเข้าใจว่าความตายและการพรากจากคนที่รักเป็นความจริงที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ตอนแรกแม่ก็กลัวมาก แต่แม่ก็ค่อยๆ คุ่นเคยกับความคิดว่าแม่คงอยู่ได้ไม่นาน นอกจากนี้แม่ยังคิดว่าความตายไม่ใช่สิ่งที่เลวร้าย บางทีมันอาจเป็นอะไรที่สวยงาม บางทีแม่อาจกลายเป็นดาวบนท้องฟ้าและมองลงมาที่พวกลูกๆ

...ในชีวิตของลูก ลูกจะได้รู้จักคนอื่นอีกมากมาย ลูกจะไม่มีวันอยู่ตัวคนเดียว และลูกก็ไม่เสียแม่ไปด้วย แม่จะอยู่กับลูกตลอดไป อยู่ในหัวใจของลูก อยู่ในความคิดของลูก และอยู่บนท้องฟ้าส่องแสงอยู่เหนือตัวลูก

การนำเสนอความตายในที่นี้ใช้การบรรยายที่สมจริงผสมผสานกับความเปรียบที่มีลักษณะโรมานซ์ (แม่อาจกลายเป็นดวงดาวบนท้องฟ้า) ทำให้เกิดภาพสวยงาม ในขณะที่เกิดอารมณ์สะเทือนใจ

เรื่องราวเกี่ยวกับการสูญเสียสมาชิกในครอบครัวยังมีการนำเสนออีกลักษณะหนึ่ง คือ การนำเสนอปฏิกิริยาของเด็กต่อการสูญเสียซึ่งเป็นกระบวนการทางจิตใจที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลสูญเสียคนที่ตัวเองรักและผูกพัน เช่น เรื่อง *ยาขอบหลังประตูสีฟ้า* (*Jakob hinter der blauen Tür*, ค.ศ.1983) ของแฮร์ทลิ่งและเรื่อง *ฤดูหนาวของเด็กหรือความฝันของอลิซา* (*Der Winter der Kinder oder Alissas Traum*, ค.ศ.2000) ของโซรัน ดะเวนการ์ (Zoran Drvenkar) เรื่องแรกเล่าเกี่ยวกับยาขอบที่กลายเป็นเด็กซึ่งมีพฤติกรรมแปลกแยก เก็บตัวหลังจากที่เขาต้องสูญเสียพ่อ ส่วนเรื่องที่สองเป็นเรื่องราวของอลิซาที่รู้สึกเหินห่างบริเวณฝ่ามือและฝ่าเท้า เธอรู้สึกเหินห่างไปทั่วทั้งตัว เธอมีอาการนี้หลังจากที่พ่อเสียชีวิต

นักเขียนนวนิยายทั้งสองเรื่องไม่ได้นำเสนอเฉพาะปฏิกิริยาของเด็กต่อการสูญเสียเท่านั้น หากยังนำเสนอการเยียวยาจิตใจที่ปวดร้าวของเด็กด้วยตัวเด็กเอง ยาขอบได้พบกับนักดนตรีที่เล่นกีตาร์และต่อมาเขาได้ฝึกเล่นกีตาร์กับนักดนตรีคนนี้ การเล่นกีตาร์ช่วยบำบัดจิตใจที่ปวดร้าวและว่าเหวของยาขอบได้เพราะเสียงกีตาร์เปรียบเสมือนตัวแทนของพ่อ ยามที่พ่อมีชีวิตอยู่พ่อชอบฟังเสียงเพลงจากกีตาร์ การใช้เวลาวางอยู่กับกีตาร์เท่ากับว่าได้ใช้เวลาอยู่กับพ่อ ในขณะที่ยาขอบใช้กีตาร์บำบัดปัญหาของตน ส่วนอลิซาใช้ความฝันมาปลดปล่อยความโศกเศร้าและทำให้เธอยอมรับการสูญเสียพ่อ ในความฝันเธอได้เห็นห้องทำงานและของใช้ของพ่อ แต่ไม่ได้พบพ่อ และเธอยังได้พบกับเด็กแปลกหน้าอีกสามคนที่สูญเสียพ่อ เช่นเดียวกับเธอ เธอได้ตระหนักว่าเธอไม่ได้สูญเสียพ่อตราบดีที่เธอยังเก็บพ่อไว้ในจิตใจของเธอ ทำให้เธอหายเศร้าและอาการเหินห่างได้หายไปด้วย⁶⁵

นวนิยายเด็กส่วนใหญ่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความตายของสมาชิกในครอบครัว แต่สำหรับเรื่อง *ทะเลที่มีแต่ดวงดาว* แตกต่างจากเรื่องอื่นๆตรงที่นักเขียนนำเสนอเรื่องราวของคารีน่าที่ต้องยอมรับว่าตนเองกำลังจะตาย เธอรู้ว่าตัวเองไม่มีวันหายจากโลกนี้ แม้ว่าตัวเธอรู้ว่าทุกคนต้องตาย แต่ไม่ใช่เร็วเช่นนี้ เธอยังไม่ยอมตาย แต่ในที่สุดเธอต้องยอมรับว่าเธอต้องตาย เธอรู้สึกแปลกๆที่ทุกอย่างยังดำเนินต่อไป มีเพียงแต่เงินเท่านั้นแหละที่ไม่ได้อยู่ต่อไป

อาจกล่าวได้ว่านวนิยายเด็กที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความตายมีบทบาทเพื่อบอกเด็กให้รับรู้ถึงความตายเป็นเรื่องใกล้ตัว เป็นสัจธรรมของชีวิตที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้และสามารถเกิดขึ้นได้กับคนทุกเพศ ทุกวัย และทุกเวลา เด็กควรได้เรียนรู้ความเจ็บป่วยและความตาย และยอมรับสภาวะเช่นนั้นว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เมื่อเด็กยอมรับสภาวะดังกล่าวได้ นั่น

⁶⁵ Franz-Josef Payrhuber, "Kinderromane an der Wende zum neuen Jahrtausend, in *Kinder- und Jugendliteratur zur Jahrtausendwende*, Hrsg., Kurt Franz, Günter Lange, Franz-Josef Payrhuber (Schneider: Hohengehren, 2000), pp. 25-26.

ย่อมหมายความว่าเด็กได้รับรู้หรือตระหนักว่าชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสูงสุด ทุกวินาทีที่ผ่านไปมีค่า ควรแก่การมีชีวิตอยู่

ความวิกลจริตเป็นสิ่งที่พบได้ในนวนิยายเด็กเรื่องในโลกอื่น (*In einer anderen Welt*, ค.ศ. 1996) ของโวล์ฟกัง รูเดลิอุส (Wolfgang Rudelius) ซึ่งนำเสนอมิตรภาพระหว่างเด็กปกติกับชายวิกลจริต อูลลิเป็นเด็กที่พ่อแม่ทำงานนอกบ้านทั้งคู่ทำให้ไม่มีเวลาเอาใจใส่เขา เขาต้องรู้สึกโดดเดี่ยว ต่อมาเขาได้รู้จักกับวัลเตอร์และได้ฟังเรื่องราวต่างๆที่วัลเตอร์เล่าให้ฟัง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรุกขเทวาที่อาศัยอยู่ในต้นไม้ เรื่องของพ่อของวัลเตอร์และการผจญภัยในแอฟริกา เรื่องของช่างหุโนพีธีอภิเษกสมรสของเจ้าหญิงซิมโบลา เป็นต้น เรื่องราวเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้เขารู้สึกสนุกและไม่อ้างว้างหรือว่าเหว

จากการอ่านเรื่องนี้ช่วยให้กลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็กได้รู้จักอาการของคนจิตวิปลาส และรู้ว่าคนบ้า คือ คนที่อยู่ในโลกของความเพ้อฝันจนกระทั่งออกมาไม่ได้จึงต้องกลายเป็นคนเสียสติ อันที่จริงแล้ววัลเตอร์สามารถดำเนินชีวิตเช่นคนปกติทั่วไป วัลเตอร์ไม่ใช่คนบ้าที่เป็นภาระหรือสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น นอกจากนี้ผู้อ่านอาจตั้งคำถามว่าเป็นการเหมาะสมแล้วหรือที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจับตัววัลเตอร์ไปกักขังไว้ในโรงพยาบาลเพื่อรับการบำบัดรักษา แม้ว่าเป็นการกระทำด้วยเจตนาดี แต่การที่เป็นคนบ้ามิได้หมายความว่าบุคคลผู้นั้นสามารถถูกกีดรอนสิทธิส่วนบุคคล เป็นไปได้หรือไม่หากจะบำบัดรักษาวัลเตอร์โดยไม่ต้องแยกหรือเอาตัวออกมาต่างหาก แต่สามารถอยู่ในชุมชนต่อไปและรับการรักษาไปพร้อมกันด้วย

ปรัชญาเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ปรากฏในนวนิยายเด็กด้วย พบได้ในเรื่องโมโม (*Momo*, ค.ศ. 1973) และเรื่องนิทานไม่รู้จบ (*Die unendliche Geschichte*, ค.ศ. 1979) ของเอนเดอ เรื่องสุนัขที่มีหัวใจสีทอง (*Der Hund mit dem gelben Herzen oder die Geschichte vom Gegenteil*, ค.ศ. 1998) ของยูททา ริคเตอร์ (Jutta Richter) เรื่องเมื่อโลกยังเยาว์วัย (*Als die Welt noch jung war*, ค.ศ. 1995) เรื่องแม่ พ่อ ฉันและเธอ (*Mutter, Vater, ich und sie*, ค.ศ. 1997) เรื่องไม่มีอะไรยากเกินกว่าจะทำ (*Nichts tun ist schwierig*, ค.ศ. 1998) ของเย็อก ชูบิเกอร์ (Jörg Schubiger) เป็นต้น

นอกจากงานเขียนที่เป็นภาษาเยอรมันแล้ว ยังมีการแปลงานเขียนของนักเขียนต่างประเทศเป็นภาษาเยอรมันด้วย ได้แก่ เรื่องโลกของโซฟี* (*Softies Welt*) เรื่องความลับของไพ่ (*Das Kartengeheimnis*) และเรื่องชีวิตนี้แสนสั้น (*Das Leben ist kurz*) ของโยสไตน์ กอร์ดเนอร์ (Jostein Gaarder) ซึ่งเป็นนักเขียนชาวนอร์เวย์ เป็นต้น

* โลกของโซฟีแม้จะเป็นวรรณกรรมต่างประเทศแต่ก็ได้รับรางวัลวรรณกรรมเด็กของเยอรมันในค.ศ. 1994

ในที่นี้ขอกล่าวถึงนวนิยาย 3 เรื่อง คือ เรื่องโลกของโซฟี เป็นเรื่องของโซฟีที่พยายามค้นหาคำตอบของคำถามที่ว่าตัวเราเป็นใครและโลกมาจากไหน คำถามที่โซฟีสงสัยเป็นคำถามที่เด็กทั้ง 2 คนในเรื่องสนุซที่มีหัวใจสีเหลืองสงสัยด้วยเช่นกัน เรื่องโลกของโซฟีเป็นการนำเสนอประวัติศาสตร์และแนวคิดทางด้านปรัชญา และเรื่องเมื่อโลกยังเยาว์วัยเป็นเรื่องราวของการกำเนิดของสรรพสิ่งบนโลกมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นท้องฟ้าและพื้นดิน สิ่งของ-สัตว์ การเรียกชื่อสิ่งต่างๆ ปรัชญาและเวทมนตร์ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ

ปรัชญาในนวนิยายเด็กอาจเป็นความพยายามของนักเขียนในการขยายขอบเขตของสิ่งที่ยากและเป็นนามธรรมให้เด็กได้เรียนรู้ว่าปรัชญาไม่ใช่หัวข้อที่น่าเบื่อหรือยากเกินความเข้าใจของเด็ก นอกการนำเสนอปรัชญาในนวนิยายเด็กแล้ว ยังมีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เรื่องราวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ปรากฏในนวนิยายเด็กซึ่งนำเสนอบทบาทของเด็กที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบได้ในนวนิยายเด็กหลายเรื่อง ได้แก่ เรื่องยูเลกับชะเตฟเฟนในกรีนพีซ (*Jule und Steffen bei Greenpeace*, ค.ศ. 1988) ของโวล์ฟกัง พอลส์ (Wolfgang Pauls) เรื่องโอลิเวอร์ที่ศูนย์นิเวศวิทยา (*Oliver vom Ökowerk*, ค.ศ. 1991) ของยูโด ชวารซ์เซอร์ (Udo Schwarzer) และเรื่องเด็กทดแทน (*Das Ausgleichskind*, ค.ศ. 1990) ของโบเย่ และเรื่องนักอนุรักษ์ตัวยง (*Nagle einen Pudding an die Wand*, ค.ศ. 1990) ของเนอสลิงเงอร์ เป็นต้น

ยูเลกับชะเตฟเฟนมีโอกาสได้รู้จักเจ้าหน้าที่ของกรีนพีซ ทั้งสองคนกระตือรือร้นและอยากมาช่วยงานในกรีนพีซ ในที่สุดเด็กทั้งสองคนได้เป็นผู้ช่วย ในส่วนของการจดหมายที่ส่งเข้ามาที่กรีนพีซเพื่อซักถามหรือปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนโอลิเวอร์และเด็ก ๆ อื่นๆ หลายคนได้เรียนรู้การอนุรักษ์ธรรมชาติ และความหลากหลายของระบบชีวภาพของแมลง สัตว์ปีก สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ และพืชพรรณ และเด็กนักเรียนในเรื่องเด็กทดแทนและเรื่องนักอนุรักษ์ตัวยง ร่วมกันรณรงค์ให้ผู้ใหญ่ลดการใช้บรรจุภัณฑ์ เนื่องจากการผลิตบรรจุภัณฑ์ทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติและการเผาทำลายบรรจุภัณฑ์ก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

สำหรับตัวอย่างต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องราวที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายเด็กสมัยใหม่ นอกจากการนำเสนอเนื้อเรื่องที่หลากหลายแล้ว ยังมีวิธีการเล่าเรื่องที่เปิดกว้างมากขึ้นด้วยเช่นกัน

2.1.2.2 วิธีการเล่าเรื่องที่ใกล้เคียงวรรณกรรมผู้ใหญ่

ในขณะที่วรรณกรรมเด็กตามขนบมีวิธีการเล่าเรื่องที่แตกต่างจากวรรณกรรมผู้ใหญ่อย่างชัดเจนในแง่มุมมองของวิธีการเล่าเรื่องที่ไม่ซับซ้อน และเน้นการเล่าเรื่องแบบรับรู้แจ้งขณะเดียวกันยังให้ความสำคัญกับการเล่าถึงการกระทำของตัวละครมากกว่าการนำเสนอความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร อันเป็นผลมาจากทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กว่าเด็กมีความสามารถในการอ่านน้อยกว่าผู้ใหญ่ วิธีการเล่าเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนทำให้เด็กอ่านไม่รู้เรื่อง เด็กเข้าใจได้เฉพาะสิ่งที่ง่าย ทว่าสำหรับนักเขียนนวนิยายเด็กสมัยใหม่ปฏิเสธหรือไม่ยอมรับวิธีคิดดังกล่าวข้างต้นอีกต่อไป

ในนวนิยายเด็กสมัยใหม่เน้นการเจาะลึกสู่โลกในจิตใจของเด็ก ส่งผลให้นักเขียนนวนิยายเด็กมีแนวโน้มในการใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบเดียวกับที่ใช้ในวรรณกรรมผู้ใหญ่⁶⁶ เช่น "ฉัน"เป็นผู้เล่าเรื่อง ตัวละครพูดกับตัวเอง กระแสสำนึก ในเหตุการณ์เดียวกันมีผู้เล่าเรื่องมากกว่า 1 คน การจดบันทึกในไดอารี่ เป็นต้น วิธีการเล่าเรื่องดังกล่าวทำให้ตัวบทมีความซับซ้อนมากขึ้น⁶⁷ ซึ่งมีผลให้ตัวบทมีลักษณะใกล้เคียงกับวรรณกรรมผู้ใหญ่มากขึ้น⁶⁸ สืบเนื่องจากความคิดสมัยนั้นว่าเด็กไม่ได้ด้อยไปกว่าผู้ใหญ่ มีการให้คุณค่าเด็กในฐานะบุคคลคนหนึ่ง⁶⁹ ดังนั้นเด็กไม่จำเป็นต้องรับรู้เฉพาะสิ่งที่ง่ายกว่า

⁶⁶ Carsten Gansel, "Moderne Kinder- und Jugendliteratur im Deutschunterricht," in *Lektüreeempfehlungen für den Deutschunterricht in der Orientierungsstufe*, Hrsg. Landesinstitut für Schule und Ausbildung Mecklenburg-Vorpommern, p. 23.

Carsten Gansel, *Moderne Kinder- und Jugendliteratur: Ein Praxishandbuch für den Unterricht*, p. 55.

Carsten Gansel, "Neue Probleme tauchen auf und erfordern neue Mittel- Kinder- und Jugendliteratur als Gegenstand von Literaturwissenschaft und -didaktik," in *Zwischen Märchen und modernen Welten: Kinder- und Jugendliteratur im Literaturunterricht*, Hrsg. Carsten Gansel und Sabine Keiner, p. 39.

Carsten Gansel, "Zwischen Einstiegsliteratur und literarischer Autonomie?: Kinder- und Jugendliteratur und ihre Chancen im Literaturunterricht," *Der Deutsch Unterricht* 3 (1997): 82.

⁶⁷ Hans- Heino Ewers, "Themen-, Formen- und Funktionswandel der westdeutschen Kinderliteratur seit Ende der 60er, Anfang der 70er Jahre," *Zeitschrift für Germanistik* V (1995): 264.

⁶⁸ Carsten Gansel, *Moderne Kinder- und Jugendliteratur: Ein Praxishandbuch für den Unterricht*, p. 54.

⁶⁹ Wilhelm Steffens, "Beobachtungen zum modernen realistischen Kinderroman," in *Moderne Formen der Erzählens in der Kinder- und Jugendliteratur der Gegenwart unter literarischen und didaktischen Aspekten*, Hrsg. Günter Lange und Wilhelm Steffens, p. 26.

ตัวอย่างแรกจากเรื่องกับเด็กอย่างเราใครเขาจะพูดด้วยเป็นการเล่าเรื่องที่ใกล้เคียงกับวรรณกรรมผู้ใหญ่โดยใช้มุมมองของ "ฉัน" ที่เป็นเด็กตัวเอกวัย 9 ขวบ อย่างชาร์ลอตต์เป็นผู้เล่าเรื่อง โดยไม่มีการแทรกแซงหรือเกริ่นนำจากผู้เล่าเรื่องแบบรู้แจ้งซึ่งเป็นวิธีการเล่าเรื่องที่ใช้อยู่ในวรรณกรรมเด็กตามขนบ

เมื่อฉันกลับบ้าน ปรากฏว่าไม่มีใครมาเปิดประตูให้
ฉันกดออก กดแล้วก็กดอีก แต่ เงียบกริบ ไม่มีเสียงอะไร
เคลื่อนไหวให้ได้ยิน ฉันจึงวิ่งอ้อมไปหลังบ้าน ไปตบประตูที่
ระเบียง แต่ก็ไม่มีผลไม่มีเสียงอะไรให้ได้ยินเลย ฉันเริ่มโมโห
จริงๆนะ มันเป็นเรื่องที่น่าจะหวังได้จากแม่ อย่างน้อยแม่ก็น่า
จะอยู่บ้าน แล้วก็เปิดประตูให้ลูกเวลาลูกกลับจากโรงเรียน
เรื่องแค่นี้ เมื่อน่าจะทำให้ลูกได้ ถ้าหากแม่จะไม่ยอมทำอะไร
อย่างอื่นล่ะก็จริงๆนะ ในตอนหลังๆนี้แม่ไม่ยอมทำอะไร
เอาเสียเลย น่าเกลียด น่าอับอายมากเลย
ฉันลงนั่งแปะไปบนพรมเช็ดเท้าที่หน้าประตู พร้อมกับนึกใน
ใจว่า ควรไปหาเสื้อดีใหม่ แม่จะได้ตกใจเสียบ้าง เวลา
กลับมาบ้านแล้วไม่พบฉัน⁷⁰

Als ich nach Hause gekommen bin, hat zuerst keiner aufgemacht.
Ich hab geklingelt und geklingelt, aber es hat sich nichts gerührt,
Und dann bin ich ums Haus rumgegangen und hab gegen die
Terrassentuer getrommelt.
Es ist aber immer noch nichts passiert.
Da bin ich langsam böse geworden, weil man das von Mama
schon erwarten kann, finde ich. Dass sie wenigstens zu Hause
ist und einem die Tür aufmacht, wenn man aus der Schule kommt.
Wenigstens das könnte man erwarten, wo sie schon sonst nichts tut
und man sich schaemen muss in der letzten Zeit. Ich habe
mich auf die Fussmatte gesetzt und überlegt, ob ich einfach zu Lule
gehen soll. Damit Mama Angst kriegt und einen Schrecken,
wenn sie nach Hause kommt und ich bin nicht da.⁷¹

อีกแบบหนึ่ง คือ การปล่อยให้ตัวละครพูดกับตัวเอง ดังถ้อยคำที่อยู่ใต้บรรทัด
เช่นเรื่องมงกุฎกระดาษ

ตอนนี้ก็เหลือแต่เราช่าอยู่คนเดียวในห้องรอ เรอนั่งจ้องมอง

⁷⁰ เคียร์สเทิน โนเย่, *เด็กอย่างเรา ใครเขาจะพูดด้วย*, แปลโดย อัมภา โสตระกุล (อยู่ระหว่างการตีพิมพ์)

⁷¹ Kirsten Boie, *Mit Kindern redet ja keiner* (Hamburg: Friedrich Oetinger, 1990), p. 6.

รูปเจ้าหญิงอยู่ บนโต๊ะมีป้ายเขียนติดบอกไว้ว่า 'กรุณา
อย่าฉีกรูปตำราอาหารหรือแบบเสื้อจากนิตยสาร' เทเรซ่า
เอื้อมมือไปหยิบนิตยสาร ฉีกหน้าที่มีเจ้าหญิงทั้งสองหน้าออก
มาแล้วรีบพับเก็บใส่กระเป๋า
ในตอนนั้นเองเทเรซ่าจึงได้เห็นที่ตรงประตูมีเด็กชายคนหนึ่ง
ยืนฟังประตูอยู่ อิตานี่มายืนอยู่นานเท่าไรแล้วนะ
ด้วยความตกใจ เธอพยายามกลืนน้ำลายอย่างยากลำบาก
เธอจะต้องทำตัวเฉยๆ ไม่รู้ไม่ชี้ ทำเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น
เออ คนที่ไม่ได้แอบฉีกรูปจากนิตยสารของหมอ เขาจะวางตัว
อย่างไรบ้างในตอนนี่ หยิบนิตยสารขึ้นมาอ่านต่อ หรือนั่งไขว่ห้าง
หรือลุกขึ้นเดินไปที่หน้าต่าง⁷²

...Jetzt war Theresa allein im Wartezimmer. Sie starrte die zwei
Seiten mit der Prinzessin an.
Auf dem Tisch stand eine Karte: Die Patienten werden gebeten, keine
Rezepte, Strickmuster usw. aus den Illustrierten zu schneiden.
Therasas Hände griffen nach der Illustrierten und wussten die zwei
Seiten heraus, falteten sie und steckten sie ein.
Da erst bemerkte Theresa, dass ein Bub am Türrahmen
lehnte. Wie lange schon?
Verzweifelt versucht sie, Spucke zu schlucken. Es gelang
ihr nicht...
Lässig musste sie jetzt sein. Als wäre nichts geschehen.
Was würde eine tun, die keine Seiten herausgerissen hatte?
Die Zeitschrift aufnehmen und weiterlesen? Die Beine
überkreuzen? Aufstehen und zum Fenster gehen?⁷³

กระแสสำนึก (stream of consciousness) เป็นวิธีการเล่าเรื่องอีกแบบหนึ่งที่พบ
ในนวนิยายเด็กสมัยใหม่ เช่น เรื่องเมื่อโชคมาเยือนต้องหาเก้าอี้ให้นั่ง

แน่ละ สิ่งที่ฉันตั้งใจจะทำเวลานี้เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ
ไม่ควรทำแน่นอน แต่ว่ามันตามจริงแล้ว มันมีอะไร
ต่ออะไรตั้งเยอะแยะที่คนเราไม่ควรทำ... ถ้าฉันเอาเงิน
10 มาร์คออกมา มันจะเป็นเงินจำนวนมากมายสำหรับฉัน
แต่สำหรับโครงการเพื่อให้มาร์ตาได้ไปพักผ่อน มันเป็น

⁷² เรนาเต เวลช์, มงกุฎกระดาษ, แปลโดย อัมภา โอดระกุล (กรุงเทพมหานคร: แพรวเยาวชน, 2544).

⁷³ Renate Welsh, *Eine Krone aus Papier* (Wien: Obelisk, 1992), pp. 20-21.

เศษเงินนิดเดียว อาจแค่ได้เนยทาขนมปังน้อยไปหนึ่ง
 มิลลิกรัมเท่านั้นเอง ไม่เห็นจะเป็นไร หากพวกแม่ๆ
 จะไม่ได้กินขนมปังทาเนยหน้าปึกทุกๆวัน ก็พอทนได้
 จริงไหม...ฉันรู้สึกไม่สบายเลยตอนนี้ ไม่ใช่เพราะเรื่อง
 ขโมยเงิน จะเรียกว่าขโมยหรือนี่ ฉันไม่ได้ขโมยสักหน่อย
 ฉันเพียงแต่หยิบเอาหน่อหนึ่งออกมาจากจำนวนมากล้นใน
 กระป๋องเท่านั้นเอง ก็ฉันจำเป็นต้องใช้เงินนี่นา...แต่แล้วฉันก็
 มาคิดดูอีกครั้ง ถ้าเราหยิบฉวยสิ่งที่ไม่ควรเป็นของเรา
 เราก็ไม่ควรตีกะนองเกินไป มิฉะนั้นมันจะนำโทษมาให้...⁷⁴

Natürlich darf man das, was ich vorhabe, eigentlich nicht tun.
 Eigentlich. Aber was heisst das schon, man darf so vieles
 eigentlich nicht...

Ausserdem, wenn ich mir zehn Mark herausnehme, dann ist
 das für mich sehr Geld, aber für das Müttergenesungswerk nur
 ein Klacks. Vielleicht ein Millemeter Butter weniger aufs Brot.
 Das ist doch nicht so schlimm, wenn die Mütter dort
 nicht jeden Tag fingerdick geschmiert. Butter haben,
 das lässt sich aushalten...

Überhaupt ist mir jetzt schlecht. Nicht weil ich gestohlen habe.
 Was heisst da gestohlen? Ich habe nicht gestohlen. Ich habe mir
 etwas genommen, was im überfluss in der Büchse war. Und ich
 brauche das Geld...

Aber dann denke ich: Wenn man sich nimmt, was einem zusteht,
 sollte man nicht zu unverschämt sein. Sonst geht die Sache
 vielleicht schlecht aus.⁷⁵

อีกวิธีหนึ่ง คือ การเล่าเหตุการณ์เดียวกันโดยใช้ผู้เล่ามากกว่า 1 คน เช่น ใน
 เรื่องบันทึกส่วนตัวของพอลกับซูซี

บันทึกส่วนตัวของพอล

วันที่ 7 กันยายน

ตอนบ่ายฉันอาจไปหาซูซี ก่อนที่พวกเราจะย้ายไปอยู่
 ชนบท ฉันไปบ้านซูซีตอนบ่ายบ่อยๆ ตอนกลางวันฉันก็
 กินอาหารกับเธอ แม่ของเธอทำอาหารอร่อยมาก แม่ของ

⁷⁴ มิเรียม เพรสเลอร์, *เมื่อโชคมา ต้องหาเก้าอี้หนึ่ง แปลโดยอำภา ไร่ตระกูล* (กรุงเทพมหานคร: แพรว
 เอวาชน, 2547), หน้า 89-95.

⁷⁵ Mirjam Pressler, *Wenn das Glück kommt, muss man ihm einen Stuhl hinstellen* (Weinheim:
 Beltz, 1994), pp. 72-78.

เธอใจดีมากด้วย แม่ของเธอคงจะไม่ทำอะไรหรือถ้านฉัน
ไปหาเธอทุกบ่าย แต่ฉันก็ไม่แน่ใจว่าซูซี่จะยินดีหรือจะ
ซูซี่เปลี่ยนไปมาก เมื่อก่อนเธอขี้เล่นและเป็นมิตรกว่านี้
เดี๋ยวนี้เธอมักพึมพำ เมื่อฉันชวนว่า "เรามาเล่นปีเตอร์ดำ
กันไหม" เธอก็ตอบว่า "ฉันไม่มีอารมณ์" เมื่อฉันชวนเธอเล่น
ละครสัตว์กันใหม่ เธอก็ตอบว่า "ฉันไม่มีอารมณ์" พอฉันชวน
เธอไปสวนสาธารณะ เธอก็ตอบว่า "ฉันไม่ชอบ" ไม่มีอะไรที่
เธอชอบ คงเป็นเพราะเธอไม่ยอมเล่นกับฉัน ในโรงเรียน
เธอก็ไม่ค่อยพูดกับฉัน

บันทึกส่วนตัวของซูซี่

วันที่ 7 กันยายน

เสียงกตอดตที่หน้าประตู คงเป็นพอลละสิ ฉันเคยขอร้อง
แม่ว่าอย่าปล่อยให้พอลเข้ามา จะอ้างอะไรก็ได้ เช่น ฉันไป
หาหมอฟันหรือไปว่ายน้ำ แต่แม่บอกว่าแม่ทำอย่างนั้นไม่ได้
แม่บอกว่า "พอลเป็นเด็กที่น่าสงสาร" ฉันควรเป็นมิตรกับเขา...
คนกตอดต คงไม่ใช่พอล มิฉะนั้นเขาคงเข้ามาในห้องฉันแล้ว
เขาไม่เคยคิดอะไรนอกจากชวนฉันเล่น เขาคิดถึงแต่ตัวเอง...
แม่ฉันชอบต้อนรับ เวลาเปิดประตูเธอมักพูดว่า "โอ้พอลของ
พวกเรา" ซูซี่คงจะดีใจที่เธอมา"

แม้ก็รู้นี้หน้าว่าฉันไม่ดีใจเลย ฉันเบื่อ ฉันไม่ยอมเอาตัวเอง
ไปเกี่ยวข้องกับมิตรภาพของแม่หรือจะ แต่ถ้าแม่ยังทำน่าเกลียด
แบบนี้อีก ฉันจะโทรไปหาคุณน้าเอมมาของแม่และเชิญเธอมาบ้าน
แล้วแม่จะรู้สึกอย่างไรที่ฉันรู้สึก

ตอนนี้มีเสียงกตอดตที่ประตูอีกครั้ง

คราวนี้เป็นพอล แม่ต้อนรับเขาอีกแล้ว

Pauls geheimes Tagebuch

7. September

... Vielleicht könnte ich am Nachmittag bei der Susi sein.
Bevor wir aufs Land gezogen sind, war ich auch oft am
nachmittag bei der Susi. Sogar zu Mittag habe ich bei ihr
gegessen. Ihre Mama kocht super! Ihre Mama ist überhaupt
sehr lieb. Sie hätte sicher nichts dagegen, wenn ich jeden
nachmittag bei ihr wäre. Aber ich bin mir nicht sicher, ob
die Susi dafür sein wird. Die Susi hat sich sehr verändert.
Früher war sie viel lustiger und freundlicher. Jetzt muffelt sie

nur herum. Wenn ich frage: Spielen wir schwarzer Peter?, sagt sie: "Ich hab' keine Lust!"

Wenn ich frage: "Spielen wir Zirkus?", sagt sie: "Ich hab' keine Lust!"

Wenn ich frage: "Gehen wir in den Park?", sagt sie: "Ich mag nicht!" Nichts mag sie! Aber vielleicht mag sie nur nicht mit mir spielen. In der Schule redet sie auch nicht viel mit mir.⁷⁶

Susis geheimes Tagebuch

7. September

... Es klingelt an der Wohnungstür. Das wird wieder der Paul sein. Ich habe die Mama gebeten, dass sie den Paul nicht hereinlässt. Dass sie ihm irgendeinen Schwindel erzählt. Dass ich beim Zahnarzt bin. Oder dass ich ins Schwimmbad gegangen bin. Die Mama hat erklärt, dass sie das nicht tut. "Der Paul ist arm", hat sie gesagt. Ich soll freundlich zu ihm sein... Der Türklingel kann doch nicht der Paul gewesen sein. Sonst wäre er schon bei mir im Zimmer. Er denkt ja gar nicht dran, zu fragen, ob ich mit ihm spielen will... Meine Mama zumindest quietscht ganz verzückt, wenn sie ihm die Tür aufmacht. "Ach, unser Paul!" jubelt sie. "Da wird sich die Susi freuen!" Dabei weiss sie genau, dass ich mich nicht freue. Ich finde das gemein! Ich mische mich ja auch nicht in die Freundschaften der Mama ein. Ich werde, wenn die Mama weiter so gemein ist, die Grosstante Emma anrufen und sie einladen. Dann wird die Mama merken, wie das ist! Jetzt klingelt es wieder an der Tür. Und jetzt ist es Paul! Die Mama jubelt nämlich schon!⁷⁷

วิธีการเล่าเรื่องอีกวิธีหนึ่ง คือ การจดบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในแต่ละวันไว้ในสมุดบันทึกหรือไดอารี่ เช่น เทเรเซ่ (Therese) ในเรื่อง *บ้านับคลาราว่าเรากจะมีกันหกคน (Mit Clara sind wir sechs)* ของแฮร์ทลิ่ง

วันนี้เป็นวันจันทร์ พ่อกับแม่ไปกันแล้ว ไปเวียนนาเพื่อให้แม่ได้
ข้อมูลเพิ่มก่อนที่น้องจะเกิด หลังจากที่เรากลับมาจาก
โรงเรียน พวกป้าๆอยู่ที่บ้านแล้ว ป้าเลอร่าทำอาหารอยู่
ในครัว ส่วนป้าเวร่าดูโทรทัศน์ในห้องนั่งเล่น...
วันนี้เป็นวันอังคาร ตอนนี้ตึกแล้ว ฉันควรนอนได้แล้ว
ป้าเลอร่าได้รับบาดเจ็บ แต่ฉันก็เขียนต่อไปไม่ไหว เพราะรู้สึกเหนื่อย

Heute ist Montag. Däd und Mama sind weg. Nach Wien. Damit
Mama noch was erlebt, bevor sie das Baby bekommt. Als wir
aus der Schule kamen, waren die Tanten da. Tante Wera saß im
Wohnzimmer und guckte Fernsehen...

⁷⁶ Christine Nöstlinger, *Susis/Pauls geheimes Tagebuch* (München: 1993), pp. 11-12.

⁷⁷ *Ibid.*, pp. 15-16.

Heute ist Dienstag. Es ist schon spät. Ich soll schlafen. Tante Laura hat eine Verletzung. Trotzdem kann ich nicht mehr viel schreiben. Ich bin müde...⁷⁸

นักเขียนวรรณกรรมเด็กตามขนบยังหลีกเลี่ยงการนำเสนอเหตุการณ์ย้อนหลัง เป็นเพราะติดอยู่ในความเชื่อที่ว่าเด็กไม่สามารถลำดับความคิดที่ซับซ้อนได้ ทำให้นักเขียนวรรณกรรมเด็กตามขนบส่วนใหญ่นำเสนอเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้นก่อน-หลังตามปฏิทิน ตรงกันข้ามกับนักเขียนนวนิยายเด็กสมัยใหม่เห็นว่าเด็กมีความสามารถในการลำดับความคิดความเข้าใจได้ จึงได้นำเสนอเหตุการณ์ย้อนหลัง ในที่นี้ขอยกตัวอย่างจากนวนิยายเด็กสองเรื่อง คือ เรื่องที่*นี้ไม่ใช่ชิคาโก-ไม่ใช่ที่นี่* และเรื่อง*กับเด็กอย่างเราใครเขาจะพูดด้วย* ของโบเย่

นักเขียนใน*เรื่องที่นี้ไม่ใช่ชิคาโก-ไม่ใช่ที่นี่* ใช้ลักษณะตัวอักษรในการช่วยจำแนกระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันกับเหตุการณ์ในอดีต สำหรับเหตุการณ์ในปัจจุบัน นักเขียนใช้ลักษณะตัวอักษรที่เป็นตัวธรรมดา

“เออละ ผมจะไปดูเอง” เขากล่าว
ที่ที่จอดรถทุกอย่างเรียบร้อยดี
กรงที่วางอยู่ตรงนั้นเปิดทิ้งไว้

“Also jetzt geh ich doch mal gucken”, sagt er.
An der Garage ist alles in Ordnung.
Der Käfig daneben steht offen.⁷⁹

ส่วนเหตุการณ์ย้อนหลังหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตใช้ตัวอักษรที่เป็นตัวหนา

มันเริ่มต้นเมื่อไหร่กันนะ
ช่วงวันหยุดเทศกาลอีสเตอร์สิ้นสุดลง นิคลาส
นั่งอยู่ในรถเมล์ว่างเบ๊ไว้บนตัก ขากลับในวัน
แรกหลังช่วงวันหยุด ไม่มีอะไรเกิดขึ้นมากนัก
เพื่อนร่วมชั้นเรียนคนใหม่ยืนอยู่ใกล้เขา...

Wann hat es angefangen?
Die Osterferien sind zu Ende, Niklas sitzt im Bus,
Den Rucksack auf den Knien; Rückfahrt am ersten
Tag, viel ist noch passiert.⁸⁰

⁷⁸ Peter Härtling, *Mit Clara sind wir sechs*, (Weinheim: Beltz, 1991), pp. 41-43.

⁷⁹ Kirsten Boie, *Nicht Chicago. Nicht hier* (Hamburg: Friedrich Oetinger, 1999), p.12.

⁸⁰ *Ibid.*, p. 13.

ในเรื่องกับเด็กอย่างเราใครเขาจะพูดด้วยนั้นนักเขียนนำเสนอเนื้อเรื่องโดยแยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตไว้ในภาคแรก ส่วนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอยู่ในภาคที่สอง การแยกเหตุการณ์ในอดีตกับเหตุการณ์ในปัจจุบันไว้คนละส่วนกันไม่ได้ส่งผลให้การลำดับเหตุการณ์สลับซับซ้อนแต่อย่างใด สำหรับจุดที่ทำให้ลำดับเหตุการณ์ย้อนกลับไปได้อย่างสลับซับซ้อน คือ การที่นักเขียนใช้จุดชั่วขณะจุดหนึ่งเป็นตัวเชื่อมเหตุการณ์ในอดีตกับเหตุการณ์ในปัจจุบันไว้ด้วยกัน

ภาคแรก

-1-

เมื่อฉันกลับบ้าน ปรากฏว่าไม่มีใครมาเปิดประตูให้ฉันกดออก กดแล้วก็กดอีก แต่ เจียบกริบ ไม่มีเสียงอะไรเคลื่อนไหวให้ได้ยิน ฉันจึงวิ่งอ้อมไปหลังบ้าน ไปตบประตูที่ระเบียง แต่ก็ไม่มีผล ไม่มีเสียงอะไรให้ได้ยินเลย ฉันเริ่มโมโห จริงๆนะ มันเป็นเรื่องที่น่าจะหวังได้จากแม่ อย่างน้อยแม่ก็น่าจะอยู่บ้าน แล้วก็เปิดประตูให้ลูกเวลาลูกกลับจากโรงเรียน เรื่องแค่นี้แม่น่าจะทำให้ลูกได้ ถ้าหากแม่จะไม่ยอมทำอะไรอย่างอื่นล่ะก็ จริงๆนะ ในตอนหลังๆนี้แม่ไม่ยอมทำอะไรเอาเสียเลย น่าเกลียด น่าอับอายมากเลย⁸¹ แต่ครั้นแล้ว ฉันได้รู้ว่าเกิดอะไรขึ้น... เมื่อตอนที่ฉันยังเล็กอยู่นั้นจำได้ว่า...

-15-

เมื่อฉันกลับบ้าน ปรากฏว่าไม่มีใครมาเปิดประตูให้ฉันกดออก กดแล้วก็กดอีก แต่ เจียบกริบ ไม่มีเสียงอะไรเคลื่อนไหวให้ได้ยิน ฉันจึงวิ่งอ้อมไปหลังบ้าน ไปตบประตูที่ระเบียง แต่ก็ไม่มีผล ไม่มีเสียงอะไรให้ได้ยินเลย ฉันเริ่มโมโห จริงๆนะ มันเป็นเรื่องที่น่าจะหวังได้จากแม่ อย่างน้อยแม่ก็น่าจะอยู่บ้าน แล้วก็เปิดประตูให้ลูกเวลาลูกกลับจากโรงเรียน เรื่องแค่นี้แม่น่าจะทำให้ลูกได้ ถ้าหากแม่จะไม่ยอมทำอะไรอย่างอื่นล่ะก็ จริงๆนะ ในตอนหลังๆนี้แม่ไม่ยอมทำอะไรเอาเสียเลย น่าเกลียด น่าอับอายมากเลย⁸² และแล้ว...ฉันจึงได้รับรู้...

⁸¹ เคียร์สเห็น โบเย่, เด็กอย่างเรา ใครเขาจะพูดด้วย, แปลโดย อัมภา โอตระกูล (อยู่ระหว่างการตีพิมพ์),

⁸² เรื่องเดียวกัน.

ภาคสอง

-16-

แม่ไม่ต้องการที่มีชีวิตอยู่ต่อไป...

จุดชั่วขณะที่ถูกกล่าวมาข้างต้นหมายถึงเหตุการณ์ที่ชาร์ลอตต์เพิ่งกลับจากโรงเรียนมาถึงบ้านและยื่นรอให้แม่มาเปิดประตูให้ (การใช้ตัวเอนสำหรับข้อความที่บรรยายเหตุการณ์ที่เป็นจุดเชื่อมระหว่างอดีตกับปัจจุบันนี้เป็นการจัดทำโดยผู้วิจัยเอง) เหตุการณ์ที่เป็นตัวเอนปรากฏซ้ำสองทีคือ สำหรับที่แรกนั้นปรากฏในหน้าแรกของตอนที่หนึ่งในภาคแรก หลังจากนั้นเป็นการเล่าเรื่องย้อนหลังในอดีต และสำหรับอีกที่หนึ่งนั้นปรากฏในตอนสุดท้ายของภาคแรก จากนั้นเริ่มต้นเนื้อหาในภาคที่สองซึ่งเป็นการเล่าถึงเหตุการณ์ในปัจจุบัน

วิธีการเล่าเรื่องรูปแบบต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นวิธีการเล่าเรื่องที่พบบ่อยในวรรณกรรมผู้ใหญ่ การที่นักเขียนนวนิยายเด็กสมัยใหม่ นำวิธีการเล่าเรื่องเหล่านี้มาใช้ย่อมเป็นไปได้ที่นักเขียนนวนิยายเด็กสมัยใหม่ ปฏิเสธความคิดเห็นของผู้ใหญ่บางคนที่ระบุว่าเด็กไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่ยากและซับซ้อนได้ โดยเฉพาะการเจาะลึกเข้าไปในจิตใจของตัวละครเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งที่นักเขียนวรรณกรรมเด็กตามขนบหลีกเลี่ยง

ไม่ได้มีเฉพาะวิธีการเล่าเรื่องเท่านั้นที่ทำให้นวนิยายเด็กสมัยใหม่แตกต่างจากวรรณกรรมเด็กตามขนบ การจบเรื่องของนวนิยายเด็กสมัยใหม่ใช้วิธีการแบบเดียวกับวรรณกรรมผู้ใหญ่ด้วย ในวรรณกรรมเด็กตามขนบส่วนใหญ่จบเรื่องแบบมีความสุข ความขัดแย้งและปัญหาทุกอย่างได้รับการแก้ไขให้สำเร็จจุลสว่าง แต่ในนวนิยายเด็กสมัยใหม่มีแนวโน้มในการใช้การจบเรื่องแบบปลายเปิดแทนการจบเรื่องแบบมีความสุข ปัญหาหรือความขัดแย้งนั้นยังคงอยู่ แต่สามารถคลี่คลายได้ในอนาคต เด็กสามารถปรับตัวให้เผชิญกับปัญหาหรือความขัดแย้งว่าเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของตนและยอมรับว่าทุกอย่างไม่จำเป็นต้องลงเอยด้วยความสมหวัง เช่น ตัวอย่างต่อไปนี้

มารีในตอนจบของเรื่องมารีปีศาจระวาดยังไม่หายขาดจากอาการปีศาจระวาด เธออยู่ระหว่างการเข้ารับการรักษาจากจิตแพทย์ มีความเป็นไปได้ที่เธอจะหายขาดจากอาการนี้ได้ในวันหนึ่ง คุณยายของเธอจึงเรียกเธอว่า "มารีผมเปีย" แทนคำว่า "มารีปีศาจระวาด" สำหรับคำว่า "มารีผมเปีย" เป็นคำที่สื่อนัยแห่งการหายขาดจากอาการปีศาจระวาดซึ่งเป็นการหวังในอนาคตที่สดใสของมารี

...Über Maries Pischgeschichte. Weil die eines Tages sowieso zu Ende sein würde. Einfach so. Marie wußte das genau...

Jetzt bist du fertig, Zopfmarie.⁸³

ส่วนเนลในเรื่องตั้งแต่มียากอบชีวิตพวกเราก็เปลี่ยนไปได้สรุปเกี่ยวกับปัญหาต่างๆที่เธอต้องเผชิญทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนว่าคงไม่มีอีกแล้วละที่ชีวิตของคนเราจะสามารถลงเอยได้อย่างมีความสุขหรือสมหวังจริงๆหรอก

Ein richtiges Happy-End gibt es leider nicht.⁸⁴

การจบเรื่องแบบปลายเปิดเป็นรูปแบบของการจบเรื่องที่พบบ่อยในนวนิยายเด็กสมัยใหม่ เนื่องจากนวนิยายเด็กสมัยใหม่เน้นการนำเสนอสภาพความเป็นจริงที่เด็กต้องเผชิญซึ่งเป็นชีวิตที่ไม่ได้มีแต่ความสุขสมหวังตลอดเวลา ทว่าไม่ใช่ชีวิตที่สิ้นหวัง อาจกล่าวได้ว่าการจบแบบปลายเปิด คือ การเรียนรู้ชีวิตหรือการสู้กับชีวิตต่อไป

อาจสรุปได้ว่าทิศทางและแนวโน้มของวรรณกรรมเด็กของเยอรมันตั้งแต่ทศวรรษ1970 เป็นต้นมา ไม่หยุดนิ่งและน่าสนใจ มีนักเขียนกลุ่มหนึ่งปฏิเสธการสร้างสรรควรรณกรรมเด็กตามแบบขนบ แต่หันมานำเสนอวรรณกรรมเด็กที่นำเสนอโลกของเด็กตามที่ เป็นจริงในสังคม มีเนื้อเรื่องและวิธีการเล่าเรื่องที่หลากหลายและซับซ้อนซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงวรรณกรรมผู้ใหญ่⁸⁵ และให้ความสำคัญกับการนำเสนอชีวิตความเป็นอยู่และความรู้สึกนึกคิดของเด็ก เราอาจเรียกวรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้ว่าเป็น "การปฏิรูปวรรณกรรมเด็กเชิงปลดแอก"⁸⁶ (emanzipatorische Kinderliteraturreform) เป็นการปลดแอกตนเองจากขนบการประพันธ์ที่มีข้อจำกัดทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบมาเป็นการเปิดกว้างให้กับหัวข้อและวิธีการเล่าเรื่องที่

⁸³ Kirsten Boie, *Mit Jakob wurde alles anders* (Hamburg: Friedrich Oetinger, 1986), p. 126.

⁸⁴ Dagmar Chidolue, *Pischmarie* (München: Deutscher Taschenbuch, 1994), p. 128.

⁸⁵ Carsteu Gansel, "Moderne Kinder- und Jugendliteratur und Deutschunterricht," in *Lektüreeempfehlungen für den Deutschunterricht in der Orientierungstufe*, Hrsg. Landesinstitut für Schule und Ausbildung Mecklenburg-Vorpommern, p. 23.

Carsten Gansel, *Moderne Kinder- und Jugendliteratur: Ein Praxishandbuch für den Unterricht*, p. 54.

Jörg Steinz und Andrea Weinmann, "Kinder- und Jugendliteratur der Bundesrepublik nach 1945," in *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Günter Lange, p. 121.

⁸⁶ Hans- Heino Ewers, "Kinder- und Jugendliteratur im Modernisierungsprozeß: Skizzierung eines Projekts," in *Gesellschaftliche Modernisierung und Kinder- und Jugendliteratur*, Hrsg. Reiner Wild, p. 40.

Carsten Gansel, "Moderne Kinder- und Jugendliteratur und Deutschunterricht," in *Lektüreeempfehlungen für den Deutschunterricht in der Orientierungstufe*, Hrsg. Landesinstitut für Schule und Ausbildung Mecklenburg-Vorpommern, p. 24.

Carsten Gansel, "Unendliche Geschichten und Pluralität der Formen: Literatur für Kinder und junge Lese rim vergangen Jahrhundert," *JuLit* 1 (2000): 10.

Carsten Gansel, *Moderne Kinder- und Jugendliteratur: Ein Praxishandbuch für den Unterricht*, p. 54.

Carsten Gansel, "Authentizität – Wirklichkeitserkundung – Wahrheitsfindung: Zu aktuellen Entwicklungslinien in der Literatur für Kinder- und junge Erwachsene," *Fundevogel* 129 (1998): 6.

Carsten Gansel, "Neue Probleme tauchen auf und erfordern neue Mittel – Kinder- und Jugendliteratur als Gegenstand von Literaturwissenschaft und -didaktik," in *Zwischen Märchen und modernen Welten: Kinder- und Jugendliteratur im Literaturunterricht*, Hrsg. Carsteu Gansel und Sabine Keiner, p. 37.

หลากหลาย ความเปลี่ยนแปลงนี้มิได้เป็นไปเพื่อต้องการเปลี่ยนตัวเองมาเป็นวรรณกรรมผู้ใหญ่ เพียงแต่ต้องการให้ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นวรรณกรรมที่มีใช้สำหรับเด็กเท่านั้นและไม่ถูกปฏิเสธจากแวดวงวรรณกรรม⁸⁷ เป็นการยอมรับให้วรรณกรรมเด็กมีความสำคัญและมีสถานภาพที่ทัดเทียมกับวรรณกรรมผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันไม่ต้องการให้วรรณกรรมเด็กถูกมองว่าเป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์โดยนักประพันธ์ซึ่งสร้างสรรค์ผลงานที่ดีไปกว่านี้ไม่ได้ หรือถูกมองว่าเป็นวรรณกรรมที่มีกลุ่มผู้อ่านซึ่งไม่มีความสามารถในการตีความหรืออ่านวรรณกรรมประเภทอื่นไม่เข้าใจจึงมาอ่านวรรณกรรมเด็ก⁸⁸ นอกจากการกล่าวถึงลักษณะของวรรณกรรมเด็กของเยอรมันแล้ว ผู้วิจัยขอกกล่าวถึงส่วนของวรรณกรรมเด็กในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจลักษณะของวรรณกรรมเด็กของไทยและกรอบความคิดของผู้ใหญ่ไทยที่มีต่อเด็ก

2.2 วรรณกรรมเด็กในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย

วรรณกรรมเด็กในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ยุค คือ ยุคแรกเป็นยุคของวรรณกรรมเด็กก่อนปีเด็กสากล ส่วนยุคหลังเป็นยุคของวรรณกรรมเด็กหลังปีเด็กสากล การแบ่งโดยใช่ “ปีเด็กสากล” (พ.ศ.2522) เป็นจุดตัด หลังจากที่มีการประกาศปีเด็กสากลสังคมไทยให้ความสำคัญกับวรรณกรรมเด็กมากขึ้น เห็นได้จากตลาดหนังสือเด็กคึกคักมากขึ้น และปริมาณการตีพิมพ์วรรณกรรมเด็กมีมากขึ้นด้วยเช่นกัน

2.2.1 วรรณกรรมเด็กก่อนปีเด็กสากล

ในยุคของวรรณกรรมเด็กก่อนปีเด็กสากลนั้นเป็นระยะเวลาที่สังคมไทยยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับวรรณกรรมเด็กมากนัก แต่เดิมนั้นเด็กไทยฟังบทกล่อมเด็ก คำกลอน นิทานต่าง ๆ จากผู้ใหญ่ หรืออ่านหนังสือที่เขียนให้กับผู้ใหญ่ สำหรับหนังสือที่เขียนเพื่อเด็กโดยเฉพาะเท่าที่มีหลักฐานปรากฏ คือ *จินตามณี* ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือแบบเรียนสำหรับเด็กเล่มแรกที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231) โปรดให้พระโหราธิบดีแต่งขึ้นเมื่อประมาณ

⁸⁷ Hans-Heino Ewers, “Themen-, Formen- und Funktionswandel der westdeutschen Kinderliteratur seit Ende der 60er, Anfang der 70er Jahre,” *Zeitschrift für Germanistik* V (1995): 266

Hans-Heino Ewers, “Kinderliterarische Erzählformen im Modernisierungsprozess: Überlegungen zum Formenwandel westdeutscher epischer Kinderliteratur,” in *Moderne Formen des Erzählens in der Kinder- und Jugendliteratur der Gegenwart unter literarischen und didaktischen Aspekten*, Hrsg. Günter Lange und Wilhelm Steffens, p. 22.

⁸⁸ Kimberley Reynolds, *Children's Literatur in the 1890s and the 1990s* (Plymouth: Northcote House, 1994), p. ix.

พ.ศ. 2223⁸⁹ เป็นหนังสือแบบเรียนที่ใช้กันแพร่หลายและคัดลอกลงไว้ในสมุดไทยต่อๆกันมาหลายยุคสมัย

หนังสือที่เขียนขึ้นสำหรับเด็กไม่ได้มีแต่แบบเรียนเท่านั้น ยังมีวรรณกรรมคำสอนสำหรับเด็ก คือ *สวัสดิกษา* หรือ *สวัสดิกษาคำกลอน* ซึ่งสุนทรภู่แต่งขึ้น เมื่อประมาณ พ.ศ. 2364-2370 เพื่อถวายเจ้าฟ้าอาภรณ์⁹⁰ เป็นการสร้างสรรค์วรรณกรรมคำสอนสำหรับเด็กในชนชั้นศักดินา

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มหนังสืออ่านประกอบเพื่อช่วยให้เด็กนักเรียนอ่านหนังสือคล่องขึ้นโดยใช้เนื้อหาจากวรรณคดีหลายเรื่อง เช่น เสือโค จันทโครบ อนิรุท สมุทรโฆษ เพชรมงกุฎ สังข์ทอง กากี เป็นต้น⁹¹ สำหรับหนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบเหล่านี้แต่เดิมใช้วิธีการคัดลอกลงในสมุดไทย ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งโรงพิมพ์ขึ้นมาในสมัยรัชกาลที่3 ซึ่งดำเนินกิจการโดยชาวต่างประเทศ⁹² จึงได้มีการนำหนังสือเหล่านั้นมาตีพิมพ์เผยแพร่ เช่น จันทโครบ พระอภัยมณี ชุนช้างขุนแผน เป็นต้น

ในส่วนของกรอ่านหนังสืออ่านเล่นทั่วไปสำหรับเด็กในสมัยแรกๆนั้น เป็นกลุ่มของนิทานพื้นบ้านและนิทานชาดก เช่น สุบินทกุมาร สังข์ทอง เป็นต้น หนังสือกลุ่มนี้มักแต่งเป็นคำกลอน

หนังสืออ่านเล่นทั่วไปที่เป็นหนังสือสำหรับเด็กโดยเฉพาะได้รับการจัดตีพิมพ์จากกรมราชบัณฑิตระหว่างปี พ.ศ. 2455 - พ.ศ. 2464 หนังสือที่ตีพิมพ์ช่วงระยะเวลานี้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องแปลจากต่างประเทศ⁹³ ได้แก่ *นายแยกผู้ฆ่ายักษ์* (พ.ศ. 2455) *เด็กที่เมืองจีน* (พ.ศ. 2455) *เด็กที่เมืองญี่ปุ่น* (พ.ศ. 2456) และเรื่องอื่นๆ นอกเหนือจากกรมราชบัณฑิตแล้วยังมีองค์การคำสำหรับคุรุสภาซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการผลิตหนังสือสำหรับเด็ก

⁸⁹ กล่อมจิตต์ ปลายเวช, *หนังสือสำหรับเด็ก*, หน้า 16.

⁹⁰ รัญจวน อินทรกำแหง, *วรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น* (กรุงเทพมหานคร: ดวงกมล, 2517),

หน้า 60.

⁹¹ กล่อมจิตต์ ปลายเวช, *หนังสือสำหรับเด็ก*, หน้า 16.

⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

ได้จัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก เช่น *นิทานประทีปทอง*⁹⁴ (พ.ศ. 2492) หนังสือชุดเด็กเล่มเล็ก และหนังสือชุดความรู้ไทย เป็นต้น รวมทั้งสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยได้จัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็กเล่มเล็กและราคาถูกซึ่งมีทั้งเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่และเรื่องที่ดัดแปลงมาจากนิทานของต่างประเทศ⁹⁵ ส่วนใหญ่เป็นผลงานของนางแม่มาส ชาวลิต

นอกจากหน่วยงานของรัฐบาลที่ตีพิมพ์หนังสือสำหรับเด็กแล้ว ยังมีเอกชนที่สนใจและจัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็กออกมา ผลงานส่วนใหญ่มักเป็นการแปลและเรียบเรียงจากวรรณกรรมเด็กของต่างประเทศ ได้แก่ *เทพปภิรณา* (พ.ศ. 2451) โดยนายบี. โอ. คัดไรท์ เรื่อง *การเดินทางไปใจกลางพิภพ* ของจูลส์ เวิร์น โดยซิม วีระไวทยะ เรื่อง *สี่ดรุณี* (*Little Women* ของ Lousia May Alcott) และเรื่อง *ไฮดี้* (*Heidi* ของ Johanna Spyri) โดย อ.สนิทวงศ์⁹⁶ เป็นต้น

สืบเนื่องจากการจัดทำหนังสือสำหรับเด็กต้องใช้เงินทุนค่อนข้างสูง และจำนวนจำหน่ายต่ำกว่าหนังสือสำหรับผู้ใหญ่จึงเป็นอุปสรรคในการผลิตทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงตระหนักถึงอุปสรรคข้อนี้ และทรงเห็นความสำคัญในการส่งเสริมการผลิตหนังสือสำหรับเด็กที่มีคุณภาพสูง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์เป็นส่วนพระองค์ให้จัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก คือ *ศรีธนญไชย* (พ.ศ. 2509) กับ *สโมสรวานรลพบุรี* (พ.ศ. 2510) เรียบเรียงโดย ม.ล. มณีรัตน์ บุนนาค และ *ณ ชายหาดสะอาดทราย* (พ.ศ. 2510) ประพันธ์โดยพาดิณี เขียววานิช และหม่อมดุษฎี บริพัตร ณ อยุธยา นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้มีพระราชดำรัสให้ดำเนินการจัดทำ *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน*⁹⁷ ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2516 และทยอยพิมพ์เรื่อยมา

ในปีพ.ศ.2515 อันเป็นปีหนังสือสากล ประเทศไทยจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรก ตามประกาศเชิญชวนขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และไทยได้จัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน หลังจากนั้นเป็นต้นมาหนังสือสำหรับเด็กของไทยมีแนวโน้มในการผลิตดีขึ้นเรื่อย ๆ

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20-21.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

โดยเฉพาะหลังปีพ.ศ. 2522 เป็นต้นมา กิจกรรมเกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็กได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น

2.2.2 วรรณกรรมเด็กหลังปีเด็กสากล

ประเทศไทยเพิ่งจะให้ความสำคัญกับการจัดทำหนังสือสำหรับเด็กอย่างจริงจัง ในระยะเวลา 20 กว่าปีที่ผ่านมา อันเป็นผลมาจากการประกาศปีเด็กสากล พ.ศ. 2522 โดยองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ซึ่งได้เชิญชวนประเทศต่างๆ ให้ความสนใจและจัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับเด็ก ส่งผลให้สำนักพิมพ์และนักเขียนต่างพากันเพิ่มปริมาณการผลิต และได้ปรับปรุงคุณภาพด้วย ทำให้ตลาดหนังสือสำหรับเด็กขยายตัวมากขึ้น⁹⁸

จากการศึกษาวรรณกรรมเด็กในช่วงยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะวรรณกรรมเด็กแนวสมจริง (Realistic Fiction) พบว่าวรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีแนวโน้มในการนำเสนอเด็กในอุดมคติหรือเด็กตามแบบฉบับ คือ ความเป็นคนดี มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย ขยัน ตั้งใจเรียน รู้จักที่ช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่ ซื่อสัตย์และอ่อนน้อมถ่อมตน เด็กถูกหล่อหลอมไปในแนวนี้อย่างเต็มที่ การที่นักเขียนนำเสนอตัวละครเด็กที่ยอมรับและเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ สอดคล้องกับความคาดหวังที่มีต่อบทบาทของวรรณกรรมเด็กในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยที่ยังให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรมให้กับเด็ก รวมทั้งส่งเสริมและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมไทยให้กับเด็กด้วย พบได้ในเรื่องความภูมิใจของลอย (พ.ศ.2532) ดอกไม้บานที่เชิงภู (พ.ศ.2536) ของโชติ ศรีสุวรรณ โรงเรียนไม้ไผ่ (พ.ศ. 2532) ของวงเดือน ทองเจี้ยว แจกันดอกหญ้า (พิมพ์ครั้งที่สอง, 2540) ของฉลอง เจยาตม คนดีศรีสวรรค์ (พ.ศ.2539) ของวิฑูรย์ ทองแท่ง ดงคนดี (พ.ศ.2540) ของพนม นันทพฤษ์ เกวียนเล่มสุดท้าย (พ.ศ.2542) ของอโศก ศรีสุวรรณ เป็นต้น ตัวละครเด็กในวรรณกรรมเด็กเหล่านี้เป็นต้นแบบของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้กับผู้อ่านที่เป็นเด็กซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

การที่ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่คาดหวังให้วรรณกรรมเด็กของไทยมีบทบาทในการสั่งสอนเด็ก สืบเนื่องมาจากวิถีคิดของผู้ใหญ่ที่เห็นเด็กเป็นผู้น้อยที่ต้องเคารพ เชื่อฟังและเกรงใจผู้ใหญ่ เด็กไทยไม่ได้รับการยอมรับให้มีสิทธิ์มีเสียงเช่นผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันไม่ได้รับการส่งเสริมให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ผู้ใหญ่ไทยไม่ได้เคารพในความเป็นตัวของตัวเองของเด็ก นอกจากนี้ผู้ใหญ่ยังมักมองว่าเด็กขาดวุฒิภาวะทางความคิดและอ่อนประสบการณ์ หรือมีความรู้⁹⁹ เห็นได้จากการใช้คำว่า“เด็ก”ในสำนวนต่างๆ เช่น คำว่า “เด็กอมมือ” “เด็กเมื่อวานซืน” และ “คบเด็กสร้างบ้าน” เพื่อบ่งบอกว่าเด็กมีความเขยว้วยและความเข้าใจที่มีต่อชีวิตและโลกซึ่งยังไม่เจนจัดนัก¹⁰⁰ ตรงกันข้ามกับการเป็นเด็ก คือ การเป็นผู้ใหญ่ ผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ไม่ได้เป็นเพียงผู้ที่มีวัยมากกว่าเด็กเท่านั้น แต่ยังมีนัยของการเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความเข้าใจต่อโลกมากกว่าเด็ก ดังคำกล่าวที่ว่า “ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน” ดังนั้นการเรียนรู้จากผู้ใหญ่และประพฤติตามอย่างผู้ใหญ่ย่อมปลอดภัย ดังที่คำพังเพยได้ระบุไว้ว่า “เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด” ด้วยเหตุที่มีความคิดว่าเด็กยังอ่อนต่อโลกจึงมักเชื่อว่าเด็กมีธรรมชาติที่ซุกจุกได้ง่ายหรือโน้มท้าวได้ง่าย¹⁰¹ ส่งผลให้ผู้ใหญ่เห็นว่าวัยเด็กเป็นวัยที่เหมาะสมที่สุดในการปลูกฝังความคิดและการกระทำต่างๆ โดยเฉพาะการอบรมเด็กให้ประพฤติดีนั้นเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ง่ายกว่าการอบรมสั่งสอนผู้ใหญ่ ดังคำพังเพยที่กล่าวว่า “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก”

เมื่อการเป็นเด็กถือว่าเป็นสภาวะที่เหมาะสมต่อการอบรมสั่งสอน ส่งผลให้ผู้ใหญ่พยายามปลูกฝังเจตคติและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่เด็ก หากพิจารณาจากคำขวัญวันเด็กตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2550) พบว่าคำขวัญในแต่ละปีนั้นเป็นการตอกย้ำคุณสมบัติของเด็กอุดมคติของผู้ใหญ่ เห็นได้จากคำขวัญตลอดระยะเวลา 48 ปี มีการผลิตซ้ำครั้งแล้วครั้งเล่าเกี่ยวกับคุณลักษณะต่างๆ ดังนี้ การมีคุณธรรม การรักเรียน การมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความขยัน ความยึดมั่นต่อวัฒนธรรมไทย ความสามัคคี ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และความยึดมั่นประชาธิปไตย การที่คุณสมบัติดังกล่าวข้างต้นยังมีความสำคัญอาจเป็นเพราะผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เห็นว่าคุณสมบัติของเด็กตามที่กล่าวมาเป็นคุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

⁹⁹Michael Wyness, *Childhood and Society: An Introduction to the Sociology of Childhood* (New York: Palgrave Macmillan, 2006), p. 11.

¹⁰⁰Ibid., p. 120.

¹⁰¹Ibid., p. 127.

การที่ผู้ใหญ่เห็นเด็กเป็นผู้ไม่นำไปสู่ความเชื่อที่ว่าผู้อ่านที่เป็นเด็กไม่สามารถเข้าใจความรู้สึกหรือความนึกคิดที่ซับซ้อนของตัวละคร¹⁰² เห็นได้จากคำแนะนำในการจัดทำหนังสือสำหรับเด็กของไทยที่ตอกย้ำหลักการเลือกรูปแบบของการนำเสนอเรื่องอยู่ที่การให้ผู้อ่านซึ่งเป็นเด็กสามารถเข้าใจได้ง่ายและรู้เรื่องเร็วที่สุดจึงไม่ควรใช้วิธีการเขียนที่ซับซ้อนจนผู้อ่านสับสนจนจับอะไรไม่ได้ พุดง่าย ๆ ว่าเด็กอ่านไม่รู้เรื่อง¹⁰³ ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมเด็กของไทยส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญกับการนำเสนอเหตุการณ์และการกระทำของตัวละครมากกว่าการนำเสนอความรู้สึกนึกคิดหรือโลกในจิตใจของตัวละคร ส่งผลให้วิธีการเล่าเรื่องในวรรณกรรมเด็กของไทยส่วนใหญ่เป็นการเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งในการบรรยายเหตุการณ์และการกระทำของตัวละคร การจบเรื่องส่วนใหญ่เป็นการจบแบบปิดหรือจบแบบมีความสุข ปัญหาทุกอย่างได้รับการแก้ไข เป็นการผูกเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการเล่าเรื่องที่ซับซ้อน เช่น กระแสสำนึก การรำพึงกับตัวเอง เหตุการณ์เดียวกันใช้ผู้เล่าเรื่องมากกว่าหนึ่งคน เป็นต้น

นอกจากวิธีการเล่าเรื่องที่ไม่หลากหลายแล้ว หัวข้อในวรรณกรรมเด็กของไทยไม่มีความหลากหลายด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากนักเขียนวรรณกรรมเด็กของไทยส่วนใหญ่มักได้รับการคาดหวังให้เห็นเนื้อหาสาระโดยคำนึงถึงจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กที่มีการจำแนกความสนใจ ความต้องการและความถนัดของเด็กแต่ละวัย โดยเฉพาะความสนใจในการอ่านของเด็ก¹⁰⁴ เพื่อให้ทราบว่าเด็กวัยใดมีความต้องการอ่านหนังสือที่มีเนื้อหาประเภทใดซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญมากสำหรับการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก¹⁰⁵ ความเชื่อข้างต้นส่งผลให้มีการจำกัดหัวข้อในวรรณกรรมเด็ก โดยกำหนดว่าบางหัวข้อเป็นหัวข้อต้องห้ามที่ไม่ควรนำเสนอในวรรณกรรมเด็ก เช่น ความรุนแรงต่อเด็กและการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก ความเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายแรง รวมทั้งอคติต่อเชื้อชาติ เป็นต้น ดังนั้นเนื้อหาในวรรณกรรมเด็กของไทยจึงไม่นิยมตีแผ่ปัญหาที่คุกคามเด็ก แต่มีแนวโน้มในการนำเสนอโลกที่ปลอดภัยหรือสถานการณ์ที่ปราศจากปัญหาให้กับเด็ก

แม้ว่าวรรณกรรมเด็กของไทยมีแนวโน้มในการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่คุกคามชีวิตเด็ก แต่จากการที่ผู้วิจัยได้สำรวจวรรณกรรมเด็กของไทยช่วงทศวรรษ 1980 กับ 1990 พบว่าวรรณกรรมเด็กของไทยส่วนหนึ่งนำเสนอความเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือปัญหาสังคม

¹⁰² Maria Nikolajeva, "The Changing Aesthetics of Character in Children's Fiction," in Peter Hunt, ed. *Children's Literature*, Vol. III, p. 404.

¹⁰³ จินตนา โบกาชุย, *การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก* (กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก, 2534), หน้า 31.

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

¹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากความไม่สมดุลของการพัฒนาประเทศซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตเด็ก คือ การจัดการศึกษาที่ไม่ทั่วถึงทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ การขาดแคลนบุคลากรครูและอาคารเรียนในพื้นที่ห่างไกลและทุรกันดาร เด็กในสังคมเมืองมีโอกาสได้สัมผัสกับการศึกษาและเทคโนโลยีที่เปิดกว้างและขยายตัวมากกว่าเด็กในสังคมชนบท เด็กในสังคมชนบทมีโอกาสศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาน้อยกว่าเด็กในสังคมเมือง พบได้ในเรื่อง *ไข่นุ้ยไปโรงเรียน* (พ.ศ. 2523) ของมานพ แก้วสนิท เรื่อง *กระท่อมน้อยกลางทุ่ง* (พ.ศ.2524) ของท่านุ อ้นประเสริฐ เรื่อง *เด็กชายชาวเล* (พ.ศ.2524) และ *บองหลา* (พ.ศ.2525) ของพนม นันทพฤกษ์ เรื่อง *ในทุ่งกว้าง* (พ.ศ.2531) ของถวัลย์ มาศจรัส เรื่อง *ความภูมิใจของลอย* (พ.ศ.2532) เรื่อง *ดอกไม้บานที่เชิงภู* (พ.ศ.2536) และเรื่อง *โรงเรียนริมทุ่งกว้าง* (พิมพ์ครั้งที่สอง,พ.ศ.2542) ของโชติ ศรีสุวรรณ เรื่อง *โรงเรียนป่าล้อม* (พ.ศ.2530) และเรื่อง *โรงเรียนไม้ไผ่* (พ.ศ.2532) ของวงเดือน ทองเจียว เป็นที่น่าสังเกตว่าวรรณกรรมเด็กของไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาหรือความเปลี่ยนแปลงด้านชีวิตความเป็นอยู่ไม่ได้เสนอในลักษณะที่เป็นสถานการณ์ซึ่งคุกคามชีวิตเด็ก

ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาไม่ได้เป็นสิ่งที่พบในวรรณกรรมเด็กที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กและโรงเรียนเสมอไป วรรณกรรมเด็กบางส่วนนำเสนอเฉพาะในแง่มุมของเด็กที่อยู่ในเมืองซึ่งไม่ต้องประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา วรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้นำเสนอเด็กที่มีความสุขในชีวิตในโรงเรียน พบได้ในเรื่อง *ดอกไม้และสายฝน* (พ.ศ.2529) และเรื่อง *จะล่องลอยไปในฟากฟ้า* (พ.ศ.2529) ของวาวแพร เรื่อง *ของม่าเหมี่ยว* (พ.ศ.2520) เรื่อง *ม่าเหมี่ยวและเพื่อน* (พ.ศ. 2526) ของสุมาลี

นอกจากการนำเสนอชีวิตของเด็กในโรงเรียนแล้ว ยังมีการนำเสนอชีวิตของเด็กในชนบทซึ่งเป็นสิ่งที่พบบ่อยในวรรณกรรมเด็ก สำหรับวรรณกรรมเด็กของไทยบางส่วนเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ของเด็กยากจนในชนบท พบได้จากเรื่อง *ผีเสื้อและดอกไม้* (พ.ศ.2520) ของมกฏ อรรถดี เรื่อง *ชนาน้อยกลางทุ่งนา* (พ.ศ.2524) ของจำลอง ฝั่งชลจิตร เรื่อง *โรงเรียนป่าล้อม* (พ.ศ.2530) ของวงเดือน ทองเจียว เรื่อง *คำอ้าย* (พ.ศ.2531) ของยงค์ ยโสธร เรื่อง *คนดีศรีสวรรค์* (พ.ศ.2539) ของวิฑูรย์ ทองแท่ง เรื่อง *บัก บ่ต้องสงสาร* (พ.ศ. 2539) ของมานพ ถนอมศรี เรื่อง *ไฟฝนกับคืนวันของผีเสื้อ* (พ.ศ.2540) ของมาโนช นิสรา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมเด็กไม่ได้นำเสนอเฉพาะด้านที่เป็นชีวิตในชนบทที่ยากลำบากเท่านั้น ยังมีด้านที่เป็นชีวิตและความเป็นอยู่ของเด็กในชนบทซึ่งช่วยงานพ่อแม่ใน

ไรนาที่อุดมสมบูรณ์อย่างมีความสุข พบได้ในเรื่องบึงหญ้าป่าใหญ่(พิมพ์ครั้งที่ห้า, พ.ศ.2529) ของเทพศิริ สุโขสภากา เรื่องชนบทที่รัก (พ.ศ.2521) และเรื่องเด็กน้อยแห่งท้องทุ่ง (พิมพ์ครั้งที่สาม, พ.ศ.2545) ของมานพ แก้วสนิท เรื่องวันเวลาสนงาม-วันที่รุ่งทอสาย(พ.ศ.2528) ของพิบูลศักดิ์ ละครพล เรื่องความภูมิใจของลอย (พ.ศ.2532) และเรื่องป่าไผ่ชายทุ่ง (พ.ศ.2535) ของโชติ ศรีสุวรรณ เรื่องชีวิตบ้านนา (พ.ศ.2529) ของทำนุ อันประเสริฐ เรื่องฟ้าหลังฝน (พ.ศ. 2534) ของมานพ ถนอมศรี เรื่องหอมกลิ่นแผ่นดินหนาว (พ.ศ.2540) ของโกศล อนุสิม เรื่องเด็กชายบ้านนา (พิมพ์ครั้งที่สอง, พ.ศ.2540) ของฉลอง เจयाคม เรื่องเกวียนเล่มสุดท้าย (พ.ศ. 2542) ของอโศก ศรีสุวรรณ เป็นต้น

วรรณกรรมเด็กของไทยบางส่วนเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วย โดยเสนอในลักษณะของความเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพแวดล้อมในชนบท อันเป็นผลมาจากการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งและความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิธีการผลิตในภาคเกษตรกรรม จากเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมมาเป็นการผลิตแบบภาคอุตสาหกรรม พบได้ในเรื่องเด็กชายชาวเล (พ.ศ.2524) ของพนม นันทพฤกษ์ เรื่องโรงเรียนป่าล้อม (พ.ศ.2530) ของวงเดือน ทองเจี้ยว เรื่องในทุ่งกว้าง (พ.ศ.2531) ของถวัลย์ มาศจรัส เรื่องตักเงินจากบ่อ (พ.ศ.2537) ของคำหมาน คนไค เรื่องอ้อมโอบภูเขา (พ.ศ.2539) ของกร ศิริวัฒน์ เรื่องโลกของหนูแหวน เล่ม 2 (พิมพ์ครั้งที่สอง, พ.ศ.2545) ของศราวก เรื่องพระจันทร์ทรงกลด (พิมพ์ครั้งที่สอง, พ.ศ.2542) ของโชติ ศรีสุวรรณ เรื่องเกวียนเล่มสุดท้าย (พ.ศ.2542) ของอโศก ศรีสุวรรณ เป็นต้น ขณะเดียวกันยังมีเรื่องราวเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่นำเสนอในลักษณะของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างรักษาตุลยภาพระหว่างมนุษย์กับพืช สัตว์ และแมลง พบได้ในเรื่องฟ้าหลังฝน (พ.ศ.2534) ของมานพ ถนอมศรี เรื่องในสวนญี่ปุ่น (พ.ศ.2535) ของอโศก ศรีสุวรรณ เรื่องดอกไม้บานที่เชิงภู (พ.ศ.2536) ของโชติ ศรีสุวรรณ เรื่องชีวิตบ้านป่า(พ.ศ.2537) ของประสิทธิ์ มุสิกเกษม เรื่องสายใยแห่งความรัก (พิมพ์ครั้งที่สาม, พ.ศ.2543) ของอุดม วิเศษสาร เป็นต้น

นอกจากนี้นักเขียนบางคนได้ใช้งานเขียนของตนเป็นเครื่องมือในการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล เช่น การเวนคืนที่ดินของรัฐบาล โดยนักเขียนผู้กรรเรื่องราวของครอบครัวที่ต้องอพยพเคลื่อนย้ายเนื่องจากโครงการพัฒนาต่างๆ เช่น การสร้างเขื่อน พบได้จากเรื่องมหกรรมในท้องทุ่ง (พ.ศ.2530) ของอัศศิริ ธรรมโชติ และยังมีกรรเรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัวชาวเขาที่ต้องประสบกับการอพยพย้ายถิ่นเนื่องจากทางราชการต้องการปิดป่าเพื่อรักษาป่าไว้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ พบได้ในเรื่องไม้สิ้นเสียงไพร (พ.ศ.2539) ของภานุมาศ ภูมิถาวร

นอกจากประเด็นอื่นๆที่กล่าวมาข้างต้น หัวข้อเกี่ยวกับสังคมเมืองเป็นสิ่งที่พบในวรรณกรรมเด็กของไทยด้วย ตัวอย่างส่วนใหญ่ที่เล่าเรื่องของเด็กในสังคมเมืองมักนำเสนอชีวิตเด็กที่เติบโตในครอบครัวอย่างมีความสุข พบได้ในเรื่องของ *มาเหมียว* (พ.ศ.2520) ของสุมาลี เรื่อง *แก้วจอมแก่น* (พิมพ์ครั้งที่สี่, พ.ศ.2526) และเรื่อง *แก้วจอมชน* (พ.ศ.2526) ของแว่นแก้ว เรื่อง *บ้านพิลึก* (พ.ศ. 2528) ของว.วินิจฉัยกุล เรื่อง *ครอบครัวตัวอย่าง* (พ.ศ.2539) ของทะเล ผืนไพศาล เรื่อง *ลมหายใจวัยเยาว์* (พ.ศ.2539) ของยุร กมลเสวีรัตน์ *บ้านนี้มีรัก* (พ.ศ.2542) ของชัมัยกร แสงกระจ่าง แม้ว่าเด็กบางคนอาจต้องเผชิญกับปัญหาพ่อแม่ทะเลาะกันหรือพ่อแม่ไม่มีเวลาให้ลูก หรือเด็กขัดแย้งกับพ่อแม่ แต่ในตอนจบปัญหาเหล่านั้นมักได้รับการแก้ไขให้ลุ่สว่าง เด็กได้รับการเอาใจใส่จากพ่อแม่เป็นอย่างดี พบได้ในเรื่อง *บ้านสีขาว* (พ.ศ.2537) ของศรี เกศมณี เรื่อง *ผู้สายรุ้ง* (พ.ศ. 2537) ของเชษฐอักษร เรื่อง *หน้าต๋างสีชมพู ประคูลีฟ้า* (พ.ศ. 2539) ของชัมัยกร แสงกระจ่าง เรื่อง *สายสายรุ้ง* (พ.ศ.2540) ของกร ศิริวิวัฒน์ เป็นต้น

นอกจากการนำเสนอชีวิตเด็กในสังคมเมืองแล้ว ความเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบของครอบครัวเป็นสิ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมเด็กด้วยเช่นกัน นักเขียนวรรณกรรมเด็กบางคนนำเสนอรูปแบบครอบครัวในลักษณะของแม่ที่เลี้ยงลูกคนเดียว พบได้ในเรื่อง *หัวใจดวงน้อย* (พ.ศ.2522) ของลีฟ้า เรื่อง *บ้านนี้มีรัก* (พ.ศ.2542) ของชัมัยกร แสงกระจ่าง เรื่อง *เมฆสีเงิน* (พิมพ์ครั้งที่ห้า,พ.ศ.2540) ของกนกวลี พจนปกรณ์ ส่วนเด็กที่เติบโตมากับพ่อที่เลี้ยงลูกคนเดียว พบได้ในเรื่อง *เรื่องยายหนูลูกพ่อ* (พ.ศ.2526) ของโบตัน และเรื่อง *เพลงดวงดาว* (พิมพ์ครั้งที่สาม,พ.ศ.2537) ของวาวแพร รวมทั้งครอบครัวที่พ่อแต่งงานใหม่ พบได้ในเรื่อง *บ่ฮัก บ่ต้องสงสาร* (พ.ศ.2539) ของมานพ ถนอมศรี และเรื่อง *สายสายรุ้ง* (พ.ศ.2540) ของกร ศิริวิวัฒน์

นอกจากหัวข้อต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเด็กด้อยโอกาสในสังคม ไม่ว่าจะเป็น เด็กพิการ เด็กชาวเขา เด็กในสลัม เด็กเร่ร่อน เด็กลูกกรรมกร ก่อสร้าง เด็กกำพร้า สำหรับวรรณกรรมเด็กที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับเด็กพิการมักนำเสนอในลักษณะของมิตรภาพระหว่างเด็กพิการกับเด็กปกติ พบได้ในเรื่อง *พรราวแสงรุ้ง* (พ.ศ.2529) และ *เพลงดวงดาว* (พ.ศ.2530) ของวาวแพร ส่วนเรื่อง *รถเข็นสีขาว* (พ.ศ.2531) ของนิเวศน์ กัญไทยราษฎร์นำเสนอความคิดและความรู้สึกของพ่อแม่ที่มีลูกพิการ สำหรับวรรณกรรมเด็กที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเด็กชาวเขานั้นนำเสนอชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กกลุ่มนี้กับกะเหรี่ยงซึ่งขาดโอกาสทางการศึกษาเพราะการจัดการศึกษายังไม่ทั่วถึง พบได้ในเรื่อง *ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน* (พ.ศ. 2521) ของพิบูลศักดิ์ ละครพล เรื่อง *หมู่บ้านอาบจันทร์* (พ.ศ.2535) ของมาลา คำจันทร์ เรื่อง *ไม้สั้นเสียบไพร* (พ.ศ.2539) และเรื่อง *ไหมแม่* (พ.ศ.2541) ของภาณุมาศ ภูมิถาวร เรื่อง *ดอกไม้บนภูเขา* (พ.ศ.2541) ของสองขา เป็นต้น เด็กในสลัมพบได้ในเรื่อง *เด็กชายทองอบเชย* (พิมพ์ครั้งที่ห้า, พ.ศ.2540) ของมานพ ถนอมศรี ส่วน *เด็กเร่ร่อน* พบได้ในเรื่อง *ลูกเจ้าพ่อหลักเมือง*

(พ.ศ.2541) ของคำพูน บุญทวี สำหรับเด็กลูกกรรมกรก่อสร้าง พบได้ในเรื่อง *อ้อมโอบภูเฒ่า* (พ.ศ.2539) ของ กร ศิริวัฒน์ ส่วนเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กกำพร้าซึ่งใช้ชีวิตในสถานสงเคราะห์ พบได้ในเรื่อง *เด็กชายจากดาวอื่น* (พิมพ์ครั้งที่สาม, พ.ศ.2538) ของวาวแพร และเด็กกำพร้าที่ได้รับความอุปถัมภ์จากญาติผู้ใหญ่ พบได้ในเรื่อง *สินลานารัก* (พิมพ์ครั้งที่ห้า, พ.ศ.2545) ของว.วินิจฉัยกุล เรื่อง *ของหลา* (พ.ศ.2525) ของพนม นันทพฤกษ์ เรื่อง *คนดีศรีสวรรค์* (พ.ศ.2539) ของวิฑูรย์ ทองแท่ง เรื่อง *มุกดาภิบาลทราย* (พิมพ์ครั้งที่สี่, พ.ศ.2540) ของดวงแก้ว กัลยาณ

ในแง่มุมมองของศาสนานั้น พบว่าวรรณกรรมเด็กบางส่วนที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับเด็กมุสลิมมักนำเสนอในลักษณะของมิตรภาพระหว่างเด็กไทยพุทธกับเด็กไทยมุสลิม พบได้ในเรื่อง *หมู่บ้านในหุบเขา* (พ.ศ.2532) ของณรงค์ฤทธิ์ ศักดาณรงค์ เรื่อง *เพื่อนบ้าน เพื่อนรัก* (พ.ศ.2538) ของมานพ แก้วสนิท ส่วนเรื่อง *ปอเนาะที่รัก* (พิมพ์ครั้งที่สอง, พ.ศ.2539) ของณรงค์ฤทธิ์ ศักดาณรงค์ และเรื่อง *เด็กปอเนาะ* (พิมพ์ครั้งที่สอง, พ.ศ.2542) ของอนุสรณ์ มาราสา นำเสนอการใช้ชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนปอเนาะ

ยังมีหัวข้อย่อยอื่น ๆ อีก เช่น หัวข้อเกี่ยวกับสงครามเป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่นักเขียนนำเสนอในวรรณกรรมเด็ก พบได้ในเรื่อง *เด็กชายมะลิวัลย์* (พิมพ์ครั้งที่แปด, พ.ศ.2538) ของ ประภัสสร เสวิกุล ซึ่งเป็นเรื่องราวของชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ส่วนเรื่อง *ชายแดน* (พ.ศ.2530) ของทำนุ อันประเสริฐ เป็นเรื่องราวความเป็นอยู่ของคนที่อยู่ในหมู่บ้านชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาซึ่งได้รับผลกระทบจากการสู้รบกันในประเทศกัมพูชา และมีการนำเสนอปัญหาสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะปัญหาการจรจร พบได้ในเรื่อง *จรรยาที่รัก* (พ.ศ.2538) ของสุพิน วิริยะพงศ์พานิช รวมทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์เป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่นักเขียนนำเสนอไว้ด้วยเช่นกัน พบได้ในเรื่อง *เขี้ยวเสือไฟ* (พ.ศ.2531) ของมาลา คำจันทร์ ซึ่งเล่าเรื่องเกี่ยวกับแก้วเขื่อนและความเชื่อที่มีต่อเขี้ยวเสือไฟ

อาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเด็กของไทยอยู่ในฐานะของการเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กและสำหรับเด็ก เห็นได้จากการผูกเรื่องให้เข้าใจได้ง่ายหรือไม่ซับซ้อน ขณะเดียวกันยังให้ความสำคัญกับการนำเสนอเหตุการณ์และการกระทำของตัวละครมากกว่าความรู้สึกนึกคิดในจิตใจของตัวละคร ส่งผลให้ไม่มีความจำเป็นต้องใช้วิธีการเล่าเรื่องที่ซับซ้อน และมีแนวโน้มในการสร้างตัวละครในอุดมคติมากกว่าตัวละครที่มีเลือดเนื้อสมจริง เพราะตัวละครเด็กในอุดมคติเหมาะสมในการใช้เป็นต้นแบบสำหรับผู้อ่านที่เป็นเด็ก สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ใหญ่ที่มีต่อบทบาทของวรรณกรรมเด็กเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบ่มเพาะหรือปลูกฝังเจตคติหรือคุณธรรมให้กับเด็ก

2.3 ลักษณะของวรรณกรรมเด็กของเยอรมันกับของไทยช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990

อาจกล่าวได้ว่าลักษณะของวรรณกรรมเด็กของเยอรมันกับของไทยช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 นั้นแตกต่างกัน วรรณกรรมเด็กของเยอรมันให้ความสำคัญการตีแผ่ชีวิตของเด็กตามที่เป็นอย่างจริง สืบเนื่องมาจากการปฏิวัติการศึกษาของเยอรมนีในค.ศ. 1968 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเรียกร้องเสรีภาพและความเสมอภาคให้กับกลุ่มคนทุกชนชั้น ทุกเพศและทุกวัย ผลจากการเรียกร้องข้างต้นนำไปสู่การปฏิรูปความคิดด้านต่างๆ โดยเฉพาะวิธีการอบรมสั่งสอนเด็ก จากเดิมที่เคยสอนให้เด็กเชื่อฟังและทำตามเปลี่ยนมาเป็นการส่งเสริมการเลี้ยงดูเด็กในลักษณะที่ให้มืออิสระทางความคิด ไม่ถูกกดดันจากอำนาจของผู้ใหญ่และสังคม ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านบทบาทของเด็กและความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ บทบาทของเด็กและความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ผู้ใหญ่มักปิดกั้นเด็กจากการมีส่วนร่วมกับเรื่องราวในครอบครัวมาเป็นการยอมให้เด็กมีสิทธิ์รับรู้ปัญหาหรือความขัดแย้งต่างๆ ร่วมกับผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันผู้ใหญ่สนับสนุนให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเอง เมื่อทัศนคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้มุมมองในการสร้างสรรค์วรรณกรรมเด็กเปลี่ยนแปลงด้วย วรรณกรรมเด็กตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาให้ความสำคัญกับการนำเสนอชีวิตความเป็นอยู่ที่เด็กต้องเผชิญหรือความรู้สึกนึกคิดที่เป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตของเด็ก โดยเฉพาะการตีแผ่ปัญหาในครอบครัว เช่น การหย่าร้าง ปัญหาของแม่ที่เลี้ยงลูกคนเดียว ความตาย ความพิการ ความเจ็บป่วยและความตายของสมาชิกในครอบครัว การว่างงานของผู้ปกครอง ความรุนแรงและการล่วงละเมิดทางเพศในครอบครัว เป็นต้น และปัญหาในสังคม เช่น ความยากจน การทำลายสิ่งแวดล้อม ปัญหาของคนต่างชาติหรือผู้อพยพลี้ภัยและกรรมกรในเยอรมัน สงคราม เป็นต้น เห็นได้ว่าหัวข้อที่นำเสนอในนวนิยายเด็กมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นหรือมีแนวโน้มที่ใกล้เคียงวรรณกรรมผู้ใหญ่

นอกจากการเปิดกว้างด้านหัวข้อแล้ว ยังมีการเปิดกว้างด้านวิธีการเล่าเรื่องด้วย นักเขียนวรรณกรรมเด็กของเยอรมันให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้สึกและความคิดของตัวละครหรือเป็นการเจาะลึกสู่โลกในจิตใจของตัวละคร เช่น ความรู้สึกสับสน โดดเดี่ยว ท้อถอย ว้าเหว่ หวาดกลัว โกรธเคืองและซึมเศร้า เป็นต้น มากกว่าการนำเสนอการกระทำหรือพฤติกรรมของตัวละคร ด้วยเหตุนี้นักเขียนจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการเล่าเรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้นเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร อันเป็นวิธีการเล่าเรื่องที่ปรากฏบ่อยครั้งในวรรณกรรมผู้ใหญ่ เช่น กระแสสำนึก การรำพึงกับตัวเอง เหตุการณ์เดียวกันให้ผู้เล่าเรื่องมากกว่าหนึ่งคน เป็นต้น วิธีการเล่าเรื่องที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นเป็นวิธีการเล่าเรื่องที่พบบ่อยในวรรณกรรมเด็กร่วมสมัยของเยอรมัน ดังนั้นสำหรับผู้วิจัยเห็นว่าการเปิดกว้างทางด้านหัวข้อ

และวิธีการเล่าเรื่องที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นในวรรณกรรมเด็กของเยอรมันทำให้หนังสือเด็กได้รับการยอมรับให้มีความสำคัญและความน่าสนใจทัดเทียมวรรณกรรมผู้ใหญ่

ความหลากหลายของหัวข้อส่งผลให้วรรณกรรมเด็กของเยอรมันสามารถเปิดกว้างให้กับการนำเสนอภาพตามที่เป็นจริงในสังคม ขณะเดียวกันยังได้เน้นการตีแผ่ชีวิตของเด็กตามที่เป็นจริงและเน้นการนำเสนอปัญหาในครอบครัวและปัญหาสังคมให้เด็กรู้จัก หรือให้เด็กตระหนักถึงปัญหา โดยผ่านเรื่องเล่าที่แสดงปัญหาในครอบครัวหรือปัญหาในสังคม เช่น วรรณกรรมเด็กที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความตายของสมาชิกในครอบครัว ทำให้เด็กได้รับรู้ถึงความตายเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว เราทุกคนเกิดมาต้องตายนั้นถือว่าเป็นสัจธรรมของชีวิตที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้และสามารถเกิดขึ้นได้กับคนทุกเพศ ทุกวัย และทุกเวลา เด็กควรยอมรับว่าความตาย เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เมื่อเด็กยอมรับสภาวะดังกล่าวได้ อาจหมายความว่าเด็กรับรู้หรือตระหนักว่าชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ วรรณกรรมเด็กที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงคราม วรรณกรรมเด็กกลุ่มนี้ช่วยให้กลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็กได้ตระหนักว่าสงครามและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นการกระทำที่เราสามารถหลีกเลี่ยงได้ หากเราให้ความสำคัญกับสันติภาพ เพื่อมิให้ประวัติศาสตร์ที่โหดเหี้ยมเกิดซ้ำรอยได้อีกครั้ง นอกจากนี้วรรณกรรมเด็กของเยอรมันยังมีการวิพากษ์วิจารณ์สังคม เช่น การวิจารณ์สวัสดิการของรัฐในแง่มุมมองของการจัดบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุซึ่งมีคุณภาพต่ำ เป็นต้น และวรรณกรรมเด็กของเยอรมันยังนำเสนอการเรียกร้องสิทธิ เช่น การเรียกร้องสิทธิจากสถานที่ท่องเที่ยวให้จัดสถานที่ซึ่งอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการประเภทที่ต้องนั่งรถเข็น เป็นต้น

ในขณะที่วรรณกรรมเด็กของเยอรมันเน้นให้เด็กตระหนักถึงปัญหาและวิพากษ์วิจารณ์สังคม ส่วนวรรณกรรมเด็กของไทยให้ความสำคัญกับการเป็นวรรณกรรมเพื่อสั่งสอนเด็กซึ่งก่อให้เกิดการจำกัดหัวข้อและวิธีการเล่าเรื่องเพราะเน้นการผูกเรื่องที่เขาเข้าใจได้ง่ายและไม่ซับซ้อน ขณะเดียวกันมิได้ส่งเสริมการตีแผ่ชีวิตของเด็กตามที่เป็นจริง เป็นผลมาจากวิถีคิดของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กในสังคมไทย ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เห็นเด็กเป็นผู้น้อยที่ต้องเคารพ เชื่อฟังและเกรงใจผู้ใหญ่ เด็กไทยไม่ได้รับการส่งเสริมให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระหรือมีส่วนร่วมรับรู้ปัญหาต่างๆ เคียงข้างผู้ใหญ่ นอกจากกรอบความคิดของผู้ใหญ่ที่มีต่อเด็กแล้ว ยังมีผลมาจากขนบการประพันธ์วรรณกรรมเด็กของไทยที่ยังให้ความสำคัญกับวรรณกรรมเด็กตามขนบซึ่งมักเน้นการนำเสนอตัวละครที่มีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างให้กับผู้อ่านได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นภาพของตัวละครที่ควรเป็น มิใช่ภาพตามที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ขณะเดียวกันหลีกเลี่ยงการนำเสนอสถานการณ์ที่คุกคามชีวิตเด็ก และเน้นให้เรื่องราวลงเอยด้วยความสุข สืบเนื่องจากกรอบความคิดที่มีต่อเด็กและขนบการประพันธ์วรรณกรรมเด็กของไทยมีผลให้วรรณกรรมเด็กของไทยให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรมและเจตคติให้กับเด็กอย่างชัดเจน เห็นได้จาก

ภาพของเด็กที่ปรากฏในวรรณกรรมเด็กของไทยล้วนแต่เป็นเด็กในอุดมคติของผู้ใหญ่ คือ ความเป็นคนดี มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย ขยัน ตั้งใจเรียน รู้จักช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่ ซื่อสัตย์และอ่อนน้อมถ่อมตน แม้ว่าวรรณกรรมเด็กของไทยส่วนใหญ่เน้นการนำเสนอภาพที่ควรเป็นให้กับกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็ก แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เรามีอาจปฏิเสธได้ว่ายังมีวรรณกรรมเด็กของไทยบางส่วนที่นำเสนอปัญหาสังคม เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา เป็นต้น ขณะเดียวกันมีการวิพากษ์วิจารณ์สังคมด้วย เช่น การวิจารณ์รัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับทุนนิยมจนส่งผลให้เกิดความล่มสลายของระบบการผลิตเพื่อยังชีพ

อาจสรุปได้ว่าลักษณะของวรรณกรรมเด็กของทั้งสองชาติแตกต่างกัน อันเป็นผลมาจากการที่นักเขียนวรรณกรรมเด็กของเยอรมันกับของไทยนั้นให้ความสำคัญกับสถานภาพและบทบาทของวรรณกรรมเด็กไว้แตกต่างกัน นักเขียนวรรณกรรมเด็กของเยอรมันมักเรียกร้องให้วรรณกรรมเด็กเป็นที่ยอมรับว่ามีความสำคัญทัดเทียมกับวรรณกรรมผู้ใหญ่จึงได้เห็นความหลากหลายของหัวข้อและวิธีการเล่าเรื่อง ขณะเดียวกันไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของวรรณกรรมเด็กในฐานะที่เป็นวรรณกรรมเพื่อการสั่งสอน แต่เน้นให้เด็กตระหนักถึงปัญหา ส่วนนักเขียนวรรณกรรมเด็กของไทยส่วนใหญ่ยอมรับสถานภาพของวรรณกรรมเด็กของไทยที่มีได้มีความน่าสนใจทัดเทียมกับวรรณกรรมผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันให้ความสำคัญกับบทบาทของการปลูกฝังคุณธรรมและเจตคติสำหรับเด็ก ทำให้วรรณกรรมเด็กของไทยส่วนใหญ่เน้นการนำเสนอภาพที่ควรเป็นให้กับกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็ก